

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**YABANCI UNSURLU SINAÎ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA
MÜNHASIR YETKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hacer Ülkü DOĞAN KAYA

Ankara 2019

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

**YABANCI UNSURLU SINAÎ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA
MÜNHASİR YETKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hacer Ülkü DOĞAN KAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Rifat ERTEN

Ankara 2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

Hacer Ülkü DOĞAN KAYA

YABANCI UNSURLU SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA
MÜNHASIR YETKİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Rifat ERTEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	İmzası
Prof. Dr. Fügen SARGIN	Fügen Sargın
Prof. Dr. Esra DARDAGAN KIBAR	E. Kibar
Prof. Dr. Rifat ERTEN	R. Erten
.....	

Tez Sınavı Tarihi 26.06.2019

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir.

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,**

Prof Dr. Rifat Erten danışmanlığında hazırladığım “*Sınai Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Münhasır Yetki*” adlı yüksek lisans tezimdeki (Ankara 2019) bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 26.6.2019
Hacer Ülkü Doğan Kaya

ÖNSÖZ

Günümüzde yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıkların hangi mahkemede çözümleneceğini tayin eden milletlerarası hukuk kuralları, birkaç istisnâ uluslararası antlaşma bir kenara bırakılırsa, bulunmamaktadır. Bu bakımdan her devlet, mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadığını, kural olarak, kendi hukuk sistemi içerisinde belirlemektedir. Öte yandan mahkemeler milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadıklarını belirlerken iç hukuktaki kaynaklara dayanmakla birlikte, onların vermiş oldukları kararların nihayetinde tanınacağı veya tenfiz edileceği ülkede etki tanınabilir nitelikte olmaları da önem taşımaktadır.

Bu yönüyle milletlerarası yetkiye ilişkin sorunların ele alınışında, bir yanda hak arama hürriyeti bakımından kişilerin *forumsuz* kalmaması ihtiyacı ile diğer yanda mahkemenin kendisini yetkili görerek vereceği kararın tenfiz ülkesinde (*çoğunlukla egemenliğe veya kamu düzenine ilişkin*) tenfiz engelleriyle karşılaşmaması amacı arasında bir denge gözetilmesi gerekir. Bu çalışmamızda sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarındaki yetki kurallarının münhasır yetki niteliği taşıyıp taşımadığını değerlendirirken, konuya bu perspektifle yaklaşmaya çalıştık.

Çalışmanın son halini almasında yorum, eleştirileri ve yardımlarının büyük katkısı olan sayın danışman hocam Prof. Dr. Rifat Erten'e ve konusu kendisine son derece uzak olduğu halde bu tezi sonuna kadar okuma ve yorumlama sabrını gösteren sevgili eşim ve hayat yoldaşım Ahmet İhsan Kaya'ya destekleri için çok teşekkür ederim. Ayrıca bütün imkânlarını çocuklarının öğrenimi ve refahı için özgüleyen değerli annem ve babama da emekleri için minnetlerimi sunarım.

KISALTMALAR

ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ALI İlkeleri	: Amerikan Hukuku Enstitüsü Fikrî Mülkiyet: Ulusaşan Uyuşmazlıklarda Yetkiye, Hukuk Seçimine ve Mahkeme Kararlarına Dair İlkeler (<i>American Law Institute Intellectual Property: Principles Governing Jurisdiction, Choice of Law, and Judgments in Transnational Disputes</i>)
Bkz./bkz.	: Bakınız/bakınız
Brüksel I Bis Tüzüğü	: Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin 1215/2012 Sayılı Tüzük (<i>Regulation No 1215/2012 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters</i>)
Brüksel Sözleşmesi	: Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin 1968 Brüksel Sözleşmesi (<i>Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters</i>)
CLIP İlkeleri	: Fikrî Mülkiyet Haklarında Kanunlar İhtilâfı İlkeleri (<i>Principles for Conflict of Laws in Intellectual Property</i>)
C.	: Cilt
Dn./dn.	: Dipnot/dipnot
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
m.	: madde

Marka KHK	: Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
Patent KHK	: Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
Tasarım KHK	: Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TÜRKPATENT	: Türk Patent ve Marka Kurumu
vd.	: ve devamı
YİDK	: Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulu
Yuk./yuk.	: Yukarıda/yukarıda

GİRİŞ

Türk hukukunda münhasır yetkiye ilişkin olarak 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun¹ (MÖHUK) m. 54 (1) (b)'de tenfiz şartları ele alınırken yapılan bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, bir konuda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi mevcutsa, o konuda verilmiş olan yabancı mahkeme kararlarının tenfizi mümkün değildir. Aynı şekilde MÖHUK m. 58 (1) hükmünde yer alan düzenleme uyarınca, Türk hukuku bakımından böyle kararların tanınmasına olanak yoktur. Yine MÖHUK m. 47 hükmüne göre, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine dâhil bir konuda yetki anlaşması yapılması da mümkün değildir.

Türk mahkemelerinin bir konuda münhasır yetkiyi haiz olduğunu söyleyebilmek için, kanun koyucunun ilgili uyuşmazlıkta uygulanacak yetki kuralını düzenlerken, uyuşmazlığın yalnızca Türk mahkemeleri tarafından görülmesini amaçlamış olduğunu anlamak gerekir. Bu yönüyle, hangi hallerde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelikte olduğunu belirleyen bir mevzuat hükmü olmadığından; doktrinde bu husus, yetkiye ilişkin düzenlemelerin konuluş amacından ve hükmün lafzından hareketle tartışılmaktadır.

Avrupa Birliği düzenlemelerinden 1215/2012 sayılı Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nde ² (*Brüksel I Bis Tüzüğü*), yargılamanın sonucu resmî sicil kayıtlarını etkileyebilecek nitelikte olduğunda, üye ülkelerin mahkemelerinin bu uyuşmazlıklar bakımından münhasır yetkiye sahip olduğunun değerlendirildiği görülmektedir. Bu kapsamda, tescile tâbi olan fikrî mülkiyet hakları bakımından, tescil ve geçerliliğe ilişkin

¹ Resmî Gazete tarih: 12.12.2007, sayı: 26728.

² Avrupa Birliği Resmî Gazetesi tarih: 20.12.2012, sayı: L 351/1, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1215&qid=1562093017488&from=EN>>, 31.3.2019.

uyuşmazlıklarda tescil ülkesindeki mahkemelerin yetkisinin münhasır nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

Türk hukukunda, tescile tâbi olarak korunan fikrî mülkiyet hakları, yani markalar, patentler, faydalı modeller, coğrafi işaretler ve endüstriyel tasarımlar, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu³ (SMK) m. 2 (1) (ı)'da “*sınai mülkiyet hakkı*” olarak tanımlanmıştır. Türk doktrinde, ağırlıklı görüş, Avrupa Birliğı düzenlemesindekine benzer bir yaklaşımla, sınai mülkiyet haklarının tescilini ilgilendiren hükümsüzlük ve iptal davalarında mahkemelerin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelikte olduğu yönündedir.

Korunması tescile tâbi olmayan fikrî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklar bakımından ise milletlerarası yetkinin münhasır yetki niteliğı taşımadığı konusunda doktrinde fikir birliğı bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda yalnızca sınai mülkiyet haklarına ilişkin hangi tür uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelik taşıdığı konusuyla sınırlı olarak inceleme yapılacaktır.

Sınai mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır nitelik taşıyıp taşımadığı hususunun incelenmesi amacıyla; bu çalışmanın ilk bölümünde yetki kavramına genel bir giriş yapılarak kavram açıklanacak, milletlerarası yetki kavramının diğerk kavramlardan farkı tartışılacak ve yetki kavramına ilişkin ayrımlar üzerinde durulacaktır. Münhasır yetki kavramı ve doktrinde Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girdiğı değerlendirilen haller de çalışmanın ilk bölümünde tartışılacaktır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sınai mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıkların türleri arasındaki ayrım önem taşıyacağından; ikinci bölümde, sınai mülkiyet haklarına ilişkin SMK'da yer verilen dava türleri incelenecektir. Tescile ilişkin iptal ve hükümsüzlük davaları

³ Resmî Gazete tarih: 10.1.2017, sayı: 29944.

ile ihlâle ilişkin tespit, tazminat, tecavüzün önlenmesi, durdurulması veya kaldırılması davaları, anılan bölümde ayrı ayrı açıklanacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde ise, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkinin münhasır yetki niteliği taşıyıp taşımadığı tartışılacaktır. Üçüncü bölümde, öncelikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) mahkemelerinin ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) hangi tür yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında tescil ülkesindeki mahkemelerin yetkisinin münhasır nitelik taşıdığına ilişkin değerlendirmelerine emsal kararlar ışığında yer verilecektir. Bu kapsamda Avrupa Birliği'nde yürürlükte olan Brüksel I Bis Tüzüğü'nün münhasır yetkiye ilişkin düzenlemesi de incelemeye alınacaktır.

Üçüncü bölümde ayrıca, “*Fikrî Mülkiyet Haklarında Kanunlar İhtilâfı*” (CLIP) ve “*Amerikan Hukuku Enstitüsü*” (ALI) İlkelerinde, yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında mahkemelerin milletlerarası yetkisinin hangi hallerde “*münhasır yetki*” olarak değerlendirildiği tartışılacaktır. Bölümün son kısmında, Türk mahkemelerinin sınaî mülkiyet haklarından doğan uyuşmazlıklardaki milletlerarası yetkisi tartışılacaktır. Akabinde, son olarak, yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarının hangilerinde Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır nitelik taşıdığı konusunda doktrindeki tartışmalar incelenerek; bu konudaki değerlendirmelerimiz sunulacaktır.

Birinci Bölüm

MİLLETLERARASI YETKİ

I. MİLLETLERARASI YETKİNİN TANIMI

Milletlerarası yetki, bir devletin mahkemelerinin yabancılık unsuru taşıyan bir uyuşmazlık hakkında karar verme yetkisine sahip olup olmadıkları sorununu ifade eder⁴. Devletler, yabancı unsurlu bir uyuşmazlık konusunda milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadıklarını kendi hukuk sistemleri içinde belirlerler. Milletlerarası yetki, dayanağını devletin yarattığı iç hukuk düzenlemelerinden alabileceği gibi, sayıları sınırlı olsa da, uluslararası sözleşmelerde de milletlerarası yetkiye ilişkin hükümler öngörülebilmektedir⁵.

Milletlerarası yetki, yabancı unsurlu bir uyuşmazlık hakkında belirli bir ülkede yargılama yapılıp yapılamayacağı sorusunu ele alması yönünden, kavramsal açıdan, iç hukuka ait yetki kurallarından ayrılır. İç hukukun yetkiye ilişkin kuralları, ülke içerisindeki mahkemelerden hangi yerdekinin uyuşmazlığı görmekle yetkili olduğunu ele alır⁶.

Örnek olarak, bir Fransız şirketin Almanya’da tescilli patentinin konusu buluşu taklit eden bir ürünün, merkezi İstanbul’da bulunan bir şirket tarafından, Alman bir yer sağlayıcıya ait ve Türkiye’de erişim sağlanabilen internet sitesi üzerinden satışa sunulduğunu düşünelim. Söz konusu ürün, Antalya’da yerleşim yeri bulunan bir kişi tarafından satın alındığında;

⁴ ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, B. Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Beta 2017, s. 543; NOMER, Ergin: Devletler Hususi Hukuku, İstanbul: Beta 2017, s. 421; DOĞAN, Vahit: Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara: Savaş Yayınevi 2017, s. 38; ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİGANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2018, s. 365; SEVİĞ, Muammer R./SEVİĞ, Vedat R: Devletler Hususi Hukuku, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası 1962, s. 437; ALTUĞ, Yılmaz: Devletler Özel Hukuku, İstanbul: Çağlayan Kitabevi 1995, s. 213; BERKİ, Osman Fazıl: Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1971, s. 191.

⁵ ÇELİKEL/ERDEM, s. 544. Örneğin, Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Hey Sözleşmesi (1973) m. 7 ve 8’de yer alan düzenlemelerde birtakım mahkemelerin Sözleşme kapsamına giren nafaka yükümlülüklerine ilişkin karar vermeye yetkili kılındığı görülmektedir. Sözleşmenin 4’üncü maddesine göre ancak bu mahkemelerce verilmiş olan kararlara Sözleşmenin uygulanması öngörülmüştür. Sözleşmeye Türkiye de taraftır. Sözleşme metni için bkz. Resmî Gazete tarih: 16.2.1983, sayı: 17961. Ayrıca bir devletin mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tayin edilirken kabul edilen farklı sistemler hakkında açıklamalar için bkz. SEVİĞ/SEVİĞ, s. 440 vd; GÖĞER, Erdoğan: Devletler Hususi Hukuku (Kanunlar İhtilâfı), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1977, s. 348.

⁶ AKKAN, Mine: "3. Mahkemeler", Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt I, İstanbul: On İki Levha 2017, s. 267.

Fransız şirketin, Almanya’da tescilli olan patent hakkının ihlâline ilişkin olarak, merkezi İstanbul’da bulunan Türk şirketine karşı Türkiye’de herhangi bir yerdeki mahkemede dava ikame edip edemeyeceği sorusu, milletlerarası yetkiye ilişkin bir sorundur. Öte yandan bir uyuşmazlıkta, İstanbul veya Antalya mahkemelerinde dava ikame edip edemeyeceği veya Türkiye’de hangi yerdeki mahkemede dava ikame edebileceği sorunu ise iç hukuktaki yetki kavramına ilişkin bir sorundur⁷.

Türk pozitif hukuku yönünden belirtmek gerekir ki MÖHUK m. 40’ta Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin iç hukukun yer itibariyle yetkiye ilişkin kurallarıyla belirleneceği düzenlenmiştir. Şu halde, yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkla ilgili olarak, eğer uyuşmazlık Türkiye’de kurulu mahkemelerden herhangi birinin yetki alanına girmiyorsa; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olmadığı sonucuna varılacaktır⁸.

II. MİLLETLERARASI YETKİNİN BENZER KAVRAMLARDAN FARKI

A. Yargı Yetkisi Kavramından Farkı

Milletlerarası yetki kavramı, milletlerarası kamu hukukuna ait bir kavram olan “*yargı yetkisi*” kavramından farklıdır. Yargı yetkisi, bir devletin ülkesi üzerindeki hakimiyetini yargı erki aracılığıyla kullanmasını ifade eder⁹. Bu kavram, devletin yargı organlarının egemenliğinin, o devletin ülkesindeki şahıs ve şeyler yönünden nerede başlayıp nerede bittiği

⁷ Burada belirtmek gerekir ki yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkta Türk hukukunun yetkiye ilişkin kurallarına göre milletlerarası yetkiyi haiz bir mahkeme tespit edildiğinde, bu mahkeme aynı zamanda milletlerarası yetkiyi de haiz olacaktır. EKŞİ, bu hususta şöyle demektedir: “*Milletlerarası yetki, mahkemelerin coğrafi yönden faaliyette bulunmalarıyla ilgili olduğundan mahallî yetkiyle aynı fonksiyonu görmektedir. Onu mahallî yetkiden ayıran unsur, davanın birçok ülkeyle irtibarlı olmasıdır. Mahallî yetkide, hukukî işlem veya ilişki, ne tarafları ne de sebebi açısından yabancılık unsuru taşımamaktadır*” (EKŞİ, Nuray: Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, İstanbul: Beta 1996, s. 24). Milletlerarası yetkinin uyuşmazlığın hangi devlet mahkemelerinde görülebileceğine ilişkin “*genel yetki*” olarak, iç hukuktaki yetki kurallarının ise uyuşmazlığın o devletin ülkesindeki hangi mahkemece görülebileceğine ilişkin “*özel yetki*” olarak tanımlandığı görüş için bkz. ALTUĞ, s. 214; SEVİĞ/SEVİĞ, s. 439-440; BERKİ, s. 191-192.

⁸ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), s. 370.

⁹ NOMER, Ergin: “*Devletler Hususî Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 40 (1-4) 2011, s. 393-426, s. 404.

konusuyla ilgilidir¹⁰. Bu yönüyle, yargı yetkisi kavramının sınırları, milletlerarası kamu hukukunun düzenlediği yargı muafiyetine (*yargı bağıışıklığı*) ilişkin kurallarla çizilmektedir¹¹.

Devletler, ülkeleri üzerindeki egemenliklerini yasama, yürütme ve yargı organları aracılığıyla oldukça geniş bir biçimde kullanırlar. Milletlerarası hukukta ‘*devletin yetkisi*’ olarak ifade edilen kavram, devletlerin yasama, yürütme veya yargı organları aracılığıyla gerçekleştirdiği işlemlerin kimler ve neler için bağlayıcı olduğu sorununa ilişkindir¹². Bu bakımdan, bir devletin ülkesi üzerindeki hakimiyet tasarruflarının yansıması olarak ortaya çıkan, yargı organının şahıslar ve şeyler üzerindeki yetkisi, yargı yetkisini ifade eder¹³.

Bir devletin ülkesi üzerindeki hakimiyetini yargı organı aracılığıyla şahıslar ve şeyler üzerinde ne ölçüde kullanabileceğinin sınırları, dışarıdan, milletlerarası kamu hukuku tarafından çizilir¹⁴. Bu bakımdan, devletin kendi iç hukuk sistemi içerisinde, yabancı unsurlu uyumazlıklar üzerinde mahkemelerinin yetkisini tayin ettiği milletlerarası yetkiye ilişkin kurallar ile yargı yetkisi kavramı birbirinden farklıdır¹⁵. Öğretide, yargı yetkisi kavramının hem konusu bakımından hem de kaynağı bakımından milletlerarası nitelikte olduğu; ancak milletlerarası yetki kavramının kaynağı değil, konusu nedeniyle milletlerarası olduğu ifade edilmektedir¹⁶.

¹⁰ NOMER (2011), s. 395; NOMER (2017), s. 425; DOĞAN, s. 39.

¹¹ NOMER (2017), s. 427-428; EKŞİ (1996), s. 25; SEVİĞ/SEVİĞ, s. 447 vd.

¹² PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara: Turhan Kitabevi 2017, s. 28-30.

¹³ DOĞAN, s. 39; NOMER (2017), s. 427-428; NOMER (2011), s. 396.

¹⁴ NOMER (2017), s. 426; NOMER (2011), s. 397.

¹⁵ NOMER (2017), s. 426.

¹⁶ EKŞİ (1996), s. 24-25. Diğer taraftan DARDAĞAN, milletlerarası yetkinin milletlerarası hukuk tarafından sınırlandırılmadığı şeklindeki görüşün öğretide ağırlıklı olduğunu; ancak devletlerin davanın taraflarının veya uyumazlık konusunun kendileriyle hiçbir irtibatı olmadığı durumlarda veya milletlerarası usûlî adaletin asgarî standartları ile bağdaşmayan durumlarda, milletlerarası hukukun milletlerarası yetkiyi sınırlandırabileceği yönünde görüşler de bulunduğunu belirtmektedir (DARDAĞAN, Esra G: Milletlerarası Usul Hukukunda “Aşkın Yetki” Kavramı, Ankara: Siyasal Kitabevi 2005, s. 19-20, 39-40). Yasama ve yargılama yetkisine ilişkin ihtilâfların milletlerarası hukuka ait bir konu olduğuna dair Anglo-Amerikan hukuku yaklaşımı, yasama yetkisi ihtilâflarının özel hukukun, yargılama yetkisi ihtilâflarının kamu hukukunun konusu olduğuna dair Alman hukuku yaklaşımı ve yasama yetkisi ihtilâflarıyla özel hukukun parçası olan yargılama yetkisi ihtilâflarının bir

Kural olarak, devletler ülkeleri üzerinde egemendir ve bu nedenle, yargı yetkilerini ülkesel sınırları içinde oldukça geniş bir şekilde kullanabilirler¹⁷. Ülkelerin bu yargı yetkilerinin sınırı ise, milletlerarası kamu hukukunda benimsenen yargı muafiyetleri ile çizilir¹⁸. Örneğin, yabancı devletlerin yargılanma muafiyetleri, cebri icraya konu edilme muafiyetleri, devlet temsilcilerine ilişkin yargı muafiyeti kuralları ve yabancı mahkemelerin kararlarının yargılanma muafiyetleri bir devletin ülkesi üzerinde yargı organı aracılığıyla kullandığı yargı yetkisinin sınırlarını dışarıdan çizer¹⁹.

Bir mahkemenin, milletlerarası kamu hukuku kurallarına göre, önüne gelen bir uyuşmazlık konusunda yargılama yapıp yapamayacağı sorununun yargı yetkisine ilişkin bir sorun olduğu; buna karşın, bir mahkemenin önüne gelen yabancı unsurlu uyuşmazlıkta, kendi ülkesindeki iç hukuk kurallarına göre, uyuşmazlığın o devletin milletlerarası yetkisine dâhil edilip edilmediğini incelemesi halinde, sorunun milletlerarası yetkiye ilişkin bir sorun olduğu ifade edilmektedir²⁰.

Usûl hukuku açısından bakıldığında, Türk mahkemelerinin uyuşmazlık konusu hakkında yargı yetkisine sahip olması 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu²¹ (HMK) m. 114/1-a'da bir dava şartı olarak tespit edilmiştir²². Oysa, kesin olmayan yetki kuralları usûl hukuku açısından dava şartı değil, ilk itiraz niteliği taşımaktadır²³. Bu yönüyle, yargı yetkisiyle milletlerarası yetki kavramları arasındaki bir diğer fark da, yargı yetkisinin dava

arada ele alınması gerektiği ve bunların bir arada kanunlar ihtilâfını meydana getirdiği yönünde Fransız hukuku yaklaşımı arasında yapılan ayırım için bkz. GÖĞER, s. 346.

¹⁷ NOMER (2017), s. 427; NOMER (2011), s. 398.

¹⁸ EKŞİ (1996), s. 25; PEKCANITEZ, Hakan: "9. Dava Hakkında Genel Bilgiler", Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt II, İstanbul: On İki Levha 2017, s. 928. Yargı muafiyeti hakkında bkz. BERKİ, 207 vd.

¹⁹ NOMER (2017), s. 428 vd.; DOĞAN, s. 40 vd.; POSTACIOĞLU, İ. E./ATALAY, S. (2015) Medenî Usûl Hukuku Dersleri, İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 209.

²⁰ NOMER (2017), s. 426.

²¹ Resmî Gazete tarih: 4.2.2011, sayı: 27836.

²² KURU, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara: Yetkin 2017, s. 137; PEKCANITEZ, s. 928.

²³ KURU, s. 453; PEKCANITEZ, s. 1219.

şartı olarak her aşamada re'sen gözetileceği; oysa kesin olmayan milletlerarası yetki kurallarının ancak ilk itiraz olarak ileri sürülebileceği, aksi halde mahkemece resen gözetilmeyeceğidir²⁴.

Son olarak, NOMER, milletlerarası yetki kavramının milletlerarası kamu hukukuna ait bir kavram olan “*şahıs üzerindeki hâkimiyet*” kavramından da farklı olduğunu belirtmektedir²⁵. Buna göre, devletlerin şahıslar üzerindeki hakimiyetleri, devletin vatandaşları üzerindeki otoritesini ifade etmektedir²⁶. Buna karşın, NOMER’e göre, devletlerin milletlerarası yetkisi yalnız vatandaşlığa bağlı olarak değil, örneğin tarafların iradesine veya ikametgâha bağlı olarak da tesis edilebilmektedir²⁷. Bu yönüyle, kaynağını iç hukuk düzenlemelerinden alan milletlerarası yetki kavramı, milletlerarası kamu hukukuna ait bir kavram olan şahıs üzerindeki hâkimiyet kavramından da ayrılmaktadır.

B. İç Hukuktaki Görev ve Yetki Kavramlarından Farkı

Medenî usûl hukukunda, görev kavramı, adlî yargı kolunda incelenmesi gerektiği tespit edilen bir uyuşmazlığın veya işin niteliği veya değeri bakımından hangi mahkemelerce inceleneceğini belirler²⁸. Bu bakımdan, görev, iç hukuk tarafından belirlenir ve yere göre değil, uyuşmazlığın niteliğine veya değerine göre tayin edilir.

İç hukuk anlamında ‘yetki’ ise bir uyuşmazlığın farklı yerlerdeki mahkemelerden hangisi tarafından görüleceğini belirler²⁹. Yukarıda belirtildiği gibi, MÖHUK m. 40’a göre, kural olarak, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadığı, iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına göre belirlenir. O halde,

²⁴ EKŞİ (1996), s. 26.

²⁵ NOMER (2011), s. 407-408.

²⁶ NOMER (2011), s. 407. Öte yandan, PAZARCI, yabancıların devlet güvenliğine karşı işlediği suçlar ile uzay araçlarına ilişkin konuları, devletin uyrukluğa bağlı olmadan kişisel hakimiyetini kullandığı konulara örnek olarak göstermektedir (PAZARCI, s. 60).

²⁷ NOMER (2011), s. 408.

²⁸ AKKAN, s. 234.

²⁹ AKKAN, s. 267.

yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkla ilgili, HMK başta olmak üzere, ilgili iç hukuk düzenlemeleriyle yetkili bir Türk mahkemesi tayin edilemiyorsa³⁰; Türk mahkemelerinin uyuşmazlık hakkında milletlerarası yetkiyi haiz olmadığı sonucuna varılacaktır³¹.

III. YETKİYE İLİŞKİN AYRIMLAR VE YETKİ TÜRLERİ

A. Genel ve Özel Yetki Ayrımı

İç hukuktaki yer itibarıyla yetki kuralları, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, HMK’da düzenlenmiştir. İç hukukta, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 6 (1)’de düzenlenen “*davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesinin*” yetkisi, genel yetki olarak tanımlanmaktadır³². Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak davalarda genel yetkili mahkeme ise, HMK m. 9’da belirlenmiştir. Buna göre, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan kişiler aleyhine Türkiye’deki mutad meskenlerinin bulunduğu yerde dava açılabilir³³. Bunun dışında davalara ilişkin yetkiye dair diğer kurallar ise, özel yetki kuralları olarak nitelendirilmektedir³⁴.

İç hukukta, özel yetkiye ilişkin kurallar, kural olarak, genel yetkiyi ortadan kaldırmamaktadır³⁵. Örneğin sözleşmelerden doğan davaların ifa yeri mahkemesinde açılacağına dair HMK m. 10 hükmü, sözleşmeden doğan bir davanın davalının yerleşim

³⁰ MÖHUK m. 41 ve devamında özel bir düzenlemenin de yer almadığı durumlardan söz edilmektedir.

³¹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 370.

³² AKKAN, s. 268.

³³ AKKAN, s. 271. HMK m. 9 (1)’e göre, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan kişilere karşı malvarlığı üzerindeki haklara ilişkin uyuşmazlıklar bakımından malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de dava yöneltilebilmektedir. ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE’ye göre, yerleşim yeri veya mutad meskeni Türkiye’de bulunmayan kişilere karşı genel yetki kurallarına göre Türkiye’de dava açılmaz. Ancak, uyuşmazlık konusu malvarlığının Türkiye’de bulunduğu hallerde bu malvarlığına ilişkin davalar bakımından ilgili malvarlığının bulunduğu yer mahkemesinde veya diğer özel yetki kurallarına göre Türkiye’de yetkili bir mahkeme bulunması halinde bu mahkemede dava açılabilir (ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 550).

³⁴ Çekişmesiz yargı işlerinde genel yetki kuralı ise, HMK m. 384’te düzenlenmiştir (bkz. TANRIVER, Süha: Medenî Usûl Hukuku: Cilt I Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, Ankara: Yetkin 2016 s. 228; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 379-380; ERTEN, Rifat: Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Ankara: Yetkin Yayınları 2017, s. 130;). Buna göre, “*Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, çekişmesiz yargı işleri için talepte bulunan kişinin veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesi yetkilidir.*”

³⁵ AKKAN, s. 279.

yerinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisini ortadan kaldırmaz³⁶. Dava, davacının tercihinine göre iki yerden birinde açılabilir.

Yabancı unsurlu uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine dair genel kural ise, MÖHUK m. 40'ta düzenlenmiştir³⁷. Buna göre, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, “*iç hukukun yer itibariyle yetkiye ilişkin kurallarına*” göre tayin edilecektir. Bu anlamda, milletlerarası özel hukuka tâbi uyuşmazlıklar bakımından da genel yetkili mahkeme MÖHUK m. 40 atfıyla, HMK m. 6 (1) uyarınca davalının yerleşim yeri mahkemesi olacaktır³⁸.

MÖHUK m. 41 ve devamında ise yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisini tayin eden birtakım özel kurallara yer verilmiştir. Öğretide bazı yazarların görüşü, milletlerarası özel hukukta da özel yetkiye ilişkin kuralların, genel yetkiyi ortadan kaldırmadığı şeklindedir³⁹. NOMER, şöyle demektedir: “*Milletlerarası özel yetkili mahkemeleri belirleyen bu düzenlemeler, aynı konularda iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının da milletlerarası yetki kuralları olarak kullanılmasını ifade eder, genel milletlerarası yetki kuralının istisnası olarak değerlendirilemez. [...] Usul hukukunun ilgili konulara ilişkin yetki kuralları, ancak münhasır yetki tesis eden milletlerarası özel yetki kurallarına aykırılık teşkil etmediği ölçüde uygulanma imkanına sahiptir*”⁴⁰. Yani, NOMER’e göre, MÖHUK m. 41 ve devamında yer alan milletlerarası özel hukuka ait özel yetki kuralları, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde, iç hukukun yer itibariyle yetkiyi belirleyen özel yetki kuralları ile birlikte uygulanmaktadır⁴¹.

³⁶ TANRIVER, s. 231.

³⁷ ÇELİKEL/ERDEM, s. 544.

³⁸ ÇELİKEL/ERDEM, s. 548-549.

³⁹ NOMER (2017), s. 477, 478.

⁴⁰ NOMER (2017), s. 478.

⁴¹ Aynı yönde: EKŞİ, Nuray: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, İstanbul: Beta 2013, s. 189-190.

O halde, NOMER'in savunduğu bu görüşe göre, örneğin, *“bireysel iş sözleşmesinden veya iş ilişkisinden doğan”* yabancı unsurlu uyuşmazlıkların görülmesinde bir yandan MÖHUK m. 44'te öngörülen *“işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer”*, diğer yandan da MÖHUK m. 40 atfıyla 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu⁴² m. 6 (1)'de öngörülen *“davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi ile işin veya işlemin yapıldığı yer”* mahkemeleri yetkilidir. Bu görüş kabul edilirse, davacı, davasını bu mahkemelerden birinde açabilecektir⁴³. MÖHUK m. 44'te ikinci cümlede, *“İşçinin, işverene karşı açtığı davalarda işverenin yerleşim yeri, işçinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri de yetkilidir”* denilmektedir. O halde, NOMER'in savunduğu görüş kabul edildiğinde; işverenin işçiye karşı açacağı bir davada, *“işçinin işini mutaden yaptığı işyeri”* Türkiye’de değilse ancak yerleşim yeri Türkiye’deyse, MÖHUK m. 40 atfıyla hem İş Mahkemeleri Kanunu m. 6 (1) hem de HMK m. 6 uygulanarak, dava Türkiye’de açılabilir.

Öte yandan öğretideki yazarların çoğunluğu ise, MÖHUK m. 41 ve devamında yer alan hükümlerin, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisini tayin eden yegâne düzenlemeler olduğunu kabul etmektedir⁴⁴. ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, bu hususta şöyle demektedir: *“...MÖHUK’taki özel yetki kurallarının kapsamına giren bir uyuşmazlıkta, ilgili özel yetki kuralı uyarınca yetkili bir Türk mahkemesi yoksa, o uyuşmazlık*

⁴² Resmî Gazete tarih: 25/10/2017, sayı: 30221.

⁴³ DOĞAN, s. 69-70.

⁴⁴ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 370; DOĞAN, s. 57; ERTEN, s. 171-172; BAYRAKTAROĞLU-ÖZÇELİK, Gülüm: *"Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini"*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 63, No. 4, s. 833-878, s. 838; TİRYAKİOĞLU, Bilgin: *"Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi"* Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınları 2012, s. 1141-1167, s. 1156-1157. TİRYAKİOĞLU, bu hususta şöyle demiştir: *“Özel yetki kurallarının (m. 42, 43, 44, 45 ve 46) kapsamına giren hallerde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bu kurallara göre tayin edileceği tartışmaya mahal vermeyecek kadar açıktır. Dolayısıyla eğer bir uyuşmazlık 41. maddenin kapsamına girmekteyse, bu uyuşmazlık hakkında, 40. maddeden hareketle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin etmek isabetli değildir. Zira, böyle bir yaklaşım, yani özel bir milletlerarası yetki kuralı varken, genel milletlerarası yetki kuralına girmek, 41. maddenin yok sayılması anlamına geleceği gibi, MÖHUK’da düzenlenmiş diğer özel yetki kurallarının da varlık sebebini tartışmalı hale getirir”* (TİRYAKİOĞLU, s. 1156-1157).

bakımından yetkili bir Türk mahkemesi bulunmadığı anlamına gelir”⁴⁵. DOĞAN, aynı doğrultuda: “Kanunkoyucu, bir kısım istisnai hallerde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin özel düzenleme yapma gereği hissetmiştir. Özel yetki hallerinde, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre, Türk mahkemelerinin yetkili olup olmadığı önemli değildir”⁴⁶. O halde bu görüşe göre, bir yabancı unsurlu uyuşmazlıkta, MÖHUK m. 41 ve devamında düzenlenen hükümler uygulama alanı buluyorsa; MÖHUK m. 40 hükmüne başvurulamaz. Böylece, bu tür uyuşmazlıklarda, Türk mahkemeleri MÖHUK m. 41 ve devamına göre yetkili değilse; dava Türkiye’de açılmaz. Yukarıda vermiş olduğumuz örnekte, işverenin işçiye karşı açacağı bir davada, işçinin işini mutaden yaptığı işyeri Türkiye’de değilse, MÖHUK m. 44’e göre yetkili mahkeme bulunmadığına göre; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE ve DOĞAN’ın savunduğu görüş kabul edildiğinde, Türkiye’de dava açılması mümkün olmayacaktır.

Kanaatimize göre, MÖHUK’taki özel yetki kurallarının iç hukukun yetki kurallarıyla bir arada uygulanıp uygulanmayacağı belirlenirken, MÖHUK m. 41-43 arasındaki hükümler ile m. 44-46 arasındaki hükümler ayrı ayrı ele alınmalıdır. Konu hakkındaki görüşlerimize aşağıdaki bölümde yer vereceğiz.

B. Kesin Yetki ve Kesin Olmayan Yetki Ayrımı

İç hukukta, genel yetki - özel yetki ayrımının yanı sıra; kesin ve kesin olmayan yetki arasında da bir ayrım yapılmaktadır. Kesin yetki kuralları, kesin olmayan yetkiden farklı olarak, genel yetkiyi ortadan kaldıran özel yetki kurallarıdır⁴⁷. Daha doğru bir ifadeyle, kesin

⁴⁵ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), s. 393.

⁴⁶ DOĞAN, s. 57.

⁴⁷ AKKAN, s. 297. Kesin yetkinin kabul edilmesi usul ekonomisi, zayıf tarafın korunması amacı gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanabilmektedir. Örneğin, taşınmazların aynına ilişkin davalarda taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin kesin yetkisinin kabul edilmesi, öğretide, çoğu kez taşınmazlara ilişkin keşif işlemlerinin kolayca yapılması ve böylece yargılamada zaman ve gider tasarrufu sağlanması ile açıklanmaktadır (POSTACIOĞLU/ATALAY, s. 117; YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt I, Ankara: Yetkin 2017, s. 376). POSTACIOĞLU/ATALAY, mirasa ilişkin uyuşmazlıklarda tereke üzerindeki mülkiyetin elbirliğiyle mülkiyet olması sebebiyle davanın mirasbırakanın son yerleşim yerinde görülmesine ilişkin yetki

yetki olarak tesis edilmiş özel yetkili bir mahkemenin bulunduğu bir durumda, dava başka herhangi bir yerde açılmaz.

Özel yetki getiren bir hükmün kesin mi kesin olmayan bir yetki mi belirlediği, kanun hükmünün ifadesinden hareketle anlaşılmaktadır⁴⁸. Madde lafzında ilgili mahkemelerin yetkisinin kesin olduğuna yer verilen, HMK m. 12’de yer alan taşınmazın aynına ilişkin davaların taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılacağı hükmü; HMK m. 14’te yer alan özel hukuk tüzel kişilerinin ortaklık veya üyelik ilişkilerinden kaynaklı olarak bir ortağın/üyenin diğer ortaklara/üyelere karşı açacağı davalarda, tüzel kişiliğin merkezinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olduğuna ilişkin hüküm ya da mirastan doğan belirli davalarda ölen kişinin yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olduğuna dair HMK m. 11 (1)’de düzenlenen hüküm kesin yetki kuralı niteliği taşımaktadır⁴⁹. Özel kanunlarda belirlenen yetki kurallarından, örneğin 2004 sayılı İcra İflâs Kanunu⁵⁰ m. 154 (1) ve (3)’te yer verilen borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemelerin iflâsa ilişkin dava ve işlerdeki yetkisini tayin eden hükümler de kesin yetki kuralı olarak kabul edilmektedir⁵¹.

Aşağıda açıklanacağı gibi, yabancı unsurlu bir uyuşmazlık hakkında Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi bulunmaktaysa, dava başka bir ülke mahkemesinde görülemez; daha doğrusu, böyle bir durumda yabancı mahkemenin vermiş olduğu hüküm Türkiye’de tanınamaz ve tenfiz edilemez⁵². Bu bakımdan iç hukuktaki kesin yetki kavramı ile

kuralının kesin yetki kuralı olarak getirildiğini ifade etmektedir (POSTACIOĞLU/ATALAY, s. 120). Zayıf tarafın korunması amacıyla getirildiği anlaşılan örnek bir kesin yetki kuralı HMK m. 15 (2)’de can sigortalarında “*sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda onların yerleşim yeri mahkemesi*” hakkında getirilen kesin yetki kuralıdır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILMAZ, s. 436 vd.

⁴⁸ AKKAN, s. 297; TANRIVER, s. 238.

⁴⁹ AKKAN, s. 293 vd.

⁵⁰ Resmî Gazete tarih: 19.6.1932, sayı: 2128.

⁵¹ POSTACIOĞLU/ATALAY, s. 238; AKKAN, s. 300.

⁵² ÇELİKEL/ERDEM, s. 713; SÜZEN, Begüm: Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi, İstanbul: On İki Levha 2016, s. 7.

milletlerarası özel hukuktaki münhasır yetki kavramının işlevi bir birine benzetilebilse de; bu kavramlar birbirinin karşılığı olarak görülmemektedir⁵³.

Zira, ilk olarak, yukarıda da değinildiği gibi bir ülke, yabancı unsurlu uyuşmazlıklardaki yetkisini kendi hukukunda tayin eder. Bu bakımdan, bir yabancı unsurlu uyuşmazlıktaki yetkisinin münhasır olup olmadığını tayin edecek olan da, söz konusu ülkenin hukukudur. Bu bakımdan, bir devletin hukuk düzeninde bir uyuşmazlığın o devletin münhasır yetkisine girmesi, uyuşmazlığın başka bir ülkedeki mahkemece görülmesine engel olmaz; yalnızca yabancı mahkemenin vermiş olduğu kararın, kendi yetkisini münhasır olarak gören devletin ülkesinde tanınmasının ve tenfiz edilmesinin önüne geçer⁵⁴. Öte yandan, belirtmek gerekir ki iç hukukta kamu düzeni kaygısıyla kesin yetki kuralı getiren hükümlerin tamamı Türk milletlerarası usûl hukuku bakımından Türk mahkemelerinin o konuda münhasır yetkili olduğu şeklinde anlaşılmamaktadır⁵⁵.

Doktrinde MÖHUK'ta özel olarak düzenlenen hükümlerin niteliğine ilişkin çeşitli görüşlere yukarıda yer vermiştik⁵⁶. Acaba MÖHUK m. 41 ve devamında yer alan hükümlerin uyuşmazlıkları görmeye yetkili mahkemeleri belirleyen yegâne hükümler olduğunu savunan görüş esas alındığında, MÖHUK m. 41 ve devamında yer alan hükümlerin milletlerarası özel hukuk anlamında '*kesin yetki*' tayin ettiği söylenebilir mi?

ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, MÖHUK m. 40 ile MÖHUK'taki yetkili mahkemeyi özel olarak belirleyen diğer hükümler arasındaki ilişkiyi iç hukukta genel yetkiyi belirleyen HMK m. 6 ile kesin yetki kuralları arasındaki ilişkiye benzetmektedir⁵⁷. Bunun sebebi, kesin yetkinin, diğer mahkemelerin yetkisini ortadan kaldırmasına benzer şekilde;

⁵³ SÜZEN, s. 7.

⁵⁴ SÜZEN, s. 8.

⁵⁵ ÇELİKEL/ERDEM, s. 514.

⁵⁶ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III.A.

⁵⁷ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 371.

MÖHUK m. 41 ve devamı hükümleri, uyuşmazlıkla ilgili uygulama alanı buluyorsa, artık MÖHUK m. 40 hükmüne bakılamayacak olmasıdır.

ERTEN, MÖHUK m. 41 ve devamındaki hükümlerin kesin yetki kurallarıyla bu benzerliğini kabul etmekle beraber; kesin yetki kurallarından farklı olarak MÖHUK m. 41 özelinde, bu düzenlemeyi kesin yetki kurallarından ayıran üç yönün bulunduğunu vurgulamaktadır⁵⁸. Buna göre: 1- Kesin yetki kuralları yetkili mahkemeyi bizzat tayin ederken, MÖHUK m. 41, iç hukuk kurallarına referansta bulunmaktadır; 2- MÖHUK m. 41, nihaî olarak Ankara, İzmir ve İstanbul mahkemelerinin yetkisini öngörerek, uyuşmazlığı Türkiye’de görececek bir mahkemenin bulunmasını sağladığı halde, kesin yetki kurallarının belirlenmesinde benzer bir kaygı güdülmemektedir; 3- Kesin yetki kuralı varken yetki anlaşması yapılamayacağı halde, MÖHUK m. 41’i ilgilendiren bir uyuşmazlıkta yabancı bir mahkemenin yetki anlaşmasına dayalı olarak yaptığı yargılama sonucunda bir karar vermesi halinde, bu kararın Türkiye’de tanınıp tenfiz edilebilmesi tanıma ve tenfize ilişkin hükümlere tâbi bir husus olacaktır⁵⁹.

MÖHUK m. 42 ve 43’te, 41’inci madde hükmünden farklı olarak, “*Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkeme bulunmaması*” koşuluna madde lafzında yer verilmemiştir⁶⁰. Ancak mülga 2675 sayılı MÖHUK’un⁶¹ (*Mülga MÖHUK*) 28, 29 ve 30’uncu maddelerinin gerekçelerinde bu maddelerde yer alan düzenlemelerin “*tamamlayıcı bir kural olarak*”

⁵⁸ ERTEN, s. 174-175.

⁵⁹ ERTEN, s. 174-175. MÖHUK m. 41’de düzenlenen Türklerin kişi hallerini ilgilendiren davalar bakımından Türk mahkemelerini yetkili kılacak bir yetki anlaşması yapılması ise, MÖHUK m. 47 hükmündeki, yetki anlaşmalarının yalnızca borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar için yapılabileceği kuralı sebebiyle Türk mahkemeleri önündeki bir uyuşmazlıkta etki doğurmaz (bkz. ERTEN, s. 174, dn. 10).

⁶⁰ Bununla birlikte, MÖHUK m. 42 hükmü yabancıların “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması*” halini düzenlemiş; MÖHUK m. 43 hükmü ise “*ölenin yerleşim son yerinin Türkiye’de olmaması*” ihtimalini dikkate alarak kademeli bir yetki kuralı getirmiştir.

⁶¹ Resmî Gazete tarih: 22.5.1982, sayı: 17701.

getirildiği ifade edilmiştir⁶². Yani, Mülga MÖHUK döneminde, yasa koyucu bu maddeleri getirmekteki amacının, Türk mahkemelerinin bu hususlardaki milletlerarası yetkisini iç hukukta düzenlenen yetki kurallarında olduğundan daha geniş bir biçimde düzenleyerek; iç hukuktaki yetki kurallarına göre Türkiye’de dava açılması olanağı bulunmaması halinde, bu durumun doğurabileceği sakıncaların önüne geçmek olarak açıklamıştır⁶³.

MÖHUK m. 42’de Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancıların kişi hallerine ilişkin bazı “*davalarda*”⁶⁴ yetki düzenlenmektedir. Bu madde kapsamında ele alınan hususlar, vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararlarıdır. Hükme göre, bu davalarda “*Türkiye’de sâkin olduğu yer, sâkin değilse mallarının bulunduğu yer mahkemesi*” yetkilidir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu⁶⁵ (TMK) m. 32 (2)’de gaiplik kararları konusunda “*Türkiye’deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye’de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer*”; m. 433 (1)’e göre “*yerleştirme veya alıkoyma*” kararları konusunda “*ilgilinin yerleşim yeri veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde bulunduğu yer*”; m. 430 (1)’e göre temsil kayyımı atanması kararları konusunda “*kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yeri*” ve m. 430 (2)’ye göre yönetim kayyımı atanması konusunda “*malvarlığının büyük bölümünün*

⁶² Türkiye Büyük Millet Meclisi Millî Güvenlik Konseyi 408 Sıra Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Millî Güvenlik Konseyi Adalet Komisyonu Raporu (Danışma Meclisi: 1/5; Millî Güvenlik Konseyi: 1/367), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_/d01/c007/mgk_01007105ss0408.pdf>, 10.3.2019.

⁶³ Mülga MÖHUK m.29 hükmünün gerekçesinde: “*Bu maddede tasarının vesâyet, kayyımlık, hacir, gaiplik ve ölüm kararları konularında uygulanan hukuku tespit eden hükmünün kaibul edilmesindeki gerekçeler gözönünde bulundurulmuş ve Türk hukukunun uygulanmasını gerektiren nedenler aynı şekilde Türk mahkemelerinin de yetkili olmasını sağlayacak nitelikte görülmüştür. Türk mahkemelerinin bu konulardaki yetkisi tamamlayıcı bir kural olarak düzenlenmiştir*”; Mülga MÖHUK m. 30 hükmünün gerekçesinde: “*Medeni Kanunun 518 nci maddesindeki kurallar milletlerarası yetki bakımından da esas alınmış, ancak Türkiye’de ikametgâhı olmayan kişiler açısından bu davaların Türkiye’de görülebiknesini sağlamak amacıyla malların bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi de tamamlayıcı bir kural olarak kabul edilmiştir*” denilmektedir (Bkz. Yukarıda dn. 53).

⁶⁴ Kanaatimizce bu maddede düzenlenen hususlar, HMK m. 382’de sayılan çekişmesiz yargı işlerindendir. Bkz. HMK m. 382 (2) (a) (4) ve HMK m. 382 (2) (b) (19).

⁶⁵ Resmî Gazete tarih: 8.12.2001, sayı: 24607.

yönetildiği veya temsil edilen kimsenin payına düşen malların bulunduğu yer”; m. 411’e göre ise vesâyet işlerinde “*küçüğün veya kısıtlının yerleşim yeri*” mahkemesi yetkili kılınmıştır.

Mülga MÖHUK yürürlüğe girdiği dönemde yürürlükte bulunan 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi⁶⁶ ile yürürlükteki TMK’nın bu hususlar yönünden getirdiği yetki düzenlemelerinde iki fark bulunmaktadır. Birincisi, yürürlükteki TMK m. 32 (2)’nin karşılığı olan Mülga Türk Kanunu Medenîsi m. 31 (2) hükmünde, “*anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer*” yerine, “*pederinin mukayyet olduğu mahal*” düzenlemesinin yer almasıdır. İkincisi ise, Türk Kanunu Medenîsi, kısıtlama kararının verilmesi için özel bir düzenleme getirmemiştir. Bu nedenle, 743 sayılı Türk Kanunu Medenîsi döneminde kısıtlama kararları konusunda da, Kanunun 361’inci maddesine göre vesâyet işlerinde yetkiyi haiz olan “*küçüğün veya mahcurun ikametgâhındaki*” mahkemeler yetkili kabul edilmiştir⁶⁷. Böylece, mülga Türk Kanunu Medenîsi döneminde, TMK m. 433’de yer alan “*gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde*” ilgilinin bulunduğu yer mahkemesini yetkili kılan düzenleme benzeri bir hüküm yer almamaktadır.

Miras davaları yönünden ise, MÖHUK m. 43 hükmü “*ölenin Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesini*” ve “*son yerleşim yerinin Türkiye’de olmaması hâlinde terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesini*” yetkili kılmıştır. HMK m. 11 (1)’de, “*terekenin paylaşılmasına, paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptal ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka*”, “*mirasçılar arasında terekenin yönetiminden*” kaynaklı davalara ve “*terekin kesin paylaşılması aşamasına kadar mirasçılara karşı açılacak her türlü davaya*” ilişkin ölenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkili kılınmıştır. HMK m. 11 (2)’ye göre terekedeki mal hakkındaki istihkak davası “*terekenin yazımı ve tespiti esnasında malın bulunduğu yer*”; HMK m. 11 (3)’e göre mirasçılık belgesinin iptali veya yeni

⁶⁶ Resmî Gazete tarih: 4.4.1926, sayı: 339.

⁶⁷ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 23.6.2000, E. 2000/8043 K. 2000/8641; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 10.3.2000, E. 2000/1206 K. 2000/3123. Kararlar için bkz. <www.kazanci.com>, 31.3.2019.

mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalar⁶⁸ “*mirasçılarının her birinin oturduğu yer*” mahkemesinde de açılabilir.

Görüldüğü gibi, MÖHUK m. 43, ölenin son yerleşim yerinin bulunmaması durumunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini “*malların Türkiye’de bulunduğu yer*” esasına göre tayin etmektedir. MÖHUK m. 43’te yer alan düzenleme, yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkta, ölenin yerleşim yeri Türkiye’de bulunmuyorsa, ilgililerin örneğin malların tereke yazımı ve tespiti sonrasında malın Türkiye sınırları dışına çıkarılması halinde malla ilgili istihkak davalarında HMK m. 11 (2)’e ya da mirasçılık belgesinin iptali veya yenisinin verilmesine ilişkin davalarda HMK m. 11 (3)’e dayanarak Türk mahkemelerinde dava açamayacakları anlamına mı gelmektedir?

Yukarıda açıklandığı gibi, öğretide ağırlıklı görüş, MÖHUK m. 41 ve devamındaki düzenlemelerin kapsamlarına giren uyuşmazlıklar için milletlerarası yetkinin tayininde başvurulacak yegâne hükümler olduğu yönündedir⁶⁹. NOMER ise, MÖHUK m. 41 ve devamındaki hükümlerin iç hukuktaki yetki düzenlemelerinin uygulanma olanağını ortadan kaldırmadığı görüşündedir⁷⁰.

Bize göre, Kanunun gerekçesine bakıldığında, MÖHUK m. 41, 42 ve 43’te yer alan düzenlemelerin getirilmesinin amacı, kesin yetki kurallarının getirilmesinin amacından farklı olarak, davanın bu maddelerde sayılan yerler dışındaki yerlerdeki mahkemelerde açılmasını önlemek değil; aksine, uyuşmazlığın Türkiye’yle, ilgili maddelerde sayılan bağlantıları taşıması halinde, davanın Türkiye’de açılmamasının doğurabileceği sıkıntıların önüne

⁶⁸ “...Mirasçılık belgesi (TMK m. 598) verilmesi için mahkemeye müracaat edilmesi halinde, mahkemenin bu müracaat üzerine başlayan faaliyeti bir çekişmesiz yargı süreci olduğu noktasında hiçbir tereddüt yoktur. (...) Buna karşılık, mevcut bir mirasçılık belgesinin iptali istemini ihtiva eden bir talep ile bu talebe dayalı olarak yeni bir mirasçılık belgesi verilmesi talebi (bunların birlikte ileri sürülmüş olmaları halinde) artık çekişmesiz yargı işi olurlar.” (Ayrıntılı bilgi için bkz. ATALI, Murat: “18. Çekişmesiz Yargı”, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt II, İstanbul: On İki Levha 2017, s. 2115).

⁶⁹ Bkz. ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), s. 370; DOĞAN, s. 57.

⁷⁰ NOMER (2017), s. 477-478.

geçmektir. Bu nedenle bu maddelerin kesin yetki kuralı niteliğinde olmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca, bizce bu maddelerle MÖHUK m. 40 arasındaki ilişki değerlendirilirken de bu amaç göz önünde bulundurulmalıdır.

MÖHUK m. 41’de yer alan düzenleme, Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkeme bulunmaması halini kademeli olarak düzenlediğinden; “*iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına*” hükmün kendisinin yaptığı atıf gereği bakılacaktır⁷¹. MÖHUK m. 42 ve 43 yönünden ise, bu düzenlemelerin amacının iç hukuktaki yetki kurallarını bertaraf etmek olmadığı, Mülga MÖHUK’un gerekçesinde yasakoyucu tarafından, gerekçede, düzenlemelerin yetkiye ilişkin “*tamamlayıcı bir[er] kural*” getirdiği belirtilerek ifade edilmiştir⁷².

Türkiye’de yerleşim yeri bulunan bir yabancının kişi hallerine ilişkin davaları MÖHUK m. 40 atfıyla “*iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları*” gereği yetkili mahkemede açabileceğine şüphe yoktur. Ancak Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan, sakin olmayan veya malvarlığı bulunmayan bir yabancı hakkında da, MÖHUK m. 42’de sayılan hallerde, örneğin gaiplik kararına ilişkin olarak MÖHUK m. 40 atfıyla TMK m. 32 (2)’ye göre “*anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer*”⁷³ varsa buradaki veya kısıtlama kararı yönünden gecikmesinde sakınca bulunan bir hal mevcutsa TMK m. 433 hükmüne göre “*bulunduğu yerdeki*” mahkemeye müracaat edebilmesinin yasanın amacına daha uygun düştüğü görüşündeyiz.

⁷¹ EKŞİ, bu sebeple, MÖHUK m. 41 hükmünü MÖHUK m. 42-46’daki hükümlerden ayırmakta; MÖHUK m. 41 hükmünün kesin olmayan bir yetki kuralı getirdiğini, fakat bunun dışında m. 42-46 hükümlerinin ise kesin yetki kuralı niteliğinde olduğunu ifade etmektedir (EKŞİ (2013), s. 205).

⁷² Bkz. yuk. dn. 53, 54. Vesâyete ilişkin olarak MÖHUK m. 42’de getirilen kuralın tamamlayıcı bir özel yetki kuralı olduğu hakkında bkz. AYGÜL, Musa: “*Yabancı Mahkemeden Verilen Vesâyet Kararlarının Tanınması*”, Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınları 2012, s. 135-159, s. 145.

⁷³ Örneğin, kişi vatandaşlığını sonradan kaybederek yabancı haline gelmiş olabilir.

Diğer yandan, MÖHUK m. 44-46 arasındaki kurallar, zayıf tarafı koruma amacıyla getirilmiştir⁷⁴. Doktrinde bazı yazarlarca, MÖHUK m. 44 ila 46'da yer alan hükümlerin tüketici, iş ve sigorta davalarında “*zayıf tarafı koruma amaçlı*” veya “*sınırlı*” münhasır yetki kuralları olduğu kabul edilmektedir⁷⁵. Bu yazarlara göre, anılan davalarda tüketici, işçi veya sigorta ettiren ya da sigortalı tarafından açılacak davalarda Türk mahkemelerinin yetkisi münhasır yetki olarak değerlendirilmemekte ve bu taraflarca açılacak davalar sonucunda verilen yabancı mahkeme kararlarının Türkiye’de tanınmasının ve tenfizinin mümkün olduğu sonucuna varılmaktadır⁷⁶. Ancak bu kişilere karşı yabancı mahkemelerde dava açılması durumunda, Türkiye’de tanınması veya tenfizi istenen karar bakımından Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinin var olup olmadığı araştırılacaktır⁷⁷. Yargıtay içtihadı da bu yöndedir⁷⁸. EKŞİ ise, MÖHUK m. 44 ilâ 46’daki hükümlerin MÖHUK m. 47 (2) hükmü nedeniyle yetki sözleşmesiyle bertaraf edilemeyecek nitelikte hükümler olmasının bu hükümlerin münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilmesini gerektirmediğini; bu hükümlerin, MÖHUK m. 43 ile birlikte, birer kesin yetki kuralı getirdiğini belirtmektedir⁷⁹.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında, MÖHUK m. 44-46 arasındaki hükümlerin, MÖHUK m. 41-43 arasındaki hükümlerden farklı olarak, Türkiye’de dava açılmasını kolaylaştırmak için “*tamamlayıcı yetki*” belirlemek amacıyla değil; sözleşmesel ilişkinin zayıf tarafının korunması amacıyla getirildiği anlaşılmaktadır. Yabancı unsurlu iş, tüketici ve

⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 47 Sıra Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/337), <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss47.pdf>>, 10.3.2019, s. 26-28.

⁷⁵ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 393 vd.; DOĞAN, s. 69 vd., 118; NOMER (2017), s. 478-479, 521-522. Farklı görüş için bkz. EKŞİ (2013), s. 205-207; BAYRAKTAROĞLU-ÖZÇELİK, s. 861-870. Doktrinde bu konudaki tartışmalar için bkz. SÜZEN, s. 67-83.

⁷⁶ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 536; NOMER (2017), s. 522 dn. 263; ÇELİKEL/ERDEM, s. 718.

⁷⁷ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 536; NOMER (2017), s. 522 dn. 263; ÇELİKEL/ERDEM, s. 718.

⁷⁸ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 3.6.2010, E. 2010/7381, K. 2010/16168; karar için bkz. EKŞİ (2013), s. 211 vd.

⁷⁹ EKŞİ (2013), s. 204, 205, 210, 214; SÜZEN, s. 71, 76, 79.

sigorta sözleşmelerinde yetkiyi, sözleşmenin zayıf tarafına karşı dava açılabilir yerleri sınırlandırarak veya sözleşmenin zayıf tarafına davasını açarken çeşitli yerler arasında seçim yapma imkanı sağlayacak şekilde düzenlenen bu hükümlerin, konuluş amaçları bakımından iç hukuktaki yetki düzenlemelerini berataraf etmek üzere getirildiği görüşündeyiz.

Bizce MÖHUK m. 44 ilâ 46'da yer alan düzenlemeler konu aldıkları davalar bakımından Türk mahkemelerinin yetkisinin bulunması için gerekli ve yeterli bağlantıyı belirlemektedir. Bir önceki bölümde yer alan, işçinin işini mutaden yaptığı işyeri Türkiye'de olmadığı ancak yerleşim yerinin Türkiye'de bulunduğu örnekte, işverenin MÖHUK m. 40 atfıyla İş Mahkemeleri Kanunu m. 6'daki düzenlemeye dayanarak Türkiye'de dava açabilmesi gibi bir sonuç, bize göre hükmün getiriliş amacına aykırı olacaktır. Zira, bu durumda maddenin işçi ile Türkiye arasında gerçekleşmesini istediği gerekli ve yeterli bağlantı oluşmamış durumdadır. Bu bakımından, EKŞİ'nin MÖHUK m. 44 ilâ 46 hükümlerinin kesin yetki niteliği taşıdığı konusundaki görüşüne katılıyoruz.

C. Kişiyeye Dair (*In Personam*) /Konuya Dair (*Subject-Matter*) Yetki Ayrımı

Münhasır yetki kavramına geçmeden önce, çalışmanın ileriki bölümlerinde atıfta bulunulacak bir ayrıma daha değinmekte fayda olacaktır. Kıta Avrupası'ndaki sistemden farklı olarak, Kuzey Amerika'da, Kanada ve ABD'nin hukuk düzenlerinde mahkemelerin yetkisi belirlenirken, kişisel (*personal jurisdiction*) ve konuya dair (*subject matter jurisdiction*) yetki olmak üzere ikili bir ayırmadan söz edilmektedir⁸⁰.

⁸⁰ SARGIN, Fügen: İnternet Aracılığıyla Gerçekleşen Marka İhlalleri Hakkında Milletlerarası Yetkiyi Haiz Mahkemeler ve Uygulanacak Hukuk, Ankara: Yetkin Yayınları 2005, s. 85 vd., 120 vd.; KONO, Toshiyuki/JURCYS, Paulius: "*General Report*", Intellectual Property and Private International Law Comparative Perspectives (KONO, Toshiyuki (Ed.)), Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing 2012, s. 1-217, s. 20 vd., 36 vd.; "*Personal Jurisdiction*", Legal Information Institute, Wex Legal Dictionary/Encyclopedia: <https://www.law.cornell.edu/wex/personal_jurisdiction>, 18.11.2018; "*Subject Matter Jurisdiction*", Legal Information Institute, Wex Legal Dictionary/Encyclopedia: <https://www.law.cornell.edu/wex/subject_matter_jurisdiction>, 18.11.2018.

Kişisel yetki, mahkemenin bulunduğu yer ile davalı arasında asgari bir bağlantının bulunduğu durumlarda gündeme gelen yetki türüdür⁸¹. SARGIN, kişisel yetkinin genel ve özel kişisel yetki olmak üzere iki türünün bulunduğunu belirtmektedir⁸². Buna göre, eğer mahkemenin davalı üzerinde genel kişisel yetkisi bulunuyorsa; özel olarak uyuşmazlık ile mahkemenin bulunduğu yer arasında bağlantı araştırılmaz. Yani uyuşmazlık, mahkemenin bulunduğu yerle bağlantılı olmasa dahi; davalı ile mahkeme arasındaki bağlantı nedeniyle, mahkeme o uyuşmazlığı görmeye yetkili olur⁸³. Oysa, özel kişisel yetkide, uyuşmazlık ile mahkeme arasında asgarî bir bağlantının bulunup bulunmadığına bakılır⁸⁴.

KONO/JURCYS'e göre, ABD Yüksek Mahkemesi'nin *International Shoe v. Washington* kararında mahkemenin yargılama yapmasının, uyuşmazlıkla mahkeme arasındaki bu asgari bağlantı nedeniyle, adaletin temel gereklerini ihlâl etmeyeceği durumlarda, kişisel yetkinin var olduğu kabul edilmiştir⁸⁵. Bu durumlarda, davalının mahkemenin bulunduğu yerdeki faaliyetleri, onun o yer hukukundan faydalanmasını sağladığından; mahkemenin de o kişi üzerinde kişisel yetkiye sahip olması, meşru hale gelmektedir⁸⁶.

Burada belirtmek gerekir ki ABD Yasası'nın (*U.S. Code*) 28'inci Başlığı'nda yer alan 1338'inci maddeye göre, Federal Bölge Mahkemeleri, ABD Yasaları (*Act of Congress*) kapsamında doğan patent, bitki çeşidi koruması veya telif haklarına ilişkin uyuşmazlıklar

⁸¹ KONO/JURCYS, s. 21; "Personal Jurisdiction", Legal Information Institute, Wex Legal Dictionary/Encyclopedia: <https://www.law.cornell.edu/wex/personal_jurisdiction>, 18.11.2018.

⁸² SARGIN, s. 85.

⁸³ SARGIN, s. 85; ERICHSON, Howard M: "The Home-State Test for General Personal Jurisdiction", Vanderbilt Law Review En Banc, 66(81) 2013, s. 81-94, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1525&context=faculty_scholarship>, 20.1.2019, s. 84.

⁸⁴ SARGIN, s. 86-87.

⁸⁵ KONO/JURCYS, s. 21; Supreme Court, *International Shoe v. State of Washington* (No. 107), 3.12.1945, 326 U.S. 310, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/326/310#writing-USSC_CR_0326_0310_ZO>, 10.3.2019, p. 316, 317, 319.

⁸⁶ KONO/JURCYS, s. 21.

konusunda aslî (*original*) yargı yetkisini haizdir ⁸⁷ . Bu bakımdan, fikrî ve sınai uyuşmazlıklarla ilgili davalar, federal mahkemeler düzeyinde görülmektedir. SARGIN’a göre, mahkemelerin bu uyuşmazlıklarla ilgili yargılama yetkileri anılan Yasa’dan doğan bazı talep haklarına dayandığından, mahkemeler anılan Yasa kapsamına girmeyen taleplerle ilgili ‘*konu bakımından yetkisizlik*’ kararları vermektedir⁸⁸.

Amerika’da eyaletlerin yarısından fazlasınca kabul edilmiş olan Parasal Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması Yeknesak Kanunu (*Uniform Foreign Money Judgments Recognition Act*)⁸⁹, yabancı mahkemenin konu bakımından yetkisinin bulunmadığı hallerde, bu mahkemenin kararının ilgili eyalette tanınamayacağını ve tenfiz edilemeyeceğini düzenlemektedir⁹⁰.

Bu çerçevede, bu tezin konusunu oluşturan “*münhasır yetki*” kavramının ABD hukukunda doğrudan bir kategorik karşılığı bulunmamaktaysa da ABD hukukundaki “*konuya dair yetki*” kurumu, pratikte “*münhasır yetki*” tayin edilen hallerle benzer bir sonuç ortaya çıkarabilmektedir. Zira; ‘*konuya dair yetki*’ kavramı, ‘*münhasır yetki*’ kavramı gibi uyuşmazlık konusu talebin niteliğine ilişkin bir kavram olduğu gibi; kararı veren mahkemenin konu bakımından yetkisinin olmaması da, münhasır yetkinin yokluğuna benzer bir şekilde, kararın tenfizine engel olmaktadır. Bu nedenle de doktrinde, Avrupa Birliği hukukundaki

⁸⁷ BEGLEY, Kerry J: "Multinational Patent Enforcement: What the Parochial United States Can Learn from Past and Present European Initiatives", Cornell International Law Journal, 2007, V. 40 , No. 2, s. 521-570, s. 527.

⁸⁸ KONO/JURCYS, s. 124.

⁸⁹ 1962’de ve 2005’te yayımlanan iki versiyonu bulunmaktadır. Her iki versiyonda da konu bakımından yetkinin tanıma ve tenfiz engeli olarak ele alındığı belirtilmektedir. STRONG, Stacie I: "Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in U.S. Courts: Problems and Possibilities", *The Review of Litigation*, 2014, V. 33, No. 1, s. 45-142, s. 70-71.

⁹⁰ CHAO, Cedric C./NEUHOFF, Christine S: "Enforcement and Recognition of Foreign Judgments in United States Courts: A Practical Perspective", *Pepperdine Law Review*, 2001, V. 29, No. 1, s. 147-165, s. 150; STRONG, s. 70-71. Bu düzenleme, 1962 Yeknesak Kanunu m. 4(a)’da, 2005 Yeknesak Kanunu’nda ise m. 4(b)’de yer almaktadır.

münhasır yetki kavramı ile birlikte, bu kavramın bir nevi ABD hukukundaki karşılığı olarak ele alınmaktadır⁹¹.

D. Münhasır Yetki

MÖHUK m. 54 (1) (b)'de yer alan düzenlemeye göre, “*bir konuda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinin*” bulunması, o konuda verilmiş olan yabancı mahkeme kararının tenfizi için engel oluşturmaktadır⁹². Yine MÖHUK m. 58 (1) hükmünde yer alan düzenleme uyarınca, Türk hukuku bakımından böyle kararların tanınmasına da imkan bulunmamaktadır. MÖHUK m. 47'ye göre, münhasır yetkiye tâbi olan bir uyuşmazlık hakkında yetki anlaşması yapılması da mümkün değildir.

Türk mahkemelerinin bir konuda münhasır yetkiyi haiz olduğunu söyleyebilmek için, kanun koyucunun ilgili uyuşmazlıkta uygulanacak yetki kuralını düzenlerken, konunun yalnızca Türk mahkemeleri tarafından yargılanmasını amaçlamış olduğunu anlamak gerekir⁹³. Bu yönüyle, iç hukukta kamu düzeni kaygısıyla kesin yetki olarak belirlenen her kural, milletlerarası özel hukuk anlamında münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilemez⁹⁴.

Belirtildiği gibi, bir milletlerarası yetki kuralının Türk hukukunda münhasır nitelik taşıması halinde, yabancı mahkemenin kendisini yetkili görerek vermiş olduğu kararın Türkiye’de tanınması ve tenfiz edilmesi mümkün değildir. Ayrıca, her münhasır yetki kuralı,

⁹¹ Bkz. KONO/JURCYS, s. 33 vd.; UBERTAZZI, Benedetta: “*Intellectual Property Rights and Exclusive (Subject Matter) Jurisdiction: Between Private and Public International Law*”, Marquette Intellectual Property Law Review, 2011, V. 15, No. 2, s. 358-448, s. 363-364.

⁹² MÖHUK m. 54/1-b’de ayrıca, yabancı mahkemenin aşırı veya aşkın yetki olduğu halde konu hakkında karar vermiş olması durumu da itiraza bağlı bir tenfiz engeli olarak düzenlenmiştir.

⁹³ ÇELİKEL/ERDEM, s. 715; NOMER (2017), s. 521; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 535; EKŞİ (2013), s. 178. Bir yetki kuralının münhasır yetki kuralı niteliği taşıyıp taşımadığı belirlenirken, o davanın esasına mutalaka Türk kanunlarının uygulanmasının amaçlanıp amaçlanmadığının tespit edilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. HUYSAL, Burak: “*6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2012, C. 32, S. 2, s. 71-101, s. 85, <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/411344>>, 3.7.2019.

⁹⁴ NOMER (2017), s. 521; ÇELİKEL/ERDEM, s. 714-715; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 535; EKŞİ (2013), s. 178; ERTEN, s. 172; SÜZEN, s. 6; ESEN, Emre: “*Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı*”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 22 (2), Prof. Dr. Engin NOMER’e Armağan 2002, s. 183-206, s. 186.

aynı zamanda bir kesin yetki kuralı niteliği de taşır⁹⁵. Bu bağlamda, münhasır yetki kuralının bulunduğu bir durumda, bu kural aksine yetki anlaşması da yapılamaz. Daha doğrusu, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi hilafına yetki anlaşması yapılmış olsa bile yetki anlaşmasında gösterilen mahkemenin vermiş olduğu karar da Türkiye’de tanınarak veya tenfiz edilerek sonuç doğuramaz⁹⁶. Münhasır yetkinin bulunduğu durumlarda yetki anlaşması yapılamayacağı hususu, MÖHUK m. 47 (1)’de açıkça düzenlenmiştir.

Türk hukukunda, Türkiye’de bulunan taşınmazların aynına ilişkin davalardaki yetkiyi belirleyen HMK m. 12’deki yetki kuralının münhasır yetki kuralı niteliği taşıdığı ittifakla kabul edilmektedir⁹⁷. Taşınmazların aynına ilişkin davaların münhasır yetkiye tâbi olduğu ilkesinin tarihsel olarak, devletlerin toprakları üzerindeki egemenliği ile bu uyuşmazlıkların sıkı bir ilişki içinde olduğu düşüncesinden doğduğu ifade edilmektedir⁹⁸. EKŞİ, 2892 sayılı Tapu Kanunu⁹⁹ m. 35, 1062 sayılı Hudutları Dâhilinde Tebaamızın Emlakine Vaziyet Eden Devletlerin Türkiye’deki Tebaaları Emlakine Karşı Mukabelei Bilmisil Tedâbiri İttihâzı Hakkında Kanun¹⁰⁰, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu¹⁰¹ gibi kamu düzenini ve devletin egemenlik hakkını doğrudan ilgilendiren birtakım düzenlemelerin taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklarda rol oynadığını ve bu düzenlemelerin yabancı mahkeme tarafından dikkate alınmayabileceğini belirtmektedir ¹⁰² . Bununla birlikte

⁹⁵ ERTEN, s. 172.

⁹⁶ NOMER (2017), s. 521-522.

⁹⁷ ESEN, s. 188, SÜZEN, s. 35; NOMER (2017), s. 521; ÇELİKEL/ERDEM, 715; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 535; DOĞAN, s. 116; EKŞİ (2013), s. 179. Mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalarda veya miras davalarında uyuşmazlık konusunun ve ilamın Türkiye’de bulunan taşınmazların aynını ilgilendirdiği hallerde de münhasır yetki kabul edilmektedir. (bkz. EKŞİ (2013), s. 186 vd., s. 182 vd.; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 539; NOMER (2017), s. 521 nd. 262)

⁹⁸ ERKAN, Mustafa: "Bir Tabu: Taşınmazın Aynına İlişkin Davalarda Münhasır Yetki", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 20 No. 1, s. 11-51, s. 26-27.

⁹⁹ Resmî Gazete tarih: 29.12.1934 sayı: 2892.

¹⁰⁰ Resmî Gazete tarih: 15.6.1927, sayı: 608.

¹⁰¹ Resmî Gazete tarih: 22.12.1981, sayı: 17552.

¹⁰² EKŞİ (2013), s. 181.

günümüzde devlet egemenliği argümanının taşınmaz aynı için münhasır yetkinin kabulü için yeterli olmadığı da savunulmaktadır¹⁰³. Taşınmaz aynının münhasır yetkiye tâbi olduğu görüşünün bir başka dayanağı olarak, “*uyuşmazlıkların en hızlı, en az giderle ve en doğru şekilde taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde çözüme ulaştırılacağı*” düşüncesi öne sürülmüştür¹⁰⁴. Konuya ilişkin bir başka görüş ise, taşınmaz aynına ilişkin uyuşmazlıklarda verilecek hükmün tapu siciline etkisi olacağı ve Türk hukukunda tapu sicilindeki kayıtlara bağlanan önemli sonuçların bulunduğu¹⁰⁵.

Vesâyete ilişkin yetki kurallarının münhasır yetki niteliği taşıyıp taşımadığı tartışmalıdır¹⁰⁶. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 18.11.2009 tarihli ve E. 2009/2-557 K. 2009/527 sayılı kararında, vesâyet işlerinin münhasır yetkiye tâbi olduğu kabul edilmiştir¹⁰⁷. Yargıtay, gerekçesinde, tenfiz kararı verilmesi durumunda, vesâyet makamı Alman mahkemesi olacağından, Alman hukukuna göre tayin edilecek denetim makamının her izninin de Türkiye’de ayrıca tenfizi zorunlu olacağını ve bu durumun da vesâyetin yönetimi bakımından sakıncalar doğuracağını belirtmiştir¹⁰⁸. Ancak Yargıtay sonraki tarihli kararlarında, vesâyete ilişkin kesin yetki kurallarındaki amacın devletin egemenlik hakkıyla ilgisi bulunmadığını ve bu kuralların vesâyet altına alınan kişinin korunması olduğunu kabul ederek, vesâyet kararlarının münhasır yetkiye tâbi olmadığı sonucuna ulaşmıştır¹⁰⁹. Yargıtay’ın 2013 yılından sonra verdiği kararlarında; vesâyet yönetimine ilişkin kararların

¹⁰³ ERKAN, s. 27.

¹⁰⁴ CUMALIOĞLU, Emre: “*Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Bakımından Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi*”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 3, No. 2, s. 431-448, s. 435.

¹⁰⁵ SÜZEN, s. 30-31. Türk hukukunda tapu sicil kayıtlarına sonuç bağlayan hükümlere örnek olarak TMK m. 1023 ve m. 705 gösterilebilir.

¹⁰⁶ Bkz. EKŞİ (2013), s. 217 vd.; SÜZEN, s. 83 vd.

¹⁰⁷ DOĞAN, s. 116 dn. 97.

¹⁰⁸ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), s. 538-539; ÇELİKEL/ERDEM, s. 718

¹⁰⁹ Yargıtay 18. Hukuk Dairesi 11.3.2014, E. 2013/18352, K. 2014/4459; 7.4.2014, E. 2013/19774, K. 2014/6261; 17.1.2013, E. 2012/12365, K. 2013/483; 4.11.2014, E. 2014/13941, K. 2014/15498 (Kararlar için bkz. DOĞAN, s. 117, dn. 98).

idarî nitelikte olması nedeniyle tanınması veya tenfiz edilmesi gerekmediği kabul edilmektedir¹¹⁰.

Öğretide, DEMİR-GÖKYAYLA'nın savunduğu görüşe göre, Türkiye'de yerleşim yeri bulunan kişiler hakkındaki vesâyete ilişkin kararlar, MÖHUK m. 40 atfıyla uygulanan TMK m. 411 hükmü gereği yerleşim yerindeki mahkemenin münhasır yetkisine tâbidir¹¹¹. DEMİR-GÖKYAYLA, yerleşim yeri Türkiye'de bulunmayan kişiler bakımından vesâyet konusunda verilmiş yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'de tanınması ve tenfizinin ise, kamu düzenine aykırılık sebebiyle reddedilebileceğini öne sürmektedir¹¹². Aynı görüşe göre, kamu düzeni müdahalesinin gerekli olmadığı durumlarda, vesâyet makamının Türkiye'de yapılacak işlem için münferiden vermiş olduğu izne ilişkin kararı tanınırken, vesâyet makamından alınan izinle birlikte vesâyete ilişkin kararın tanınabileceği savunulmuştur¹¹³. NOMER'e göre ise, vasi tayini kararları, çekişmesiz yargı işlerinden olup; bu kararlar maddî anlamda kesin hüküm etkisine sahip olan mahkeme kararı niteliğinde olmadığından, tanınması ve tenfizi mümkün değildir¹¹⁴. Son olarak, öğretide bir başka görüş ise, vesâyet kararlarının münhasır yetkiye tâbi olmadığını kabul etmektedir¹¹⁵.

Öğretide, iflâs davalarında da 2004 sayılı İcra İflâs Kanunu m. 154'te¹¹⁶ belirlenen kuralın münhasır yetki kuralı olduğu kabul edilmektedir¹¹⁷. NOMER'e göre, iflâs Türk

¹¹⁰ ELÇİN, Doğa: “*Vesâyet ve Kısıtlılık Kararlarının Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 67(2) 2018, s. 279-354, s. 346; ÇELİKEL/ERDEM, s. 718. Yargıtay'ın vesâyet ve denetim makamlarının vesâyetin yönetimine ilişkin kararlarının idarî nitelikte olduğu şeklindeki görüşü, öğretide ÇELİKEL/ERDEM tarafından desteklenirken (ÇELİKEL/ERDEM, s. 718), EKŞİ tarafından eleştirilmektedir (EKŞİ (2013), s. 233).

¹¹¹ DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: “*Milletlerarası Özel Hukukta Vesâyet*”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, 1 (Prof. Dr. Ata Sakmar'a Armağan), s. 403-428, s. 418.

¹¹² DEMİR GÖKYAYLA, s. 419-420.

¹¹³ DEMİR-GÖKYAYLA, s. 427.

¹¹⁴ NOMER (2017), s. 523 dn. 264. Aksi yönde bkz. EKŞİ (2013), s. 221; ELÇİN, s. 349.

¹¹⁵ AYGÜL, s. 146-147; EKŞİ (2013), s. 222 vd.; ELÇİN, s. 313; SÜZEN, s. 92.

¹¹⁶ İcra İflâs Kanunu m. 154: “*İflâs yoluyla takipte yetkili merci, borçlunun muamele merkezinin bulunduğu mahaldeki icra dairesidir. Merkezleri yurt dışında bulunan ticarî işletmeler hakkında yetkili merci, Türkiye'deki*

mahkemelerinin münhasır yetkisine giren bir konudur ve iflâsa ilişkin yabancı mahkeme kararı Türkiye’de tanınamaz¹¹⁸. Yazara göre, Türk hukuku, yabancı iflâsın açılması kararlarına ve iflâs kararlarına hukukî sonuç bağlayamaz¹¹⁹. Eğer borçlunun muamele merkezi Türkiye’de değilse ve Türkiye’de şubesi de yoksa, o borçlu aleyhine Türkiye’de iflâs yoluyla takip yapılması mümkün değildir¹²⁰. GÜNGÖR’e göre ise, borçlunun muamele merkezi Türkiye’deyse, iflâs davasına ilişkin olarak Türk mahkemelerinin yetkisi münhasırdır ve bu kişiler hakkında verilen iflâs kararları Türkiye’de bu nedenle tanınamaz ve tenfiz edilemez¹²¹. Yazar, borçlunun Türkiye’de yerleşim yeri bulunmuyorsa, borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yerdeki yabancı mahkeme tarafından verilmiş iflâs kararının tenfizi ile birlikte; borçlunun iflâsının Türkiye’de açılacağını ve yeni bir iflâs masası oluşup iflâs idaresi seçileceğini kabul etmektedir¹²². İflâs kararına ilişkin olarak münhasır yetkinin bulunduğu durumlarda, yani borçlunun muamele merkezinin Türkiye’de bulunduğu durumlarda, iflâs davasına konu olan alacağın mevcut olup olmadığı hakkındaki yabancı mahkeme hükmünün Türkiye’de tanınmasının ve tenfizinin mümkün olduğu savunulmaktadır¹²³.

Fikrî ve sınaî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır yetki kuralı niteliğinde olup olmadığına ilişkin tartışmalar, aşağıda Üçüncü Bölüm altında incelenecektir.

şubenin, birden ziyade şubenin bulunması halinde merkez şubenin bulunduğu yerdeki icra dairesidir. Borçlu ile alacaklı yetkili icra dairesini yazılı anlaşma ile tayin etmişlerse, o yerin icra dairesi dahi iflas takibi için yetkili sayılır. Şu kadar ki, iflas davaları için yetki sözleşmesi yapılamaz ve iflas davası mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır.”

¹¹⁷ ÇELİKEL/ERDEM, s. 715; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE (2018), s. 537; NOMER (2017), s. 599 vd.

¹¹⁸ NOMER (2017), s. 601-602.

¹¹⁹ NOMER (2017), s. 601.

¹²⁰ NOMER (2017), s. 599-600.

¹²¹ GÜNEYSU GÜNGÖR, Gülin: Milletlerarası Özel Hukukta İflâs, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1997, s. 10, 181-182, s. 214-215.

¹²² GÜNEYSU GÜNGÖR, s. 188-194, s. 214; aynı yönde ESEN, s. 199-200.

¹²³ ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: "Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflâs Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 16, Özel Sayı: Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan, s. 2295-2318, s. 2310; SÜZEN, s. 106.

İkinci Bölüm

SİNAÎ MÜLKİYET HAKLARININ İLİŞKİN

DAVA TÜRLERİ

I. GENEL OLARAK SİNAÎ MÜLKİYET HAKLARI

Fikrî mülkiyet hakları, maddî bir varlığa sahip olmamaları, somutlaştığı eşyadan ayrı bir hukukî varlığa sahip olmaları ve süreyle sınırlı olmaları yönlerinden eşyaya ilişkin mülkiyet hakkından farklıdır¹²⁴. Fikrî mülkiyet terimi, içerisinde, yazılımlar ve veritabanları da dâhil olmak üzere fikir ve sanat eserleri, endüstriyel tasarımlar, ticarî sırlar, ticarî unvan, patent ve marka gibi maddî varlığı olmayan fikir ürünleri üzerindeki mülkiyet hakkını ifade edecek şekilde anlaşılmaktadır¹²⁵.

518 sayılı mülga Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin¹²⁶ 1'inci maddesinde, "*patent ve markalar ile diğer kanunlarla düzenlenen sınaî mülkiyet haklarının tesisi*[nden]" söz edilerek, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda¹²⁷ düzenlenen fikir ve sanat eserleri üzerindeki mülkiyet hakkı ile tesisi Türk Patent Enstitüsü¹²⁸ nezdinde yapılacak tescile bağlanan sınaî mülkiyet hakları arasında

¹²⁴ SULUK, Cahit/KARASU, Rauf/NAL, Temel: Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara: Seçkin 2017, s. 1-3; TEKİNALP, Ünal: Fikrî Mülkiyet Hukuku, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2012, s. 5, 6, 11.

¹²⁵ TEKİNALP, s. 1, 3; SULUK/KARASU/NAL, s. 1-3.

¹²⁶ Resmî Gazete tarih: 16.9.1993, sayı: 21700.

¹²⁷ Resmî Gazete tarih: 13.12.1951, sayı: 7981.

¹²⁸ 16.9.1993 tarih ve 21700 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 518 sayılı mülga Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Türk Patent Enstitüsü'nün adı, önce 10.01.2017 tarih ve 29944 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6769 sayılı Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun 188'inci maddesiyle "*Türk Patent ve Marka Kurumu*" olarak değiştirilmiştir. Daha sonra 9.7.2018 tarihli 30473 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 86'ncı maddesiyle 6769 sayılı Kanunun başlığı "*Patent ve Marka Vekilliği ile Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun*" olarak değiştirilmiştir. Bugün itibarıyla, Kurumun kuruluşu, 15.7.2018 tarih ve 30479 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 358 ve devamı maddeleriyle düzenlenmektedir. Bu maddelere göre, adı "*Türk Patent ve Marka Kurumu*" olarak değişen Kurumun kısa adı TÜRKPATENT'tir (4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m. 358).

bir ayırım gözetilmiştir¹²⁹. Bu ayırım, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun¹³⁰ (SMK) yürürlüğe girmesi sonrasında da mevcudiyetini sürdürmüştür¹³¹.

SMK’nın 2’nci maddesinin (1) bendinde sınai mülkiyet hakkı, “*markayı, coğrafi işareti, tasarımı, patent ve faydalı modeli*” kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Bu hakların tamamı, fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklardan farklı olarak tescile tâbidir. Türkiye’de sınai mülkiyet haklarının tescili, Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) tarafından yapılmaktadır.

II. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARININ TARİHÇESİ

Markaya tanınan hukuki korumanın ortaya çıkışının tarihsel bakımından, kamusal otorite tarafından loncalara verilen özel imtiyazların üçüncü kişilerce kullanılmasını önlemek işleviyle kullanılan işaretlere dayandığı belirtilmektedir¹³². Söz konusu işaretlerin bir yandan da tüketiciler yönünden o loncalarca üretilen mallara duyulan güveni garanti etme fonksiyonunun da olduğu ifade edilmiştir¹³³. 18. ve 19. yüzyıl sonrasında ise, artan ticari faaliyetler ve sanayileşme sonucunda markaların üreticiler veya tacirler tarafından kendi ürünlerinin piyasadaki diğer ürünlerden ayırt edilmesini sağlamak amacıyla kullanımının arttığı ve markanın bugünkü işlevine kavuşmaya başladığı savunulmaktadır¹³⁴. Bugün itibariyle markalara ithaf edilen fonksiyonlar: ayırt etme, menşe gösterme, garanti ve reklam fonksiyonları olarak ifade edilmektedir¹³⁵.

¹²⁹ TEKİNALP, s. 2.

¹³⁰ Resmî Gazete tarih: 10.01.2017, sayı: 29944.

¹³¹ Sınai mülkiyet hakları ile fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar arasındaki bu ayırımın uluslararası literatürde güncelliğini yitirdiği yönündeki görüş için bkz. TEKİNALP, s. 2.

¹³² PASLI, Ali: Uluslararası Antlaşmaların Türk Marka Hukukunun Esasına İlişkin Etkileri, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2014, s. 29; ŞANAL, Osman: İçtihatlı – Açıklamalı Markalarda Hükümsüzlük Davaları, Ankara: Adalet 2006, s. 8.

¹³³ PASLI, s. 29.

¹³⁴ PASLI, s. 30-31.

¹³⁵ ŞANAL, s. 3-6.

Tasarım hakkına sağlanan korumanın ise, tarihsel açıdan 18. yüzyılda seri üretimin yaygınlaşmaya başladığı dönemlere uzandığı ifade edilmiştir¹³⁶. Buna göre, bu dönemde Fransız, Alman ve İngiliz hukuklarında tekstil ürünlerine ilişkin tasarımlara, kapsamı ve süresi bakımından sınırlı nitelikte olan bir koruma sağlanmaya başlanmıştır¹³⁷.

Patent hakkının gelişiminin ise yine bir imtiyaz sistemine dayalı olarak sağlandığı belirtilmektedir¹³⁸. İlk patent yasaları 15 ilâ 17'inci yüzyılda İtalya ve İngiltere'de ortaya çıkmış ve yeni bilgilerin ya da teknolojilerin o ülkeye aktarımının sağlanması amacıyla buluşçulara belli bir süre için buluşlarını o ülkede kullanmalarında tek elci haklar tanınmıştır¹³⁹.

Sinaî mülkiyet haklarının bu tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, bu hakların devletler tarafından egemenlikleri altındaki ülkede belirli amaçlarla tanıdıkları imtiyazlar olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum, bir yandan fikrî mülkiyet hakları bakımından bir sonraki bölümde açıklanacak olan ülkesellik ilkesinin tarihsel dayanağını oluşturduğu gibi; diğer yandan da bu hakların devlet otoriteleri nezdinde tutulan resmî kayıtlara dayalı bir şekilde tanınmalarının da gerekçesi olarak düşünülebilir.

III. FİKRÎ VE SINAÎ MÜLKİYET HAKLARINDA ÜLKESELLİK İLKESİ

Milletlerarası özel hukuk bakımından, fikrî mülkiyet hukukundaki önemli bir ilke, ülkesellik ilkesidir. Fikrî mülkiyet haklarının ülkeselliği ilkesi, devletlerin fikrî haklara koruma tanımak için belirlediği maddî ve şeklî şartların yalnız bu şartları belirleyen devletin ülkesi için geçerli olması; diğer bir ifadeyle hangi maddî ve şekli şartları taşıyan fikir ürünlerine koruma sağlanacağını ülkesel düzeyde belirlenmesi ve o haklara sadece ilgili

¹³⁶ SULUK, Cahit: Tasarım Hukuku, Ankara: Seçkin 2003, s. 100.

¹³⁷ SULUK (2003), s. 100-101.

¹³⁸ ORTAN, Necip A: Avrupa Patent Sistemi, Ankara: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1991, s. 1.

¹³⁹ ORTAN, s. 1.

devletin ülke sınırları içinde koruma sağlanması anlamına gelmektedir¹⁴⁰. Bu yönüyle, koruma sağlanan fikrî veya sınâî hakların ihlâli halinde hangi hukukî koruma yollarına başvurulabileceği de ülkesel olarak belirlenir¹⁴¹. Türk hukukunda gerek varlıkları tescile bağlı olan sınâî mülkiyet hakları, gerekse tescile tâbi olmayan fikrî haklar bakımından ülkesellik ilkesinin geçerli olduğu ifade edilmektedir¹⁴².

Ülkesellik ilkesinin dayanağı, fikrî mülkiyet haklarının gayrimaddî niteliği ile açıklanmaktadır¹⁴³. Belirli bir fikir ürününe koruma sağlayan ülke hukuku, onun sahibi olarak tanıdığı kişiye, o fikir ürünü üzerinde münhasır bir hak bahşetmektedir. Bu bakımdan, tescile tâbi olan fikrî mülkiyet hakları, ilgili ülkenin idarî otoriteleri tarafından resmî işlemle tanınan haklar olduğundan; bunlar yönünden, anılan münhasır haklar, tescilin hukukî sonuç doğurduğu ülkenin sınırları içinde anlam taşımaktadır.

ERDEM, ülkesellik prensibini şöyle açıklamaktadır: “*Gayrimaddî malların korunmasının talep edildiği devletin yasaları (koruyucu ülke yasası ya da lex loci protectionis), fikrî mülkiyet haklarının mevcudiyetini, içeriğini ve kapsamını belirler. Bir devletin millî yasalarının sağladığı koruma yalnız bu devletin ülkesi ile sınırlıdır. Ve kural olarak bu sınırlar haricinde etkisi yoktur ve bu koruma diğer devletlerce sağlanan ya da sağlanacak olan korumadan bağımsızdır*”¹⁴⁴. TEKİNALP ise, ülkesellik prensibi hakkında şöyle demiştir: “*Her devlet, fikri mülkiyeti, maddî ve şeklî koşullarını yerine getirmek koşuluyla, sadece kendi ülkesinin sınırları içinde korur, ülkesi içindeki ihlâllerde, tecavüze uğrayan ve kanunlarına göre hak sahibi olan kişinin, ülkesindeki hukuk yollarını*

¹⁴⁰ SULUK/KARASU/NAL, s. 7-8; DARDAĞAN, Esra G: Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilafı, Ankara: Betik Yayıncılık 2000, s. 141.

¹⁴¹ SULUK/KARASU/NAL, s. 7-8.

¹⁴² SULUK/KARASU/NAL, s. 7-8; TEKİNALP, s. 48.

¹⁴³ DARDAĞAN (2000), s. 142.

¹⁴⁴ ERDEM, B. Bahadır: Fikrî Hukukta Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, İstanbul: Beta 2003, s. 48.

*kullanmasına olanak sağlar”*¹⁴⁵. Bu iki açıklamadan anlaşılacağı üzere, ülkesellik prensibi, fikrî mülkiyet haklarına ilişkin kuralların ilgili gayrî maddi hak üzerinde yalnız o kuralları koyan devletin ülkesi sınırları içerisinde bir koruma sağlamasını ifade etmektedir.

ERDEM, fikrî mülkiyet haklarının tescil ve geçerliliğine ilişkin davalardaki yetki kurallarının münhasır yetki niteliğinde olmasının kaynağının ülkesellik ilkesi olduğunu belirtmektedir¹⁴⁶. Bununla birlikte, yazar mevcudiyetleri tescile bağlı olmayan fikrî haklara ilişkin davalar bakımından milletlerarası yetkinin münhasır nitelikte olmadığını belirtmektedir¹⁴⁷. Yazar bu durumu, telif haklarının tescil veya başka bir resmî işleme tâbi olmaksızın yaratılmakla doğmasının, bu hakları ülkesellik ilkesinden uzaklaştırıp, kişisel ilkesine yaklaştırdığı görüşüyle açıklamaktadır¹⁴⁸.

Telif hakları veya tescile tâbi olmayan gayri maddî nitelikteki diğer fikri mülkiyet hakları, tescile bağlı olan haklarda olduğu gibi, kendilerine geçerlilik tanıyan devletin getirdiği kurallar sayesinde üçüncü kişilerin kullanımlarına karşı yalnız o devletin ülkesindeki ihlaller bakımından ve devletin belirlediği şartlar çerçevesinde hüküm ifade edecek şekilde korunurlar. Bu yönüyle, bize göre telif haklarına veya tescile bağlı olmayan diğer fikrî haklara ilişkin yetki kurallarının münhasır yetki kuralı niteliğinde olmaması, bu hakların kişisel ilkesine yaklaşmasıyla ilgili değildir¹⁴⁹.

Fikrî ve sınaî mülkiyet haklarına ilişkin ihtilaflarda uygulanacak hukuk belirlenirken bağlama noktası olarak koruma ülkesi hukukunun (*lex loci protectionis*) tercih edilmesi, bu

¹⁴⁵ TEKİNALP, s. 48.

¹⁴⁶ ERDEM (2003), s. 44.

¹⁴⁷ ERDEM (2003), s. 198-199.

¹⁴⁸ ERDEM (2003), s. 199.

¹⁴⁹ Fikri mülkiyet haklarının ülkeselliği ilkesinin kanunlar ihtilafı teorisiyle ilgilenen yazarların “*kanunların ülkeselliği*” ve “*kanunların kişiselliği*” arasında yapmış olduğu ayrımındaki genel anlamında “*ülkesellik ilkesinden*” farklı olduğu hakkında bkz. DARDAĞAN (2000), s. 138-142.

hakların ülkesel niteliğiyle açıklanabilir¹⁵⁰. Ancak, sınaî haklarda geçerliliğe veya tescile dair davalardaki milletlerarası yetkiye ilişkin kuralların münhasır nitelik taşımasının sebebinin, bu tür uyuşmazlıklarda verilecek kararların devletler tarafından gerçekleştirilen resmî işlemler ile devletler nezdinde tutulan resmî sicil kayıtları üzerindeki etkisiyle açıklanması gerektiğini düşünüyoruz¹⁵¹.

IV. SMK'DA ÖNGÖRÜLEN DAVA TURLERİ

SMK'da sınaî mülkiyet haklarına tecavüz halinde veya bu hakların sona ermesi için açılacak sınırlı sayıda dava türü öngörülmüştür. Sınaî mülkiyet hakkına tecavüz¹⁵² halinde hak sahibinin açabileceği dava türleri, tedbir, tespit ve tecavüzün önlenmesi veya kaldırılması davalarıdır. Sınaî mülkiyet hakkının sona ermesi için ise, gerekli koşullar mevcutsa, hükümsüzlük veya iptal davalarının açılması gündeme gelebilir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde aralarındaki ayrım önem taşıyacağından, aşağıda, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin SMK'da öngörülen bu dava türleri incelenecektir.

A. İptal Davaları

Sınaî mülkiyet haklarının tescili için TÜRKPATENT'e yapılan başvurular hakkında SMK'da özel itiraz prosedürleri öngörülmüştür¹⁵³. Bu itiraz prosedürleri çerçevesinde nihaî kararı, Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Daire Başkanlığı bünyesindeki Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Kurulları (YİDK) vermektedir¹⁵⁴.

¹⁵⁰ Konu hakkındaki açıklamalar için bkz. DARDAĞAN (2000), s. 144-146.

¹⁵¹ ERDEM (2003), s. 197.

¹⁵² SMK'nın tecavüz olarak belirlediği fiiller, özetle, bir sınaî mülkiyet hakkını izinsiz bir şekilde taklit etmek, taklit olduğunu bildiği ürünü herhangi bir şekilde ticaret alanına çıkarmak, bu ürün üzerinde sözleşme yapma önerisinde bulunmak, ürünü ithal veya ihraç etmek ya da ticari amaçla elde bulundurmak; bir sınaî mülkiyet hakkını gasp etmek veya lisans yoluyla alınan hakları izinsiz şekilde genişletmek ya da devretmek olarak sayılmıştır. Bkz. SMK m. 29 (1), m. 53 (1), m. 54 (1), m. 81 (1) ve m. 141 (1).

¹⁵³ SMK m. 17-21, m. 40, m. 67-68, 99-100, m. 143.

¹⁵⁴ SULUK/KARASU/NAL, s. 406. Bkz. 12.5.2017 tarih ve 30064 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Türk Patent ve Marka Kurumu Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Kurulları Yönetmeliği.

SMK, marka, coğrafi işaret, tasarım ve patent başvurularının Bültende yayımlanmasından sonra belirli itiraz süreleri içerisinde ilgililerin veya üçüncü kişilerin başvurunun yayımlanmasına karşı itirazlarını TÜRKPATENT’e sunabileceğini düzenlemiştir¹⁵⁵. TÜRKPATENT tarafından yayıma itirazlar veya başvurunun reddi ya da kabulü konusunda alınan kararlara karşı ise YİDK’ya itiraz yolu öngörülmüştür¹⁵⁶. YİDK’nın tescile ilişkin nihaî kararlarına karşı ilgilisi tarafından iptal davası açılabilmektedir¹⁵⁷.

Sınaî mülkiyet hakkı başvurusunun reddi işlemine karşı açılan davalarda, başvuru sahibi, TÜRKPATENT ile birlikte itiraz sahibini hasım göstererek; sinaî mülkiyet hakkının tescili kararlarına karşı itiraz sahibi tarafından açılan davalarda ise, itiraz sahibi, TÜRKPATENT ile birlikte başvuru sahibini hasım göstererek YİDK kararının iptalini talep edebilecektir¹⁵⁸. Bu davalarda, Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri yetkili ve görevlidir¹⁵⁹.

Marka hakkına özgü olarak, SMK m. 26’da, markanın iptalinin TÜRKPATENT’ten istenebileceği haller öngörülmüştür. Bunlar;

1- Markanın “*tescil edildiği mal veya hizmetler bakımından*” “*marka sahibi tarafından Türkiye’de ciddî biçimde kullanılmaması ya da kullanımına beş yıl kesintisiz ara verilmesi*”¹⁶⁰,

¹⁵⁵ Yayımdan sonraki itiraz süresi markalar için iki ay (m. 18 (1)), coğrafi işaretler için üç ay (m. 40 (2)), tasarımlar için iki ay (m. 67 (1)), patentler için altı aydır (m. 99(1)). SMK’da patentler için tescil sonrası altı aylık bir itiraz süresi öngörülmüşken, faydalı modeller için böyle bir olanak bulunmamaktadır (SULUK, Cahit: “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Getirdiği Yenilikler”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2018, V. 4, No. 1, s. 91-109, s. 98).

¹⁵⁶ SMK m. 20, m. 21, m. 40, m. 67-68, m. 100. Ayrıca bkz. Türk Patent ve Marka Kurumu Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Kurulları Yönetmeliği m. 4 (Resmî Gazete tarih: 12.5.2017, sayı: 30064).

¹⁵⁷ SULUK/KARASU/NAL, s. 407.

¹⁵⁸ SULUK/KARASU/NAL, s. 407.

¹⁵⁹ SMK m. 156 (2).

¹⁶⁰ Bkz. SMK m. 9.

2- Marka sahibinin ihmal veya fiilleri nedeniyle markanın, o “*mal veya hizmet için yaygın bir ad hâline gelmesi*”,

3- Marka sahibi tarafından veya onun verdiği izinle, markanın, ilgili mal veya hizmetin “*niteliği, kalitesi veya coğrafi kaynağı konusunda halkı yanıltacak*” şekilde kullanılması,

4- Garanti markası veya ortak markada, marka sahibinin, markayı sürekli olarak teknik şartnameye aykırı kullanması halleridir¹⁶¹.

SMK m. 192’ye göre, TÜRKPATENT’ten markanın iptalinin istenebileceğini öngören 26’ncı maddenin SMK’nın Resmî Gazete’de yayımlanmasından yedi yıl sonra, 10.1.2024 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Kanunun Geçici 4’üncü maddesine göre, söz konusu yedi yıl boyunca, 26’ncı maddede TÜRKPATENT’e tanınan iptal yetkisinin mahkemeler tarafından kullanılacağı hükme bağlanmıştır. Yani, bu süreçte, 26’ncı maddeye dayanan iptal talepleri mahkemelerde iptal davası olarak görülecektir¹⁶².

SMK m. 26 (3)’e göre, bu hükme dayalı iptal davasında husumet marka sahibi olarak sicilde kayıtlı olan kişiye veya onun haleflerine yöneltilecektir. Bu durumda davanın açılacağı yer, SMK m. 156 (5) gereği davalının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki fikri ve sınai haklar mahkemesidir. SMK m. 27 (2)’ye göre hükümsüzlük davalarından farklı olarak, iptal kararı, kural olarak, ileriye yönelik sonuç doğurur.

Kanunun 26’ncı maddesi, 192’nci madde uyarınca yürürlüğe girdikten sonra ise, TÜRKPATENT’in iptal talebi hakkında vereceği karara karşı yargı yoluna gidildiğinde, nihaî kararın mahkemelerce verileceği ifade edilmektedir¹⁶³. Bu çerçevede 5000 sayılı Patent ve

¹⁶¹ Ayrıca bkz. SMK m. 32. Bu durumda, öncelikle marka sahibine kullanımını teknik şartnameye uygun hale getirmesi için süre verilir, bu süreye uyulmazsa, marka iptal edilir.

¹⁶² SMK Geçici m. 4 (1): “26 ncı madde hükmü yürürlüğe girene kadar, iptal yetkisi, anılan maddedeki usul ve esaslara göre mahkemeler tarafından kullanılır.”

¹⁶³ SULUK/KARASU/NAL, s. 224.

Marka Vekilliği İle Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun¹⁶⁴ m. 15/C hatırlanmalıdır. Bu maddeye göre, YİDK kararları TÜRKPATENT'in nihaî kararlarıdır ve bu kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinde dava açılabilir.

B. Hükümsüzlük Davası

Bir sınai mülkiyet hakkının tescil edilmemiş olması gerekirken, her nasılsa tescil edildiği durumlarda, bu tescilden menfaati etkilenen kişiler veya SMK'da belirtilen diğer kişiler tarafından ilgili hakkın hükümsüzlüğünün istenilmesi mümkündür. Hükümsüzlük davası, SMK'da her hak için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Dolayısıyla, markanın, endüstriyel tasarımın, patentin veya faydalı modelin hükümsüzlüğünün istenebileceği durumlar birbirinden farklıdır. Ancak hükümsüzlük davasında yetki ve göreve ilişkin hususlar ile hükümsüzlük kararının etkileri birbirlerine benzer nitelik arz etmektedir.

Marka hakkı bakımından, eğer bir markanın tescili için SMK m. 6'da sayılan nisbî veya SMK m. 5'te sayılan mutlak ret sebepleri mevcutsa; ilgili kişi, yukarıda açıklanan hükümler çerçevesinde, TÜRKPATENT'e itiraz sonrasında alınan YİDK kararı aleyhine iptal davası açabileceği gibi, tescil edilen marka hakkında hükümsüzlük davası da açabilecektir¹⁶⁵. Hükümsüzlük davası, üçüncü kişilerce hak sahibine karşı açılacak bir dava türü olduğundan, SMK m. 156 (5) hükmü uyarınca marka tescili sahibine karşı ve davalının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki fikri ve sınai haklar hukuk mahkemelerinde açılacaktır¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Resmî Gazete tarih: 19.11.2003, sayı: 25294.

¹⁶⁵ SULUK/KARASU/NAL, s. 219-221. Şu kadar ki marka sahibi sonraki tarihli bir marka tesciline karşı beş yıl süreyle sessiz kalması halinde markanın hükümsüzlüğü istemiyle dava açma hakkını kaybetmektedir. SMK m. 25 (6): “Marka sahibi, sonraki tarihli bir markanın kullanıldığını bildiği veya bilmesi gerektiği hâlde bu duruma birbirini izleyen beş yıl boyunca sessiz kalmışsa, sonraki tarihli marka tescili kötüniyetli olmadıkça, markasını hükümsüzlük gerekçesi olarak ileri süremez.” Sessiz kalma sebebiyle hak kaybı müessesesi SMK'dan önce Yargıtay kararlarıyla uygulanagelmekte olan bir kurumken, SMK m. 25 (6) hükmü ile marka hakları bakımından yasal bir dayanağa kavuşmuştur (SULUK (2018), s. 96; ÇOLAK, Uğur: Türk Marka Hukuku, İstanbul: On İki Levha 2018, s. 870-871).

¹⁶⁶ SULUK/KARASU/NAL, s. 220; ÇOLAK, s. 1034-1037.

SMK m. 27 (1)'e göre, SMK m. 27 (3)'te sayılan haller dışında, bir marka hakkında verilen hükümsüzlük kararı, marka başvurusu tarihinden itibaren etkili olacak şekilde sonuç doğurur¹⁶⁷. Yani hükümsüzlük davasının kabulüne dair verilen ve kesinleşen bir karar marka hakkını, SMK m. 27 (3)'teki haller bir kenara bırakılırsa, kural olarak, bu markaya hiç koruma sağlanmamışçasına herkese karşı ileri sürülebilecek şekilde, marka başvurusunun yapıldığı tarihten itibaren ortadan kaldıracaktır¹⁶⁸. Kesinleşmiş kararın TÜRKPATENT'e gönderilmesiyle birlikte, marka sicilden terkin edilir¹⁶⁹.

SMK m. 138'e göre, Türk hukukunda patentin hükümsüzlüğü aşağıdaki hallerde istenebilir:

- 1- Buluş, SMK m. 82 ve 83 hükümlerindeki “*patent verilebilirlik şartlarını sağlamıyorsa*”¹⁷⁰,
- 2- Buluş, teknik olarak SMK m. 92'ye göre “*yeterli şekilde açıklanmamışsa*”¹⁷¹,
- 3- Patent konusu ürün veya usûl, “*başvurunun ilk hâlinin kapsamını aşıyorsa*”,
- 4- Patent sahibi, buluşun gerçek hak sahibi değilse,
- 5- “*Patentin sağladığı korumanın kapsamı aşılmışsa*”.

¹⁶⁷ SMK m. 27 (1): “25 inci madde gereğince markanın hükümsüzlüğüne karar verilmesi hâlinde bu karar marka başvuru tarihinden itibaren etkili olup, markaya bu Kanunla sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır”; (3): “Marka sahibinin ağır ihmali veya kötüniyetli olarak hareket etmesi nedeniyle zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, hükümsüzlük ve ikinci fıkranın ikinci cümlesinde düzenlenmiş olan iptal kararının geriye dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez: a) Karardan önce, markanın sağladığı haklara tecavüz nedeniyle açılan davada verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar. b) Karardan önce kurulmuş ve uygulanmış sözleşmeler.”

¹⁶⁸ SULUK/KARASU/NAL, s. 222; ÇOLAK, s. 1043-1053.

¹⁶⁹ SMK m. 27 (7).

¹⁷⁰ SMK m. 82 (1): “Teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla patent verilir.” SMK m. 83/1: “Tekniğin bilinen durumuna dâhil olmayan buluşun yeni olduğu kabul edilir.” SMK m. 83/4: “Tekniğin bilinen durumu dikkate alındığında, ilgili olduğu teknik alandaki uzmana göre aşikâr olmayan buluşun, buluş basamağı içerdiği kabul edilir.”

¹⁷¹ SMK m. 92 (1): “Buluş, buluş konusunun ilgili olduğu teknik alanda uzman bir kişi tarafından buluşun uygulanabilmesini sağlayacak şekilde yeterince açık ve tam olarak patent başvurusunda, tarifname, istemler ve tarifnamede veya istemlerde atıf yapılan resimlerle açıklanır.”

SMK m. 144 (1)'e göre faydalı modelin hükümsüzlüğü ise, (1) buluşun yeni ve sanayiye uygulanabilir olmaması, (2) buluş konusunun “*ilgili olduğu teknik alanda uzman bir kişi tarafından buluşun uygulanabilmesini sağlayacak şekilde yeterince açık ve tam olarak*” açıklanmamış olması, (3) buluş konusunun “*başvurunun ilk halinin kapsamını aşıyor*” olması veya (4) faydalı model sahibinin buluş sahibi olmadığının anlaşılması hallerinde istenebilmektedir.

Patentin veya faydalı modelin hükümsüzlüğü davasını menfaati olanlar veya Kanunda belirtilen kişiler, patent veya faydalı model sahibi olarak tescil edilen kişiye karşı açabilir¹⁷². Hükümsüzlük davasının en geç patentin veya faydalı modelin sona ermesinden itibaren beş yıllık süre içerisinde açılması gerekir¹⁷³. Yetkili ve görevli mahkeme, davalının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki fikri ve sınai haklar mahkemeleri olacaktır. Hükümsüzlük kararı, kural olarak geçmişe yönelik etki doğurur ve SMK m. 139 (4) ile SMK m. 145 (1) hükümleri gereği mahkeme kararı kesinleşip TÜRKPATENT’e gönderildiğinde, tescil terkin edilir¹⁷⁴.

SMK m. 77’ye göre tasarımlar bakımından hükümsüzlüğün istenebileceği haller şu şekilde sayılmaktadır:

1- Tescil edilen tasarımın veya tasarım konusu ürünün Kanundaki tasarım veya ürün tanımlarına uygun olmaması ya da yeni ve ayırt edici olmaması¹⁷⁵,

¹⁷² SMK m. 138 (6) ve m. 144 (2) hükümlerine göre, hükümsüzlük davalarını kural olarak Cumhuriyet savcıları, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, menfaati olanlar açabilecektir. Ancak gerçek hak sahipliğine dayalı hükümsüzlük davaları ancak buluşu yapan veya halefleri tarafından açılabilir. (SULUK/KARASU/NAL, s. 287, 308.)

¹⁷³ SULUK/KARASU/NAL, s. 287, 308.

¹⁷⁴ SULUK/KARASU/NAL, s. 289 vd. SMK m. 139 (2): “*Patent sahibinin ağır ihmal veya kötünietli olarak hareket etmesinden zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, hükümsüzlüğün geçmişe dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez: a) Patentin hükümsüzlüğüne karar verilmeden önce, patentin sağladığı haklara tecavüz sebebiyle verilen hukuken kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar. b) Patentin hükümsüzlüğüne karar verilmeden önce yapılmış ve uygulanmış sözleşmeler.*”

¹⁷⁵ SMK m. 55: “*(1) Tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür. (2) Ürün, bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesneleri, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembolleri ve tipografik karakterleri ifade eder.*”

2- Tasarımın SMK m. 3 hükmüne göre Kanunun korumasından faydalanamayacak kişiler adına tescil edilmiş olması,

3- Tasarımın “*kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı*” olması,

4- Ürünün teknik özelliklerinin zorunlu kıldığı bir tasarım olması,

5- Tasarımın Paris Sözleşmesi 2’nci mükerrer 6’ncı madde kapsamında, “*hükümranlılık alameti*”, “*dini, tarihi ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş olan işaretlerin*” kullanımını içermesi,

6- “*Başvurunun kötünîyetle yapılması*”,

7- “*Bir fikrî mülkiyet hakkının yetkisiz kullanımını içeren*” bir tasarım olması,

8- Tasarımın gerçek hak sahibinin başkası olması,

9- “*Sonradan kamuya açıklanan aynı veya benzer nitelikteki bir tasarımın başvuru tarihinin tescilli tasarımın başvuru tarihinden önce*” olması.

Gerçek hak sahipliğine dayalı hükümsüzlük davaları yalnızca gerçek hak sahibi tarafından açılabilir. Ancak bunun dışındaki durumlarda, menfaati olan kişilerce dava ikame edilebilir. Davada, adına tasarım tescil edilmiş olan kişi aleyhine husumet yöneltilecektir. Dava, davalının yerleşim yerinde bulunan fikri ve sınai haklar mahkemelerinde açılacaktır. SMK m. 78’e göre dava, tasarım hakkının sona ermesinden itibaren beş yıl doluncaya kadar açılabilir¹⁷⁶. Tasarımlara ilişkin hükümsüzlük davalarında verilen kararların etkisi yönünden, yukarıda marka ve patent hakları bakımından yaptığımız açıklamalar geçerlidir¹⁷⁷.

¹⁷⁶ SULUK/KARASU/NAL, s. 335-336.

¹⁷⁷ SMK m. 79: “(1) Tasarımın hükümsüzlüğüne ilişkin karar geçmişe etkili olup, tasarıma bu Kanunla sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır. (2) Tasarım sahibinin ağır ihmali veya kötünîyetli hareket etmesinden zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, hükümsüzlüğün geçmişe dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez: a) Hükümsüzlüğe karar verilmeden önce tasarımın sağladığı haklara tecavüz nedeniyle verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar. b) Hükümsüzlüğe karar verilmeden önce yapılmış ve uygulanmış sözleşmeler.”

Coğrafi işaretler bakımından; (1) coğrafi işaret veya geleneksel ürünün tescil edilmesi için gerekli şartları¹⁷⁸ taşımadığı halde tescil edilmesi, (2) SMK m. 36 hükmü uyarınca başvuru hakkına sahip olmayan kişi(ler)ce başvuru yapılmış olması veya (3) SMK m. 49’da sayılan denetime ilişkin yükümlüklerin yerine getirilmemesi durumlarında hükümsüzlük talep edilebilmektedir¹⁷⁹. Hükümsüzlük burada da kural olarak, SMK’nın sağladığı koruma hiç doğmamış sayılacak şekilde geçmişe etkili sonuç doğurur¹⁸⁰. Hükümsüzlük kararının etkisine ve yetkiye ilişkin yukarıda yapılan açıklamalar, coğrafi işaretler bakımından da geçerlidir¹⁸¹.

Özetle ifade edilecek olursa, sınaî mülkiyet hakkının koruma koşullarının oluşmadığı iddiasıyla ilgililer veya SMK’nın yetki tanıdığı kişilerce tescilden sonra açılan hükümsüzlük davalarında mahkemenin sınaî mülkiyet hakkının hükümsüzlüğüne ilişkin olarak verdiği karar, iyi niyeti koruyan istisnâ hükümler saklı kalmak kaydıyla, kural olarak, koruma hiç sağlanmamış gibi geçmişe ve herkese karşı etkili olacak şekilde sonuç doğurur. Mahkemenin vermiş olduğu kararın kesinleşmesi akabinde ise, ilgili sınaî mülkiyet hakkı TÜRKPATENT nezdinde tutulan resmî sicil kayıtlarından terkin edilir.

C. Tespit Davası

SMK m. 154’te tecavüzün mevcut olmadığına ilişkin menfî tespit davası ve m. 149 (1) (a)’da ise tecavüzün tespiti davası düzenlenmiştir. SMK m. 154 (1)’e göre, tecavüzün bulunmadığına ilişkin davanın açılmasından önce, menfaati olan kişi, “*Türkiye’de giriştiği veya girişeceği ticarî veya sınaî faaliyetlerin ya da bu amaçla yaptığı girişimlerin sınaî*

¹⁷⁸ SMK’nun 33 üncü, 34 üncü, 35 inci, 37 nci veya 39 uncu maddelerinde belirtilen şartlar.

¹⁷⁹ SULUK/KARASU/NAL, s. 355. SMK m. 49’a göre, coğrafi işaretlerin ürünler üzerinde, üretiminden piyasaya arzı veya dağıtımı ve ürün piyasada iken kullanımı aşamalarına kadar bütün aşamalarda tescile uygun kullanılıp kullanılmadığı TÜRKPATENT tarafından yeterliği onaylanan denetim mercileri tarafından denetlenir.

¹⁸⁰ SMK m. 51: “(1) Mahkeme tarafından coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının hükümsüzlüğüne karar verilmesi hâlinde, tescil edilen coğrafi işarete ve geleneksel ürün adına bu Kanunla sağlanan koruma hiç doğmamış sayılır. (2) Coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının kullanım hakkı sahiplerinin kötüniyetli hareket etmesinden zarar görenlerin tazminat talepleri saklı kalmak üzere, coğrafi işaretin veya geleneksel ürün adının hükümsüzlüğü kararının geriye dönük etkisi aşağıdaki durumları etkilemez: a) Karardan önce tescilin sağladığı haklara tecavüz sebebiyle verilen kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar. b) Karardan önce kurulmuş ve uygulanmış sözleşmeler.”

¹⁸¹ SULUK/KARASU/NAL, s. 355.

mülkiyet hakkına tecavüz oluşturmadığına” ilişkin görüşlerini bildirmesini hak sahibinden isteyebilmektedir. Ancak bu bildirim, tecavüzün bulunmadığının tespiti davası açılması için ön koşul değildir¹⁸². Tecavüzün mevcut olmadığına ilişkin dava, menfaati bulunan kişi tarafından hak sahibine yöneltileceğinden; yetkili ve görevli mahkeme SMK m. 156/5’e göre, davalının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki fikri ve sınai haklar mahkemeleri olacaktır.

SMK m. 149 (1) (a)’ya göre ise, sınaî mülkiyet hakkı sahibi tarafından, bir fiilin tecavüz oluşturup oluşturmadığı konusunda tespit davası açılabilir¹⁸³. Bu davada ise yetkili mahkeme, SMK m. 156 (3)’e göre, davacının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği ya da etkilerinin görüldüğü yerdeki fikri sınaî haklar mahkemesi olacaktır.

D. Tecavüzün Önlenmesi, Durdurulması veya Kaldırılması Davaları

SMK m. 149 (1)’de tecavüz halinde ayrıca muhtemel tecavüzün önlenmesi veya mevcut tecavüzün durdurulması ya da kaldırılması davalarının açılması olanağı da hak sahibine tanınmıştır.

¹⁸² SMK m. 154 (1)’de düzenlenen bildirimle ilişkin olarak Hükümetin teklif ettiği metinde tecavüzün bulunmadığının tespiti davalarında bir dava şartı olarak düzenlendiği halde; daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu tarafından fıkranın üçüncü cümlesine “*Bildirimin yapılmış olması, açılacak davada dava şartı olarak aranmaz*” ifadesi eklenmiştir. Gerekçeden anlaşılan düzenlemenin uyuşmazlıkların dava yoluna gitmeden giderilmesi amacıyla getirildiğidir (bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi 341 Sıra Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Tasarısı ve Sanayi, Ticaret, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Raporu (1/699) <<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss341.pdf>>, 10.3.2019). 27.6.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (*Patent KHK*) m. 149 (2)’deki benzer düzenlemenin dava şartı getirmedeği, ancak 27.6.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (*Marka KHK*) m. 74 (2) ile 27.6.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (*Tasarım KHK*) m. 61 (2) hükümlerinin konuyu dava şartı olarak düzenlediği hakkındaki görüş için bkz. EYÜPOĞLU, Samiye: “*551 Sayılı KHK ile Sınai Mülkiyet Kanununa Göre Karşılaştırmalı Olarak Tecavüzün Mevcut Olmadığı Hakkında Dava*”, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 26 Nisan Dünya Fikri Mülkiyet Günü Özel Sayısı, 18 (19) 2017, s. 33-47, s. 37, 38, 44.

¹⁸³ SULUK/KARASU/NAL, s. 409. SULUK/KARASU/NAL, bu davanın uygulamada genellikle tecavüzün önlenmesi, durdurulması veya kaldırılması davasıyla birlikte açıldığını vurgulamaktadır (SULUK/KARASU/NAL, s. 409).

Tecavüzün önlenmesi davası, henüz başlamamış fakat başlaması ihtimal dâhilinde olan tecavüzün önlenmesi veya başlamış ve devam etmekte olan bir tecavüzün devamının engellenmesi amacıyla açılır¹⁸⁴. Tecavüzün durdurulması davası, başlamış olan bir tecavüz eyleminin durdurulması için açılır¹⁸⁵. Tecavüzün kaldırılması davası ise, gerçekleşmiş bir tecavüzün sonuçlarının, etkilerinin giderilmesi amacıyla öngörülmüştür¹⁸⁶. Örneğin, hak sahibinin sınâî mülkiyet hakkını ihlâl eden bir ürünün piyasaya sürülmesinin engellenmesi için önleme davası; piyasada bir sınâî mülkiyet hakkına tecavüz oluşturduğu halde bulunan malların toplatılıp imha edilmesi ise kaldırma davası olarak değerlendirilmektedir.¹⁸⁷

Bu davalarda yetkili mahkeme, SMK m. 156 (3)'e göre, davacının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği ya da etkilerinin görüldüğü yerdeki fikri sınâî haklar mahkemesi olacaktır.

E. Tazminat Davası

Öğretide, sınâî mülkiyet haklarının ihlâli halinde, üç tür tazminat davası açma hakkından söz edilmektedir: maddî tazminat, manevi tazminat ve itibar tazminatı davaları (m. 149 (1) (ç), m. 150 (2))¹⁸⁸. Maddî zarar kapsamında, hak sahibi, fiili zararının¹⁸⁹ ve yoksun kalınan kazancının¹⁹⁰ tazmin edilmesini isteyebilecektir (m. 151)¹⁹¹. İtibar tazminatı, tecavüz eden tarafından sınâî mülkiyet hakkına konu ürün veya hizmetin kötü şekilde üretilmesi veya

¹⁸⁴ SULUK/KARASU/NAL, s. 409; ÇOLAK, s. 742-743.

¹⁸⁵ ÇOLAK, s. 742.

¹⁸⁶ SULUK/KARASU/NAL, s. 409; ÇOLAK, s. 766.

¹⁸⁷ SULUK/KARASU/NAL, s. 410; ÇOLAK, s. 766-767.

¹⁸⁸ SULUK/KARASU/NAL, s. 410; TEKİNALP, s. 644-649

¹⁸⁹ Aktif veya pasif malvarlığında meydana gelen eksilme. (SULUK/KARASU/NAL, s. 410)

¹⁹⁰ Yoksun kalınan kazancın ne şekilde hesaplanacağı, Kanun'da özel olarak düzenlenmiştir. SMK m. 151 (2): "Yoksun kalınan kazanç, zarar gören hak sahibinin seçimine bağlı olarak, aşağıdaki değerlendirme usullerinden biri ile hesaplanır: a) Sınâî mülkiyet hakkına tecavüz edenin rekabeti olmasaydı, hak sahibinin elde edebileceği muhtemel gelir. b) Sınâî mülkiyet hakkına tecavüz edenin elde ettiği net kazanç. c) Sınâî mülkiyet hakkına tecavüz edenin bu hakkı bir lisans sözleşmesi ile hukuka uygun şekilde kullanmış olması hâlinde ödemesi gereken lisans bedeli."

¹⁹¹ SULUK/KARASU/NAL, s. 410.

uygun olmayan şekilde piyasaya sürülmesi sebebiyle sınai mülkiyet hakkı sahibinin uğradığı zararın giderilmesini amaçlar (m. 150/2)¹⁹². Manevi tazminat ise, sınai mülkiyet hakkının ihlali sebebiyle hak sahibinin uğradığı acı, ruhsal sıkıntılar veya ticari hayattaki güven zedelenmesinden doğan elemenden doğan zararın giderilmesini amaçlar¹⁹³.

Tazminat davasında yetkili mahkeme, SMK m. 156 (3)'e göre, davacının yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği ya da etkilerinin görüldüğü yerdeki fikri sınai haklar mahkemesidir.

V. SINAİ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA GÖREV VE YETKİ

SMK'dan doğan davalarda görevli ve yetkili mahkemeler, Kanunun 156'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Kanunun 156'ncı maddesinin ilk fıkrasına göre, *“Bu kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınai haklar ceza mahkemesidir.”* Dolayısıyla, sınai mülkiyet haklarına ilişkin yukarıda açıklanan bütün hukuk davaları bakımından görevli mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesidir.

Sınai mülkiyet haklarından doğan davalarda yetkili mahkeme, davanın davacısı ve davalısına göre değişmektedir. Öncelikle, yukarıda açıklandığı gibi, TÜRKPATENT'in aldığı kararlara karşı açılacak davalarda, Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri yetkilidir (SMK m. 156 (2)). Dolayısıyla, sınai mülkiyet haklarının tescili aşamasında yapılan itirazlar neticesinde, TÜRKPATENT tarafından verilen karara karşı iptal davası açıldığında, Ankara Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri bu davanın görülmesinde görevli ve yetkili

¹⁹² SULUK/KARASU/NAL, s. 411; ÇOLAK, s. 818.

¹⁹³ SULUK/KARASU/NAL, s. 411; ÇOLAK, s. 813-814.

mahkeme olacaktır¹⁹⁴. TÜRKPATENT'in verdiği kararlara karşı açılan söz konusu davalarda mahkemenin yetkisi, kesin yetki olarak kabul edilmektedir¹⁹⁵.

SMK m. 156 (3) hükmünde, “*Sınaî mülkiyet hakkı sahibi tarafından, üçüncü kişiler aleyhine açılacak hukuk davalarında yetkili mahkeme, davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir*” denilmiştir¹⁹⁶. Bu nedenle, hakkı ihlâl edilen kişi tarafından üçüncü kişilere karşı açılacak davalarda özel “*yetkili mahkeme, davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yerdeki*” fikri sınaî haklar mahkemeleridir. Dolayısıyla, tecavüz nedeniyle açılacak tecavüzün tespiti, önlenmesi, durdurulması veya kaldırılması davaları ile tazminat davaları, “*davacının yerleşim yeri*” veya “*hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer*” mahkemelerinden birinde açılmalıdır¹⁹⁷.

SMK m. 156 (3)'te düzenlenen, “*davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği*” ya da “*etkilerinin ortaya çıktığı yer*” mahkemelerinin yetkisinin genel mahkemelerin yetkisini kaldırıp kaldırmadığı ve iç hukuk bakımından kesin yetki kuralı niteliği taşıyıp taşımadığı öğretide tartışmalıdır¹⁹⁸. TEKİNALP, mülga kanun hükmünde

¹⁹⁴ SULUK/KARASU/NAL, s. 412 vd.; ÇOLAK, s. 908-909. SMK öncesinde yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnamelerde de aynı yönde düzenlemeler yer almaktaydı (Marka KHK m. 71 (2), Patent KHK m. 146 (2), Tasarım KHK m. 58 (2)).

¹⁹⁵ ÇOLAK, s. 908-909. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 17.10.2005, E. 2004/12167, K. 2005/9890 kararında şöyle denilmiştir: “556 Sayılı KHK’nin 71/2 maddesi gereğince ‘Enstitünün bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre aldığı bütün kararlara karşı açılacak davalarda ve Enstitünün kararlarından zarar gören üçüncü kişilerin Enstitü aleyhine açacakları davalarda görevli ve yetkili mahkeme, bu maddenin birinci fıkrasında belirtilen mahkemelerden Ankara İhtisas Mahkemeleri’dir.’ Bu yetki kuralı, kamu düzenine ilişkin kesin yetki olup, re’sen dikkate alınması gerekir” (Karar için bkz. <www.kazanci.com>, 31.3.2019). Söz konusu karar, mülga Marka KHK’nin yürürlükte olduğu dönemde verilmiş olmakla birlikte, mülga Marka KHK’da yer alan m. 71 (2) hükmüyle SMK m. 156 (2)’de yer alan hüküm aynı doğrultudadır.

¹⁹⁶ Mülga kanun hükmünde kararnamelerde de aynı yönde düzenlemeler yer almaktaydı (Marka KHK m. 63 (1), Patent KHK m. 137 (2), Tasarım KHK m. 49 (3)). Düzenlemeler SMK’ya kıyasla incelendiğinde, hükümler arasındaki tek farklılık, kanun hükmünde kararname düzenlemelerinde kullanılan “*ikametgâh*” terimi yerine, yeni Kanunda “*yerleşim yeri*” ifadesinin tercih edilmiş olmasıdır.

¹⁹⁷ SULUK/KARASU/NAL, s. 414; ÇOLAK, s. 825, 758, 768.

¹⁹⁸ Öğretide mülga kanun hükmünde kararnameler dönemine ilişkin bu husustaki görüşler için bkz. SARGIN, s. 217-219.

kararnameler dönemine ait eserinde, söz konusu kuralın lafzından hareketle genel yetkiyi bertaraf eden bir kural olduğunu ve kesin yetki kuralı niteliğini taşıdığını savunmaktadır¹⁹⁹. Ancak öğretilde bazı yazarlar ise, bu kuralın genel yetki kuralını bertaraf etmek ve kesin yetkili bir mahkeme belirlemek amacıyla değil, hak sahibi olan davacıya tecavüz sebebiyle dava açarken kolaylık sağlamak amacıyla getirildiğini savunmaktadır. Bu yazarlara göre, hükmün amacından hareketle, bu yetki kuralı genel yetkiyi ortadan kaldıran bir kesin yetki kuralı değil; genel yetkiyle kesin olmayan bir yetki kuralı olarak değerlendirilmelidir²⁰⁰.

“Üçüncü kişiler tarafından sınai mülkiyet hakkı sahibi aleyhine açılacak davalarda yetkili mahkeme” ise SMK m. 156 (5)’e göre davalının yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir²⁰¹. Bu kapsamda, hükümsüzlük davalarında veya tecavüzün mevcut olmadığına ilişkin menfi tespit davalarında yetkili mahkeme davalı hak sahibinin yerleşim yeri mahkemesi olacaktır²⁰². Dolayısıyla, bu davalarda yetkili mahkeme HMK m. 6’da belirlenen genel yetkili mahkeme ile aynıdır. Yargıtay, hükümsüzlük davalarındaki yetki kuralının kesin olmayan bir yetki kuralı olduğunu, dolayısıyla davanın yetkisiz mahkemede açıldığı itirazının ilk itiraz olarak ileri sürülmesi gerektiğini değerlendirmiştir²⁰³.

¹⁹⁹ TEKİNALP, s. 654; ESEN, s. 203. Sınai mülkiyet haklarına tecavüz sebebiyle açılan davalara ilişkin yetki kurallarının davacı lehine birden fazla mahkemeyi yetkili kılmak amacıyla değil, kamunun genel menfaatini korumak amacıyla getirildiği yönündeki görüş için bkz. SARGIN, s. 221.

²⁰⁰ YASAMAN, Hamdi/ALTAY, S. Anlam/AYOĞLU, Tolga/YÜKSEL, Sinan: Marka Hukuku 566 Sayılı KHK Şerhi: Cilt 2, İstanbul: Vedat 2004, s. 1155; SULUK (2003), s. 519-520; ERDEM, B. Bahadır: “Fikri Haklara İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Niteliği”, Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, (3) 2005, s. 687-699, s. 695. Söz konusu eserler mülga kanun hükmünde kararnameler dönemine ait olmakla birlikte, SMK’da yer alan düzenleme ile mülga kanun hükmünde kararnamelerdeki düzenlemeler aynı doğrultudadır.

²⁰¹ Mülga kanun hükmünde kararnamelerdeki düzenlemeler de aynı yöndedir (Marka KHK m. 63 (3), Patent KHK m. 137 (4), Tasarım KHK m. 49 (4)). SMK’da kanun hükmünde kararnamelerden farklı olarak “ikametgâh” terimi yerine “yerleşim yeri” ifadesi tercih edilmiştir.

²⁰² ÇOLAK, s. 1037.

²⁰³ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 25.4.2011, E. 2009/12224, K. 2011/4967 kararında: “Dava, davalı B... İ... adına tescilli markanın hükümsüzlüğü istemine ilişkindir. Mahkemece, davalı B... İ... vekilinin cevap süresi içinde ileri sürdüğü yetki ilk itirazının süresinde yapılmadığı gerekçesiyle reddine karar verildiği anlaşılmıştır. Davalı vekiline dava dilekçesinin 9.4.2008 tarihinde tebliğ edildiği, davalı vekilinin 19.4.2008 tarihine kadar yetki ilk itirazında bulunması gerektiği, bu tarihin resmi tatil günü olması sebebiyle 21.4.2008 tarihli cevap dilekçesiyle yetki ilk itirazında bulunduğu belirlenmiştir. Mahkemece, kanunun açıkça belirlediği kesin yetki kuralları dışında, yetki ilk itirazı (H.U.M.K. m. 187) cevap süresi (H.U.M.K. m. 195) içinde, doğru bir şekilde (H.U.M.K.

Kanunun 156'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında ise, SMK m. 156 (3) veya m. 156 (5) hükümleri gereği açılacak davalarda sınaî mülkiyet hakkı sahibinin Türkiye'de yerleşim yeri bulunmaması halinde, “*davanın açıldığı tarihte sicilde kayıtlı vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki ve eğer vekillik kaydı silinmişse Kurum merkezinin bulunduğu yerdeki mahkeme*” yetkili kabul edilmiştir²⁰⁴. Dolayısıyla, SMK m. 146 (5)'in de atfıyla SMK m. 156 (4) hükmüne göre hak sahibinin Türkiye'de yerleşim yeri yoksa, vekilin işyerinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır. Vekilin vekillik kaydı silinmişse, Ankara mahkemeleri yetkili olacaktır. Böylece SMK'da davacının veya davalının Türkiye'de yerleşim yeri bulunmaması dahi mutlaka yetkili bir mahkemenin bulunabileceği bir düzenleme öngörülmüştür.

Öte yandan, HMK m. 9 hükmünde “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar için genel yetkili*” bir mahkeme tayin edilmiştir. Buna göre, davalının Türkiye'de yerleşim yeri bulunmaması halinde, “*mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi*” genel yetkili mahkeme kılınmıştır. Ayrıca, maddenin ikinci cümlesine göre diğer özel yetki halleri saklı tutulmak kaydıyla, malvarlığı haklarına ilişkin davalarda uyuşmazlık konusu malvarlığının bulunduğu yerde de dava ikame edilebilmektedir. O halde, HMK m. 9 hükmü ile SMK m. 156 (4) hükmü arasındaki ilişkiyi nasıl kurmak gerekir? Diğer bir deyişle, hükümsüzlük davalarında veya sınaî mülkiyet hakkına tecavüz sebebiyle açılan davalarda, davalının yerleşim yerinin Türkiye'de olmadığı durumlarda, HMK m. 9 hükmüne göre davalının mutad meskenin bulunduğu yer mahkemesinde veya malların bulunduğu yer mahkemesinde de dava ikame edilebilir mi?

m. 23) ortaya konulduğu takdirde öncelikle yetki itirazının değerlendirilmesi gerekir” denilmiştir (Karar için bkz. <www.kazanci.com>, 31.3.2019). Kesin olmayan yetki kurallarının var olduğu durumlarda genel yetkili mahkemenin yetkisinin devam ettiği ifade edilmektedir (TANRIVER, s. 240).

²⁰⁴ SMK m. 160/3'e göre, “*Yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler ancak marka veya patent vekilleri tarafından temsil edilir. Vekille temsil edilmeksizin asil tarafından gerçekleştirilen işlemler, yapılmamış sayılır.*” Mülga kanun hükmünde kararnamelerde bu husustaki düzenlemeler aynı doğrultudadır (Marka KHK m. 63 (2), Patent KHK m. 137 (3), Tasarım KHK m. 49 (3)). İki düzenleme arasındaki tek farklılık SMK'da “*ikametgâh*” terimi yerine “*yerleşim yeri*” ibaresinin kullanılmasıdır.

Eğer SMK m. 156 (3) ve (5)'te getirilen yetki kurallarının kesin yetki kuralı niteliği taşımadığı görüşü kabul edilecek olursa, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar için genel yetki kuralını düzenleyen HMK m. 9 hükmü burada uygulama alanı bulacaktır. Zira söz konusu kuralların sınaî mülkiyet hakkı sahibini korumak için getirilen kurallar olduğunu savunan bu görüş, bu davalara ilişkin özel yetki kuralının genel yetki kuralını ortadan kaldırmadığını ileri sürmektedir²⁰⁵. Yasanın amacından hareketle ileri sürülen bu görüşe katılıyoruz. Bu görüş esas alınır, hükümsüzlük davaları ile tecavüzden doğan davalar özel yetkili mahkemelerin yanı sıra, davalının yerleşim yeri Türkiye’de değilse, davalının mutad meskeninde veya uygulanabilir olduğu hallerde, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabilir.

Bununla birlikte, sınaî mülkiyet haklarının gayrî maddi nitelikleri nedeniyle, hükümsüzlük davaları yönünden uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun “*bulunduğu yer*” olarak işaret edilebilecek bir yer bulunmamaktadır. Bu nedenle, hükümsüzlük davaları bakımından HMK m. 9 uyarınca başvurulabilecek yetkili mahkeme, davalının mutad meskeni mahkemesi olmalıdır. Tecavüzden doğan davalarda ise, örneğin tecavüzün kaldırılmasına ilişkin davalarda malların imhası gibi talepler ileri sürülebileceğinden sınaî mülkiyet hakkını ihlâl eden malların bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi gündeme gelebilir. Ancak, böyle bir durumda, malların bulunduğu yer mahkemesi çoğunlukla SMK m. 156 (3)’te öngörülen “*hukuka aykırı fiilin etkilerinin görüldüğü yer*” mahkemesi ile aynı olacaktır. Dolayısıyla HMK m. 9 hükmünün uygulanıp uygulanmaması, esas itibarıyla, davalının mutad meskeninin bulunduğu yerdeki mahkemeye başvurulup başvurulamayacağı bakımından önem taşıyacaktır.

Öte yandan, SMK m. 156 (3) ve (5)’te öngörülen kuralların kesin yetki kuralı niteliği taşıdığı ve genel yetki kuralını bertaraf ettiği şeklindeki görüş kabul edilecek olursa, SMK m.

²⁰⁵ YASAMAN/ALTAY/AYOĞLU/YÜKSEL, s. 1155; SULUK (2003), s. 519-520; ERDEM (2005), s. 695.

156 (4) hükmünün de lafzından hareketle, bu hüküm uygulama alanı bulduğunda HMK m. 9'un uygulanamayacağı sonucuna varılacaktır²⁰⁶. Bu durumda, HMK m. 6 uyarınca davalının yerleşim yeri mahkemesine başvurulmadığı gibi, davalının yerleşim yeri Türkiye'de bulunmadığında HMK m. 9 uyarınca mutad meskeninin bulunduğu yer veya uyuşmazlık konusu malların bulunduğu yer mahkemesine de başvurulamayacaktır. Yani, bu görüş esas alındığında, SMK m. 156 (5)'e göre açılacak davalarda davalının veya SMK m. 156 (3)'e göre açılacak davalarda davacının yerleşim yeri Türkiye'de olmadığında SMK m. 156 (4)'te öngörülen yetki kuralı uyuşmazlık için başvurulabilecek yegâne yetki kuralı olacaktır.

İç hukukun sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarına ilişkin yer itibariyle yetki kurallarını belirleyen bu hükümler, MÖHUK m. 40 hükmü uyarınca, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de tayin etmeye yaramaktadır. Bu konuya aşağıdaki bölümde "*Türk Mahkemelerinin Sınaî Mülkiyet Uyuşmazlıklarındaki Milletlerarası Yetkisi*" başlığı altında yer verilecektir.

²⁰⁶ TEKİNALP, s. 654.

Üçüncü Bölüm
SINAÎ MÜLKİYET UYUŞMAZLIKLARINDA
MİLLETLERARASI YETKİ VE MÜNHASIR YETKİ

I. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

A. ABD Hukuku

Yukarıda açıklandığı gibi,²⁰⁷ ABD hukukunda münhasır yetki kavramı bulunmamakla birlikte, yetkiye ilişkin olarak Kıta Avrupası'nda söz konusu olmayan bir ayrım mevcuttur: Kişisel (*personal jurisdiction*) ve konuya dair (*subject matter jurisdiction*) yetki ayrımı. Bu iki kavramdan, konuya dair yetkinin arandığı durumlar, Kıta Avrupası'nda münhasır yetkinin doğurduğu sonuçlara benzer etkiler yarattığından; öğretide Kıta Avrupası'ndaki “*münhasır yetki*” kavramının karşılığı olarak ele alınmaktadır²⁰⁸.

ABD hukukunda, yabancı fikrî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda, kişisel (*in personam*) ve konuya ilişkin (*subject-matter*) yetkinin her ikisinin birden arandığı ifade edilmektedir²⁰⁹. Bu bakımdan, ABD hukukunda, mahkemenin davalı üzerinde yargı yetkisini haiz olması yeterli görülmemekte; aynı zamanda, hukukî ihtilâfın konusu olan (talebin konusu olan) fikrî mülkiyet hakkı üzerinde de yargı yetkisini haiz olması şartı aranmaktadır²¹⁰.

ABD Yasası'nın (*U.S. Code*) 28'inci Başlığı'nda yer alan 1338'inci maddeye göre, Federal Bölge Mahkemeleri, ABD yasaları (*Act of Congress*) kapsamında doğan patent, bitki çeşidi koruması veya telif haklarına ilişkin uyuşmazlıklar konusunda aslî (*original*) yargı yetkisini haizdir²¹¹. 1367'nci maddeye göre tamamlayıcı (*supplemental*) yetkinin ortaya çıkabilmesi için ise; mahkemenin aslî yetkisine giren konuyla birlikte ele alınması gereken,

²⁰⁷ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III.C.

²⁰⁸ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III.C; Bkz. KONO/JURCYS, s. 33 vd.; UBERTAZZI (2011), s. 363-364.

²⁰⁹ KONO/JURCYS, s. 51; UBERTAZZI (2011), s. 359; SARGIN, s. 120-121.

²¹⁰ SARGIN, s. 120-121; s. 41 dn. 46.

²¹¹ BEGLEY, s. 527.

aynı uyuşmazlığın bir parçasını teşkil eden, fakat mahkemenin o konuda aslî yetkisinin olmadığı bir konunun mevcut olması gerekmektedir²¹².

Bu yönleriyle, Amerikan mahkemeleri, yabancı bir sınaî mülkiyet hakkıyla ilgili uyuşmazlığı görmeyi: (1) mahkemenin tamamlayıcı yetkisinin mevcut olup olmadığı, (2) *forum non conveniens* doktrini,²¹³ (3) devlet işlemi doktrini (*act of state doctrine*) ve (4) devletlerarası nezaket (*comity*) ilkesine dayanarak reddedebilmektedir²¹⁴.

Sınaî mülkiyet haklarının ihlâlîne ilişkin davalarda; Amerikan mahkemeleri, tescile tâbi fikrî mülkiyet haklarının ilgili ülkenin egemenliğiyle doğrudan ilgili olduğunu gözeterek, bu haklara ilişkin yargılama yapmanın yabancı devletin egemenliğine ölçüsüz bir müdahale oluşturacağını değerlendirebilmektedir²¹⁵. Bu nedenle, yabancı ülkelerin sınaî mülkiyet haklarını konu alan bu tür uyuşmazlıklarda, ABD mahkemeleri, uyuşmazlığı görmeyi devlet işlemi doktrini ve devletlerarası nezaket ilkesine dayanarak reddedebilmektedir²¹⁶.

Örneğin 1972 yılında Birleşik Devletler Kuzey Illinois Bölge Mahkemesi²¹⁷ tarafından verilmiş olan *Packard Instrument v. Beckman Instruments*²¹⁸ kararında, davacının ABD dışında dokuz yabancı ülkede tescilli patentlerinin ihlâlî iddiasıyla açmış olduğu davada, davalının patentlerin hükümsüz olduğuna ilişkin savunması üzerine; uyuşmazlık konusu üzerinde Amerikan mahkemelerinin yetkisini tartışmıştır. Kararda, yabancı bir patentin geçerliliği konusunda karar verilmesinin o yabancı devletin menfaatine ilişkin bir husus

²¹² BEGLEY, s. 527.

²¹³ Uyuşmazlığı görmeye daha uygun bir başka forumun mevcut olduğu itirazı.

²¹⁴ BEGLEY, s. 528.

²¹⁵ UBERTAZZI (2011), s. 361

²¹⁶ UBERTAZZI (2011), s. 361.

²¹⁷ BALO, Yusuf Solmaz: "Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012, C. 61, No. 3, s. 973-1015 kaynağındaki çeviriler esas alınmıştır.

²¹⁸ U.S. District Court for the Northern District of Illinois, *Packard Instrument Co. Inc. v. Beckman Instruments Inc.*, 346 F. Supp. 408 (N.D. Ill. 1972), 21.6.1972, <<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/346/408/1879053/>>, 10.3.2019.

olduğu dikkate alınarak, ABD mahkemelerinin böyle bir uyuşmazlıkta yetkili olmadığı sonucuna varılmıştır²¹⁹.

Mahkeme, bu kararında ‘*comity*’ (devletlerarası nezaket) ilkesini dikkate almanın yanı sıra, Amerikan mahkemelerinin tescilin geçerliliği konusunda karar vermek için, ilgili ülkenin ekonomik ve sosyal politikalarına tescil ülkesinin mahkemeleri kadar hâkim olmayacağı; yabancı mahkemelerin Amerikan mahkemelerinin vermiş olduğu kararı kabul edip ona etki tanımayabileceği ve tercüme vb. pratik güçlüklerden kaynaklanan sorunların da yargılamayı etkileyebileceği gibi sebepleri değerlendirerek, Amerikan mahkemelerinin yabancı patentin geçerliliği konusunda karar vermek için yargı yetkisini haiz olmadığı sonucuna varmıştır²²⁰.

Tescile tâbi yabancı fikrî mülkiyet haklarının ihlâlüne ilişkin davalarda, yukarıda belirtildiği gibi, kural olarak, Amerikan mahkemelerinin Kanundan doğan, aslî yargılama yetkisi (*original jurisdiction*) bulunmamaktadır²²¹. Bu nedenle, mahkemeler, bu tür davalarda, Amerika’nın yanı sıra başka ülkelerde de tescilli haklar bulunduğunda, tamamlayıcı yetkinin (*supplemental jurisdiction*) bulunup bulunmadığı hususunu da tartışmaktadır²²².

Amerikan mahkemelerinin yabancı fikrî mülkiyet uyuşmazlıklarının ihlâlüne ilişkin talepler bakımından yetkiyi ele aldığı örnek bir karar da, *Mars v. Kabushiki* kararıdır²²³. Söz konusu dava, *Kabushiki*’nin *Mars Inc.*’e ait bir Amerikan patentini ve bir Japon patentini ihlâl ettiğine ilişkin davacı *Mars Inc.* iddialarını konu almaktadır.

²¹⁹ Bu kararda şöyle denilmiştir: “...yabancı bir patentin geçerliliği konusunda karar vermek ‘bir çeşit yabancı devlet menfaati’ni içerecektir ve burada mevcut şartlar altında, bir Amerikan mahkemesi ‘yabancı mesnetli bir talebin icrası için uygun’ [bir forum] olmayacaktır.”

²²⁰ BEGLEY, s. 529-530; KONO/JURCYS, s. 51-52.

²²¹ Bkz. BEGLEY, s. 527-528.

²²² Ancak mahkeme tamamlayıcı yetkinin mevcut olduğu sonucuna varsa bile; *forum non conveniens*, ‘devlet işlemi doktrini’ (*act of state doctrine*) ve devletlerarası nezaket (*comity*) ilkesi gibi kurallara dayanarak davayı görmeyi reddedebilmektedir (BEGLEY, s. 528).

²²³ United States Court of Appeals, Federal Circuit., *Mars Inc. v. Kabushiki-Kaisha Nippon Conlux*, 24 F.3d 1368, 29.4.1994, <<https://openjurist.org/24/f3d/1368/mars-incorporated-v-kabushiki-kaisha-nippon-conlux>>, 10.3.2019; KONO/JURCYS, p.1108-1109.

Anılan kararda, İstinaf Mahkemesi²²⁴ *Mars Inc.*'in mahkemenin yetkisine ilişkin ileri sürdüğü iki ayrı istinaf gerekçesini değerlendirmiştir: (1) Uyuşmazlık konusu fiilin Amerikan hukukuna göre haksız rekabet fiili teşkil etmesi nedeniyle Mahkemenin aslî (*original*) yetkisi içerisine girdiği iddiası²²⁵ ile (2) uyuşmazlık konusu fiilin, Amerika'da tescilli olan patentlerin ihlâlüne ilişkin iddialarla bağlantılı nitelikteki Japonya'da tescilli patent üzerindeki hakların ihlâl etmesi nedeniyle Mahkemenin tamamlayıcı (*supplemental*) yetkisi içerisine girdiği iddiası.

Bu iddiaların her ikisi de İstinaf Mahkemesi tarafından haksız bulunmuştur. Konumuz bakımından önem arz eden ikincisiyle ilgili olarak Mahkemenin değerlendirmesi şöyle olmuştur:

*“Uyuşmazlık konusu olan yabancı patent ihlâlinin Amerikan patent ihlâliyle aynı davanın veya ihtilafın parçalarını teşkil edecek derecede bağlantılı olmadığı ve dolayısıyla normalde aynı yargılama kapsamında değerlendirilmesinin beklenemeyeceği sonucuna varılmıştır. İlgili patentler farklıdır, ihlâl iddiasına konu araçlar farklıdır, iddia edilen fiiller farklıdır ve uygulanacak hukuk farklıdır”*²²⁶.

Mahkeme bu kararda ayrıca, Japon hukukunun uygulanmasının ve ilgili dokümanların tercümesinin gerektirdiği zorlukları göz önünde bulundurarak, yani *forum non conveniens* doktrinini dikkate alarak, Japon mahkemelerinin uyuşmazlığı görmekte daha uygun bir forum olduğu sonucuna da varmıştır. Dolayısıyla, İstinaf Mahkemesi, patentin Amerika'nın yanı sıra başka ülkelerde tescilli olması durumunda dahi, yabancı ülkede tescilli patente ilişkin uyuşmazlığı tamamlayıcı yetki kapsamında görmemiş ve yargılama konusu yapmamıştır.

²²⁴ BALO (2012) çevirileri esas alınmıştır.

²²⁵ Amerikan Yasası 28'inci bölüm m. 1338 (b)'ye göre: “*Bölge Mahkemeleri, esaslı ve bağlantılı bir telif, patent, bitki çeşidi koruması veya marka yasalarıyla birlikte [ortaya çıkan] haksız rekabete dayalı bir iddianın ileri sürüldüğü her hukuk davası için aslî yetkiyi haizdir.*”

²²⁶ Mars Inc. v. Kabushiki-Kaisha Nippon Conlux, 24 F.3d 1368, 29.4.1994, p. 25.

Yabancı bir patent üzerindeki hakların ihlâli ile ilgili davalarda mahkemenin yetkisine ilişkin bir başka örnek karar, 2007 yılında Birleşik Devletler İstinaf Mahkemesi Federal Dairesi tarafından verilmiş olan *Voda v. Curdis* kararıdır²²⁷. Bu davada, davacı *Jan K. Voda*, Oklahoma’da yerleşik bir kişi; davalı *Curdis* ise Florida merkezli bir şirkettir²²⁸. Dava, ilk olarak *Voda*’ya ait bir Amerikan patentinin ihlâl edildiği iddiasıyla açılmış; ancak sonrasında, farklı ülkelerdeki²²⁹ yabancı patentlerin *Curdis* tarafından ilgili ülkelerde ihlâl edildiği iddiası da aynı davaya konu edilmiştir²³⁰.

Anılan davada Batı Oklahoma Bölge Mahkemesi kendisini yargılama yapma konusunda yetkili görmüş; ancak Federal İstinaf Mahkemesi, Batı Oklahoma Bölge Mahkemesinin Kanunda tamamlayıcı (*supplemental*) yetki için Bölge Mahkemelerine verilen takdir yetkisini hukuka aykırı bir şekilde kullandığı sonucuna varmıştır²³¹. Mahkeme bu sonuca varmasının gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

“*Bu davada, [milletlerarası] nezaket, usûl ekonomisi, [yargı yeri olarak] uygunluk, hakkaniyet ve diğer istisnai şartlar değerlendirildiğinde, 1367 (c) bendi kapsamında davanın yetki yönünden reddedilmesi için zorunlu sebeplerin gerçekleştiğini değerlendirerek; bölge mahkemesinin kendisini yetkili bularak takdir yetkisini kötüye kullandığına hükmettik*”²³².

²²⁷ UBERTAZZI (2011), s. 364-365; KONO/JURCYS, p. 1106-1108; United States Court of Appeals, Federal Circuit, *Jan K. Voda v. Cordis Corp.*, 476 F.3d 887, 1.2.2007, <<https://openjurist.org/476/f3d/887/voda-v-cordis-corporation>>, 10.3.2019.

²²⁸ UBERTAZZI (2011), s. 365.

²²⁹ İngiltere, Avrupa Birliği, Kanada, Fransa ve Alman patentleri (Pr. 6).

²³⁰ UBERTAZZI (2011), s. 364-365

²³¹ Amerikan Kanunu’nun 28’inci başlığının 4’üncü bölümünün 85’inci kısmında yer alan 1367’nci maddenin (a) bendine göre; bölge mahkemesinin asli (*original*) yetkiye sahip olduğu herhangi bir davada ileri sürülen ve normalde mahkemenin asli yetkisine girmeyen bir başka taleple ilgili mahkemenin tamamlayıcı (*supplemental*) yetkiye sahip olabilmesi için, bu talebin asıl dava konusuyla aynı davanın ya da uyuşmazlığın bir parçası olması gerekmektedir. Aynı maddenin (c) bendi, bölge mahkemesine bazı hallerde dava konusu edilen talepleri tamamlayıcı yetkiyle görmeyi reddetme olanağı tanımaktadır. Anılan bendin dördüncü alt bendinde “*istisnai durumlarda, eğer davay yetki yönünden reddetmek için başkaca zorlayıcı sebepler varsa*” İstinaf Mahkemesinin davayı yetki yönünden reddedebileceği öngörülmüştür. Bu kapsamda, 1367 (c) bendinde davanın yetki yönünden reddedilmesi bakımından İstinaf Mahkemesine takdir yetkisi tanınmıştır.

²³² *Jan K. Voda v. Cordis Corp.*, 476 F.3d 887, 1.2.2007, p. 51.

Voda v. Curdis kararında İstinaf Mahkemesi, yabancı fikrî mülkiyet haklarının ihlâlîne ilişkin davaların milletlerarası nezaket (*comity*) ilkesini ilgilendirdiği sonucuna, bu konuda ABD'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerin varlığını da vurgulayarak ulaşmıştır. Zira Mahkemeye göre, bu sözleşmelerden hiçbirinde bir devletin patentlerinin diğer devletin ülkesinde yargılama konusu yapılabileceğine ilişkin hüküm bulunmamaktadır.

Ayrıca, Mahkemeye göre, patentlerin ait olduğu ülkelerin hukuklarının *Voda*'nın patentlerine yeterli koruma sağlayamayacağı ispatlanamadığı gibi, bu ülke devletlerinin kendi patentlerine ilişkin hakların Amerikan Mahkemeleri tarafından korunması yönündeki iradelerini ortaya koyan herhangi bir iddia da bulunmamaktadır. Son olarak, İstinaf Mahkemesi, milletlerarası nezaket ilkesi ile patent haklarının korunması arasındaki ilişkiyi kurarken, patent haklarının ülkesel niteliğine de dikkat çekmiştir²³³. Kararda şöyle denilmiştir:

*“Bu nedenle, patentin tanıdığı dışlama hakkı yalnızca hakkın ülkesinde bulunduğu egemenin bağışladığı ve tanıdığı bir hukukî haktan doğar. Birinin egemenlik kuvvetinin başka bir egemenin yetkisinin genişletilmesiyle ihlâl edilmesi veya sınırlanması uygun olmayacaktır”*²³⁴.

Böylece, Amerikan mahkemeleri, şahıs bakımından (*in personam*) yetkinin bulunduğu durumlarda dahi, konu bakımından (*subject matter*) yetkinin varlığını da arayarak; yabancı fikrî mülkiyet haklarının yabancı bir ülkede ihlâl edilmiş olması durumunda, bu talebin Amerika'da tescilli bir fikrî mülkiyet hakkının ihlâlîne ilişkin taleple birlikte öne sürülmesi durumunda bile, davayı görmeyi milletlerarası nezaket (*comity*) prensibi temelinde reddedebilmektedir²³⁵.

²³³ UBERTAZZI (2011), s. 372.

²³⁴ Jan K. *Voda v. Cordis Corp.*, 476 F.3d 887, 1.2.2007, p. 66.

²³⁵ UBERTAZZI (2011), s. 364.

Sonuç olarak, Amerikan mahkemelerinin yabancı unsurlu fikrî ve sınâî mülkiyet uyuşmazlıklarına ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadığını değerlendirirken katı bir yaklaşım sergilediği söylenebilir²³⁶. Bu yaklaşıma göre, bir sınâî mülkiyet hakkına koruma sağlayan hukuk yabancı bir hukuksa, yani talep edilen koruma ABD yasalarından kaynaklanmıyorsa; Amerikan mahkemelerinin uyuşmazlığı çözümlmek için konu bakımından yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, tecavüz sebebiyle açılan davalarda dahi koruma yabancı bir hukuktan kaynaklanıyorsa, Amerikan mahkemelerinin yetkisi kabul edilmemektedir.

B. Avrupa Birliği Hukuku

1. Brüksel I Bis Tüzüğü

Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler tarafından 1968 yılında, Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin Brüksel Sözleşmesi (*Brüksel Sözleşmesi*) kabul edilmiştir. Sonrasında, Avrupa Birliği tarafından üye ülkelerde uygulanmak üzere, yayımlanan Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin 44/2001 Sayılı Tüzük²³⁷ kabul edilmiştir. Bunun akabinde Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin 1215/2012 Sayılı Tüzük (*Brüksel I Bis Tüzüğü*), 2001 tarihli Tüzüğün yerine geçmek üzere 20.12.2012 tarih ve L 351/1 sayılı Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Brüksel I Bis Tüzüğü, 10 Ocak 2015 itibarıyla üye ülkelere uygulanmaya başlanmıştır²³⁸.

Brüksel I Bis Tüzüğü, birinci maddesinde sayılan istisnalar bir yana bırakıldığında, kural olarak, niteliğine bakılmaksızın hukukî ve ticarî uyuşmazlıklar için uygulanmaktadır²³⁹.

²³⁶ SARGIN, s. 124-125.

²³⁷ Avrupa Toplulukları Resmî Gazetesi tarih: 16.1.2001, sayı: L 12/1, <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:012:0001:0023:en:PDF>>, 31.3.2019.

²³⁸ ÖZKAN, Işıl/SÜRAL, Ceyda: “*Avrupa Birliği Usul Hukuku*”, Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNBAŞI), Adalet Yayınları, 2016, s. 26.

²³⁹ ÖZKAN/SÜRAL, s. 26.

Brüksel I Bis Tüzüğü'nün 4 ve 6'ncı maddelerine göre, kural olarak, Tüzük davalının yerleşim yerinin üye ülkelerde olması halinde uygulanmaktadır²⁴⁰.

Brüksel Sözleşmesi'nin 16'ncı maddesinin karşılığı olan Brüksel I Bis Tüzüğü'nün 24'üncü maddesinde münhasır yetki halleri düzenlenmiştir. Tüzüğün 6'ncı maddesiyle de birlikte değerlendirildiğinde; 24'üncü madde, davacı veya davalının yerleşim yerinin üye ülkede bulunup bulunmadığına bakılmaksızın uygulanacaktır²⁴¹. Yani, maddede tayin edilen münhasır yetkili belirli bir üye ülke varsa, davacı veya davalının yerleşim yerine bakılmaksızın, davanın bu üye ülkede görülmesi gerekecektir.

Brüksel I Bis Tüzüğü'nün 24'üncü maddesinde, beş ayrı münhasır yetki kuralı kategorisi belirlenmiştir. Bununla birlikte, konumuz bakımından önemli olan hükümler incelendiğinde, 24'üncü maddenin üçüncü fıkrasında kamu sicillerindeki kayıtların geçerliliğini konu alan davaların sicillerin tutulduğu üye ülke mahkemelerinde münhasıran görüleceğinin düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, yine aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre, patentlerin, markaların, tasarımların veya tescili veya depozitosu gerekli olan benzer diğer hakların tescili veya geçerliliğiyle ilgili davalar da, bir talep olarak mı yoksa savunma olarak mı öne sürüldüğüne bakılmaksızın, tescil veya depozito ülkesinde münhasıran görülecektir. Aynı fıkraya göre, Avrupa Patent Ofisi'nin Avrupa Patent Sözleşmesi gereği haiz olduğu yetki saklı kalmak üzere, her üye ülke kendisi için verilmiş olan Avrupa Patentinin geçerliliği veya tescili ile ilgili davalarda münhasır yetkiyi haizdir²⁴².

Brüksel I Bis Tüzüğü'nün yürürlüğünden önce, Brüksel Sözleşmesi'nin 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrası sınaî mülkiyet haklarının tesciline veya geçerliliğine ilişkin tescil mahkemesinin yetkisini münhasır yetki olarak tayin etmiştir. Sözleşmeye ilişkin *Jenard*

²⁴⁰ ÖZKAN/SÜRAL, s. 29.

²⁴¹ ÖZKAN/SÜRAL, s. 67.

²⁴² ÖZKAN/SÜRAL, s. 70-71.

Raporu’nda tescile ve geçerliliğe ilişkin hususların münhasır yetkiye tâbi olmasının gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır:

“Ulusal bir patentin tanınması ulusal egemenliğin kullanımından [kaynaklandığı] için, Mahkeme Kararları Sözleşmesi²⁴³ Madde 16 (4) patentlerin geçerliliğini ilgilendiren yargılamalarda münhasır yetki tayin etmiştir. Patentlerin ihlâli hakkındakiler de dâhil olmak üzere, diğer davalar, Sözleşmenin genel kurallarına tâbidir”²⁴⁴.

Dolayısıyla, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin tescil yerindeki mahkemelerin yetkisinin niteliğine ilişkin Avrupa Birliği’ndeki yaklaşım, bu mahkemelerin yalnızca tescile ve geçerliliğe ilişkin konulardaki yetkisinin münhasır nitelikte olduğu şeklindedir. Çünkü Birlik’te sınaî mülkiyet hakkının geçerliliğine ilişkin yargılamanın sınaî mülkiyet hakkını tanıyan devletin egemenliğini ilgilendirdiği şeklinde bir yaklaşım görülmektedir. İhlâle ilişkin davalarda yetkili mahkeme ise genel hükümlere göre tayin edilecektir²⁴⁵.

²⁴³ Hukukî ve Ticarî Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin 1968 Brüksel Sözleşmesi.

²⁴⁴ UBERTAZZI (2011), s. 369; Official Journal of the European Communities, C 59, Cilt 22, 5.3.1979, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1979:059:FULL&from=EN>>, 20.1.2019, s. 36.

²⁴⁵ Brüksel I Bis Tüzüğü m. 4’e göre davalının ikametgahının bulunduğu yer mahkemesi genel yetkili mahkemedir. Ayrıca m. 7 (2)’ye göre, haksız fiillerde, zarara sebep olan olayın gerçekleştiği veya gerçekleşebileceği yer mahkemelerinde dava açılabilir. ABAD’ın *Shevill* kararında, zararın birden çok ülkede gerçekleştiği durumlarda, Brüksel Sözleşmesi’nin 5’inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca (2012 Tüzüğü m. 7 (2)) ika yerinde açılan davada, ilgili mahkemenin hangi zararlara hükmedebileceği tartışılmıştır. Ön karar usulüyle verilen bu kararda: “...Birden fazla Üye Ülkede dağıtılan bir gazete tarafından karalanan mağdur, yayımcıya karşı tazminat davasını, ya lekeleyici yayımı yapan yayımcının kurulu olduğu, lekelemeden doğan bütünlük zararının tazmine yetkili olan Üye Ülke mahkemelerinde; ya da yayımın dağıtıldığı ve mağdurun itibarına yönelik zararın gerçekleştiğini iddia ettiği, yalnızca ele alınan mahkemelerin ülkesinde yol açılan zararlara bakımından yetkiye sahip olan Üye Ülke mahkemelerinde açabilir” denilerek, kişilik haklarına saldırıdan kaynaklı davalarda zararın meydana geldiği ülke mahkemesinde dava açıldığında, bu mahkemenin yalnızca o ülkede doğan zararların tazmini için hüküm kurabileceği değerlendirilmiştir. (ABAD, *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd v. Presse Alliance SA.*, Case C-68/93, 7.3.1995, <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-68/93>>, 10.3.2019, p. 33; KONO/JURCYS, s. 53-54). *Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG* (2013) ve *Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH* (2015) kararlarında Divan, telif hakları yönünden de: “Mahkeme yalnızca bulunduğu ülkede ortaya çıkan zararlar konusunda karar vermeye yetkilidir” diyerek, benzer bir prensibi kabul etmiştir (ABAD, *Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, Case C-170/12, 3.10.2013, <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=142613&doclang=EN>>, 10.3.2013; ABAD, *Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, C-441/13, 22.1.2015, <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=161611&doclang=EN>>, 10.3.2019; TORREMANS, Paul: “Jurisdiction for Cross-Border Intellectual Property Infringement Cases in Europe”, Common Market Law Review, 2016, C. 53, S. 6, s. 1625–1646, s. 1634-1635).

2.ABAD İctihadı

Gerek Brüksel Sözleşmesi'nde, gerek 2001 ve 2012 Tüzükleri'nde yer bulan, '*tescil veya geçerliliğe ilişkin uyuşmazlıklardaki*' münhasır yetki kurallarının nasıl uygulanacağı ABAD'ın ön karar usûlüyle verdiği kararlarla şekillenmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak inceleyeceğimiz *Duijnste* kararında Divan, münhasır yetkinin yalnız "*tescil veya geçerliliğe ilişkin uyuşmazlıklar*" için söz konusu olduğunu; bunun dışında sınaî haklarla ilgili uyuşmazlıkların münhasır yetki kapsamında olmadığını kabul etmiştir²⁴⁶.

ABAD'ın *Duijnste v. Goderbauer*²⁴⁷ kararında, bir şirketin tasfiye memuru olan *Duijnste* ile şirketin çalışanı olan buluşçu *Goderbauer* arasında, işçi buluşundan doğan hakların tasfiye halindeki şirkete devredilmesine ilişkin uyuşmazlıkla ilgili Hollanda Yüksek Mahkemesi tarafından ön karar usûlüyle Divan'ın önüne getirilen soru şudur:

"Yargılamanın [Brüksel] Sözleşme[si]nin 16 (4) üncü maddesi anlamında '*patentlerin tescil veya geçerliliğiyle ilgili*' olup olmadığı sorunu: (a) bu hükümde mahkemelerine atıfta bulunulan Üye Ülke hukukuna göre mi, (b) *lex fori*'ye göre mi, yoksa (c) hükmün bağımsız bir yorumu temelinde mi çözülmelidir? Eğer (bu) Soru (c) şikkında önerilen şekilde cevaplanacaksa, işbu uyuşmazlıktakine benzer bir talep Madde 16 (4) kapsamında bir talep olarak görülmeli midir?"²⁴⁸

Divan, bu kararında, Brüksel Sözleşmesi'nin 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında (Brüksel I Bis Tüzüğü m. 24 (4)) yer alan düzenlemedeki "*tescil veya geçerlilik ile ilgili*" ibaresinin, bütün üye ülkelerde yeknesak bir uygulamayı amaçlayan bağımsız bir kavram olarak anlaşılması gerektiğini değerlendirmiştir.

²⁴⁶ SÜZEN, s. 55.

²⁴⁷ ABAD, *Ferdinand M.J.J. Duijnste v. Lodewijk Goderbauer* (*Duijnste v. Goderbauer*), Case 288/82, 15.11.1983, <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-288/82>>, 10.3.2019.

²⁴⁸ *Duijnste v. Goderbauer*, p. 16.

ABAD, kararında tescile ilişkin hususlarda münhasır yetki kuralının getirilmesinin altında yatan amacın, bu tür uyuşmazlıkların çözülmesi için en iyi *forumun* tescil ülkesi mahkemeleri olduğunu vurgulayarak; patentin tesciline veya geçerliliğine ilişkin bir talep olmadığı sürece, uyuşmazlığın Sözleşmenin 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasında öngörülen münhasır yetkili mahkemede görülmesini zorunlu kılacak bir durumun olmayacağını kabul etmiştir. Böylece ABAD'a göre, işçi ile işveren arasında, iş sözleşmesinden kaynaklı bir şekilde, patent üzerindeki hak iddialarından doğan uyuşmazlıklar, tescille veya hükümsüzlükle ilgili olmadığından; bu uyuşmazlıklarda münhasır yetki bulunmamaktadır²⁴⁹.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, 2006 yılında verdiği *GAT v. LUK*²⁵⁰ kararında ise, Düsseldorf İstinaf Mahkemesi tarafından ön karar usûlüyle önüne gelen şu soruyu yanıtlamıştır:

*“Sözleşmenin 16 (4) maddesi ... hükmünde atıfta bulunulan, tescil veya depozit için başvurulmuş, bu [başvuru]ların gerçekleştiği veya bir uluslararası anlaşmaya göre gerçekleşmiş sayıldığı Taraf Ülkenin mahkemelerindeki münhasır yetki, yalnızca dava patentin (erga omnes bir etkiyle) geçersiz sayılması için açılmışsa mı uygulanacaktır; yoksa ihlâl ilişkili bir davada davalının ya da bir patentin ihlâl edilmediğine ilişkin açtığı tespit davasında davacının patentin geçersizliğini veya hükümsüzlüğünü ileri sürerek bu nedenle patent ihlâli olmadığını savunduğu [haller de], yargılamayı sürdüren mahkemenin ortaya atılan savunmayı dayanaklı veya dayanaksız olarak değerlendirmesine ve itiraz konusu savunma yargılama süreci içerisinde ne zaman öne sürülmüş olmasına bakmaksızın, bahsedilen hüküm anlamında patentin geçerliliğine ilişkin midir?”*²⁵¹

²⁴⁹ KONO/JURCYS, s. 38-39; UBERTAZZI (2011), s. 370.

²⁵⁰ ABAD, *Gesellschaft für Antriebstechnik mbH & Co. KG v. Lamellen und Kupplungsbau Beteiligungs KG*. (*GAT v. LUK*), Case C-4/03, 13.6.2006, <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-4/03>>, 10.3.2019.

²⁵¹ *GAT v. LUK*, (Judgment) p. 12.

ABAD, Brüksel Sözleşmesi'nin 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrasının, yalnızca bu maddede belirtilen mahkemelerin patentin geçerliliği konusunda karar vermeye yetkili mahkemeler olduğu şekilde anlaşılması gerektiği sonucuna varmıştır. Mahkemeye göre, tescile ilişkin işlemleri ülkelerin idarî otoriteleri yaptığından; bunların geçerliliğine ilişkin yargılamanın da yabancı bir mahkeme tarafından değil, ulusal mahkemeler tarafından yapılması gerekmektedir. Geçerliliğe ilişkin sorunun ihlâl ile ilgili bir uyuşmazlıkta gündeme gelmesi de bu sonucu etkilemeyecektir.

Böylece ABAD'ın *GAT v. LUK* kararında verdiği hükme göre, Brüksel Sözleşmesi'nin 16'ncı maddesinin dördüncü fıkrası, “...bir patent veya hükümde bahsi geçen diğer bir sınai mülkiyet hakkının geçerliliğinin veya geçersizliğinin ileri sürüldüğü her yargılamada yetkili mahkemeyi tayin edecektir. Böylece, soru konusu madde bir patent ihlâli davasında davalının veya patentin ihlâl edilmediğine ilişkin bir tespit davasında davacının patentin geçersizliğini veya yokluğunu ileri sürdüğü her durumda uygulanacaktır”²⁵². Yani hükümsüzlük iddiası, ihlâl davasında karşı iddia olarak ileri sürülse bile, münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilecek ve yetkili olmayan mahkeme, bu karşı iddiayı ihlâl davası kapsamında karar verebilmek için inceleyemeyecektir.

Amerikan mahkemelerinin yaklaşımından farklı olarak, Avrupa Birliği hukukunda fikrî mülkiyet haklarının ihlâline ilişkin uyuşmazlıkların münhasır yetki kapsamında olmadığı kabul edilmektedir²⁵³. Fikrî mülkiyet haklarının ihlâline ilişkin uyuşmazlıklardan Brüksel I Bis Tüzüğü'nün uygulama alanına girenlerde, genel yetkili mahkeme Tüzük m. 4 (1)'e göre, davalının yerleşim yeri mahkemesi²⁵⁴; özel yetkili mahkeme ise, Tüzük m. 7 (2)'ye göre, ika yeri mahkemesidir²⁵⁵. Yani, fikrî mülkiyet hakkının ihlâline ilişkin bir iddiada olan davacı,

²⁵² *GAT v. LUK*, (Opinion) p. 48.

²⁵³ UBERTAZZI (2011), s. 371; KONO/JURCYS, s. 53.

²⁵⁴ SARGIN, s. 42; ÖZKAN/SÜRAL, s. 33-34; KONO/JURCYS, s. 53.

²⁵⁵ ÖZKAN/SÜRAL, s. 55; SARGIN, s. 46 vd.; KONO/JURCYS, s. 53.

davasını ya davalının yerleşim yerinin bulunduğu üye ülkede ya da haksız fiilin ika yerinin bulunduğu üye ülkede ikâme edebilecektir²⁵⁶.

C. İngiliz Mahkemelerinin Yaklaşımı: Lucasfilm v. Ainsworth Örneği

İngiliz İstinaf Mahkemesi *Lucasfilm Entertainment Co. v. Ainsworth*²⁵⁷ davasında, Avrupa Birliği hukukundaki yaklaşımdan farklı bir yaklaşım sergileyerek, telif haklarına ilişkin olarak Amerikan Mahkemesi'nin *Voda v. Curdis* kararındakine benzer bir görüş benimsemiştir. İngiliz İstinaf Mahkemesi'nin bu kararında, yabancı telif haklarına ilişkin uyuşmazlıkların İngiliz mahkemelerinde görülemeyeceği şeklinde vardığı sonuç öğretide eleştiri konusu yapılmıştır²⁵⁸. Hemen belirtelim ki bu karar, telif hakkının ihlâlüne ilişkin bir olayın dava konusu olması nedeniyle İngiliz Yüksek Mahkemesi tarafından 2011 yılında bozulmuştur²⁵⁹.

Davanın konusu olan olay, *Star Wars* filmlerinde kullanılan *Stormtrooper* başlıklarının telif haklarının *Ainsworth* tarafından Amerika'da ihlâl edilmiş olduğu iddiasıdır. Davacılar, öncelikle Amerikan mahkemelerinde dava açmış ve davalı tazminata mahkum edilmiştir.

²⁵⁶ İka yerine ilişkin tartışmalar için bkz. SARGIN, s. 46 vd.; KONO/JURCYS, s. 53-57. ABAD'ın *Bier v. Mines de Potasse d'Alsace* kararında, Brüksel Sözleşmesi m. 5 (3)'de yer alan "haksız fiilin gerçekleştiği yer" ibaresinin hem fiilin ika yeri hem de zararın meydana geldiği yer olarak anlaşılabileceği ve davacının davasını bu iki yerden birinde açabileceği kabul edilmiştir (ABAD, *Handelskwekerij G. J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA.*, Case 21-76, 30.11.1976, <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?&num=21/76>>, 10.3.2019; ÖZKAN/SÜRAL, s. 56; KONO/JURCYS, s. 53). Ancak *Maninari v. Lloyds Bank* kararında, Divan, bu geniş yaklaşımı sınırlandırmış ve "zararın meydana geldiği yer" in fiil sonucunda doğrudan oluşan zararın etkilerinin hissedildiği diğer bütün yerleri kapsayacak şekilde anlaşılamayacağını kabul etmiştir. (ABAD, *Antonio Marinari v. Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company*, Case C-364/93, 19.9.1995, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:61993CJ0364>>, 10.3.2019; KONO/JURCYS, s. 54; ÖZKAN/SÜRAL, s. 58) SARGIN, Alman Federal Mahkemesi'nin *Tampax* kararında (1971), basın aracılığıyla gerçekleşen marka ihlâlinden doğan zararın gerçekleştiği yer olarak bir ülke mahkemesinin yetkili olabilmesi için, marka ihlâlüne sebep olan basın araçlarının o ülkede tesadüfi olarak değil düzenli olarak dağıtılıyor olması gerektiğini vurguladığını aktarmaktadır (SARGIN, s. 68-69).

²⁵⁷ The High Court of Justice Court of Appeal (Civil Division), *Lucasfilm Limited, Star Wars Productions Limited and Lucasfilm Entertainment Company Limited v. Andrew Ainsworth and Shepperton Design Studios Limited* (*Lucasfilm Entertainment Co. v. Ainsworth*), A3/2008/2878/2893/2897, 16.12.2009, <<https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Lucasfilm-v-Ainsworth-2009-EWCA-Civ-1328.pdf>>, 10.3.2019.

²⁵⁸ UBERTAZZI (2011), s. 373 vd., KONO/JURCYS, s. 1063

²⁵⁹ The Supreme Court, *Lucasfilm Entertainment Co. v. Ainsworth*, (2011) UKSC 39, 27.7.2011, <<https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2010-0015-judgment.pdf>>, 10.3.2019.

Ancak bu karar, Amerikan mahkemelerinin davalı üzerinde *in personam* yetkiyi haiz olmaması gerekçesiyle İngiltere’de tenfiz edilememiştir²⁶⁰.

İngiliz İstinaf Mahkemesi, yabancı ülkelerdeki taşınmazlar konusunda yargılama yapmakta İngiliz mahkemelerinin yetkisinin bulunmadığı yönündeki *Moçambique* kuralının²⁶¹, ister tescilli olsun isterse tescilsiz, fikrî mülkiyet hakkı sahipliğini ilgilendiren davalarda da uygulanacağı sonucuna vararak; İngiliz mahkemelerinin olayda konu bakımından (*subject-matter*) yetkili olmadığını kabul etmiştir.²⁶²

Bu karar, Yüksek Mahkeme tarafından bozulmuştur. Yüksek Mahkeme, konuyla ilgili Ortak Hukuk (*Common Law*) içtihadını, Avrupa Birliği mevzuatını, uluslararası çalışmaları ve yabancı mahkeme kararlarını değerlendirdiği gerekçesinde, yabancı bir telif hakkının ihlâli iddiasıyla açılan davada İngiliz mahkemelerinin yetkisine dair vardığı sonucu şu şekilde açıklamıştır:

“...somut olayda olduğu gibi telif hakkı ihlâlîne dair bir talebin görüldüğü davada, davalı üzerinde kişi bakımından yetkinin dayanağı bulunduğu bir durumda, bu İngiliz mahkemesinin üzerinde yargı yetkisi olduğu bir taleptir; ya da diğer bir deyişle, talep yargılanabilir. ...(Brüksel 1 Tüzüğü’yle düzenlenenler dışında) *Moçambique* kuralından geriye kalan, yargılama ‘temelde malın üzerindeki zilyetliği veya aynı ile ilgili bir soruna ilişkin’ olduğunda yabancı ülke arazisindeki hakların ihlâlî ile ilgili yargılamada yetkinin bulunmadığıdır”²⁶³.

²⁶⁰ UBERTAZZI (2011), s. 365.

²⁶¹ Bkz. House of Lords, *British South Africa Co v. Companhia de Moçambique and others*, (1893) A.C. 602, 8.9.1893, <<http://www.uniset.ca/other/cs6/1893AC602.html>>, 10.3.2019.

²⁶² UBERTAZZI (2011), s. 365; KONO/JURCYS, s. 1071.

²⁶³ The Supreme Court, *Lucasfilm Entertainment Co. v. Ainsworth*, (2011) UKSC 39, 27.7.2011, p. 105.

Böylece, İngiliz Yüksek Mahkemesi, kararında, Avrupa Birliği'nin yukarıda incelenen²⁶⁴ düzenlemelerini ayırık tutarak, telif haklarının ülkesel niteliğinin, bu hakların ihlâline ilişkin taleplerin başka ülkelerde dava konusu edilemeyeceği anlamına gelmediğini teyit etmiştir.

II. SINAÎ MÜLKİYET HAKLARINDA MİLLETLERARASI YETKİYİ ELE ALAN ULUSLARARASI METİNLER

A. Genel Olarak

Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı'nın Medeni ve Ticarî Konularda Yetki ve Tenfiz Sözleşmesi Taslağı'nın teklifini 1999 yılında yayınlaması ve ardından 2001 yılında Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü nezdinde Uluslararası Özel Hukuk Forumu düzenlenmesi akabinde; Amerikan Hukuku Enstitüsü (*American Law Institute, ALI*) "*Fikrî Mülkiyet – Uyuşmazlıklarda Yetki, Hukuk Seçimi ve Kararlar*" başlıklı çalışmasını (*ALI İlkeleri*) başlatmıştır²⁶⁵. ALI'nin yabancı unsurlu fikrî mülkiyet uyuşmazlıklarında, yetki, uygulanacak hukuk ve yabancı mahkeme kararlarının tenfizinde esas alınacak ilkeleri belirleyen bu çalışması 2007 yılında tamamlanmıştır²⁶⁶.

Öte yandan, aynı süreçte, Kıta Avrupası'nda, Münih'te bulunan *Max Planck* Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Enstitüsü (*bugünkü adıyla Max Planck İnovasyon ve Rekabet Enstitüsü*) nezdinde Lahey Konferansı'nın Medeni ve Ticarî Konularda Yetki ve Tenfiz Sözleşmesi Taslağı'nda yararlanmak amacıyla, yabancı unsurlu fikrî mülkiyet uyuşmazlıklarında yetki sorununu araştırmak üzere çalışmalar başlatılmıştır. Daha sonra, çalışmanın kapsamı, aynı konuda uygulanacak hukuk sorununu da ele alacak şekilde genişletilmiştir. Bu amaçla, Münih'teki *Max Planck* Fikrî Mülkiyet ve Rekabet Enstitüsü ve Hamburg'taki *Max Planck*

²⁶⁴ Bkz. Üçüncü Bölüm I.B.1.

²⁶⁵ KUR, Anette: "*CLIP Principles – Summary of the Project*", *The Quarterly Review of Corporation Law and Society*, 12/2011 2011, s. 202-215, <<http://www.win-cls.sakura.ne.jp/pdf/29/22.pdf>>, 17.12.2017, s. 202.

²⁶⁶ Amerikan Hukuku Enstitüsü (ALI), *Intellectual Property: Principles Governing Jurisdiction, Choice of Law, and Judgments in Transnational Disputes* (2008), <<https://wipolex.wipo.int/en/legislation/details/7687>>, 31.3.2019.

Uluslararası Özel Hukuk Enstitüsü, “*Fikrî mülkiyet Haklarında Kanunlar İhtilafları*” (CLIP) konusunda Avrupa Max Planck Çalışma Grubunu ortak bir şekilde kurmuş ve CLIP İlkeleri, bu doğrultuda hazırlanmıştır²⁶⁷. Yabancı unsurlu fikrî mülkiyet uyuşmazlıklarında yetki, uygulanacak hukuk ve tanıma ile tenfiz sorunlarında esas alınacak ilkeleri belirleyen çalışmanın nihaî taslağı 25 Mart 2011 tarihinde yayınlanmıştır²⁶⁸.

Aşağıda, ALI ve CLIP İlkelerinin fikrî mülkiyet hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda münhasır yetkiye dair getirdiği kurallar, ilgili başlıklar altında ele alınacaktır.

B. CLIP İlkelerinde Benimsenen Yaklaşım

CLIP İlkelerinin 4’üncü bölümü “*Münhasır Yetki*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, “*Tescil ve Hükümsüzlük*” başlıklı 2:401’inci maddede;

“(1) Konusu bir patent, marka, endüstriyel tasarım veya tescil temelinde korunan diğer bir fikrî mülkiyet hakkının bahşedilmesi, tescili, geçerliliği, terkini veya iptaline dair bir karar olan uyuşmazlıklarda; tescilin yapıldığı veya uluslararası bir Antlaşmaya göre yapılmış sayıldığı ülkenin mahkemeleri münhasır yetkiye sahip olur.

(2) Birinci fıkra hükmü, tescil veya geçerliliğin esas iddia veya [esas] karşı iddia olması dışında bir durumda ortaya çıkması halinde uygulanmaz. Bu uyuşmazlıklardan doğan kararlar anılan hakların geçerliliğini veya tescilini üçüncü kişilere karşı etkilemez” denilmektedir.

Böylece, 2:401’inci maddenin ilk fıkrasında tescil ve geçerliliğe ilişkin davalarda münhasır yetki prensibi getirilmişken; ikinci fıkrada geçerliliğe ilişkin bir iddianın davanın veya karşı davanın temelini oluşturmadığı durumlarda, mahkemenin tescil veya geçerliliğe ilişkin bu sorunu söz konusu dava veya karşı davayı incelerken ele alabileceği kabul

²⁶⁷ KUR, s. 202-203.

²⁶⁸ European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property, Principles for Conflict of Laws in Intellectual Property (2011 Draft), <https://www.ip.mpg.de/fileadmin/ipmpg/content/clip/the_draft-clip-principles-25-03-20117.pdf>, 31.3.2019.

edilmiştir. Ancak yine ikinci fıkraya göre, böyle bir durumda, geçersizliğe ilişkin olarak varılan sonuç karar yalnız taraflar arasında etkili olacaktır.

Öğretide, CLIP İlkelerinin 2:401'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hükmün ABAD'ın *GAT v. LUK* kararına karşıt bir düzenleme getirdiği ifade edilmektedir²⁶⁹. Gerçekten de, yukarıda açıklandığı üzere ABAD *GAT v. LUK* kararında, tescile ilişkin iddiaların ihlâl ile ilişkin bir davada karşı iddia olarak ileri sürülmesi durumunda dahi tescil ülkesi mahkemelerinin münhasır yetkisine tâbi olduğunu kabul etmiştir. Oysa, CLIP İlkeleri'nin benimsediği kurala göre, tescil veya geçersizliğe ilişkin iddianın davanın veya karşı davanın asıl konusunu oluşturmadığı durumlarda, bu hususun mahkemece ele alınıp *ex parte* etkili olacak şekilde karar bağlanması hususunda, tescil ülkesi mahkemesinin yetkisi münhasır yetki olarak kabul edilmemektedir²⁷⁰. CLIP İlkeleri m. 2:401'in ikinci fıkrasına göre bu gibi durumlarda, mahkemenin ihlâl davasında hükümsüzlük sorununu incelerken vermiş olduğu karar ise, tescilin üçüncü kişiler bakımından bir sonuç doğurmayacaktır.

CLIP İlkeleri m. 2:401'de belirlenen bu kuralın, fikrî mülkiyet haklarındaki ülkesellik ilkesi ile ülke aşan yargılamalarda etkinliğin sağlanması arasında bir denge kurmayı amaçladığı ifade edilmektedir²⁷¹. Maddede yer alan, ihlâl davalarında ön sorun olarak hükümsüzlük iddiasının incelendiği durumlarda tescil hakkında verilen kararın üçüncü kişiler bakımından bağlayıcı olmayacağı düzenlemesi, yabancı fikrî mülkiyet haklarının tesciliyle

²⁶⁹ KUR, s. 206-207; KONO/JURCYS, s. 43; UBERTAZZI (2011), s. 377; ALI, Art. 211 Reporter's Notes; DE MIGUEL ASENSIO, Pedro A: "*Recognition and Enforcement of Judgments in Intellectual Property Litigation: the CLIP Principles*", Intellectual Property in the Global Arena – Jurisdiction, Applicable Law, and the Recognition of Judgments in Europe, Japan and the US (Ed. Basedow, J./Kono, T./Metzger, A.), Tübingen: Mohr Siebeck 2010, <<https://eprints.ucm.es/15214/1/Recognition-Tokyo-PDeMiguel.pdf>>, 9.3.2019, s. 38.

²⁷⁰ KONO/JURCYS, s. 43; DE MIGUEL ASENSIO, s. 37.

²⁷¹ KONO/JURCYS, s. 43; UBERTAZZI, Benedetta: "*Infringement and Exclusive Jurisdiction in Intellectual Property: a Comparison for International Law Association*", JIPITEC, 2012, 3, s. 227-262, s. 256.

ilgili idarî otoritelerin vermiş olduğu kararlara müdahale edilmemesinin sağlanması sonucunu da doğurmaktadır²⁷².

CLIP İlkelerinin 2:402'nci maddesinde, “*Başka bir Ülke mahkemesinin Madde 2:401 uyarınca üzerinde münhasır yetkiye sahip olduğu bir uyuşmazlığı konu alan bir iddia bir Ülke mahkemesinin önüne geldiğinde, o [mahkeme] resen yetkisinin bulunmadığına karar verir*” hükmü yer almaktadır. Bu bağlamda, eğer tescil ülkesi mahkemesinin münhasır yetkisi varsa, dava başka bir ülke mahkemesinde açıldığı takdirde yetkisizlik kararı verilmelidir. Tescil ülkesi mahkemelerinin münhasır yetkisine tâbi bir uyuşmazlığın yetkisiz mahkemece karara bağlanması halinde, bu durum CLIP İlkeleri m. 4:201 uyarınca tenfiz engeli oluşturacaktır²⁷³. Ancak CLIP İlkeleri m. 4:202'e göre, tescil ülkesi dışındaki bir ülke mahkemesinde geçerliliğe veya tescile itiraz edilmişse ve konu hakkındaki kararın tenfizi yalnız taraflar arasında etkili bir sonuç doğuracaksa, tenfiz mahkemesi kararın tescil ülkesi dışındaki bir mahkeme tarafından verildiğini gerekçe göstererek tenfizden kaçınmaz²⁷⁴.

C. ALI İlkelerinde Benimsenen Yaklaşım

Yukarıda açıklandığı gibi, Amerikan hukununda yetki konusundaki ayrım Kıta Avrupası hukukunda olduğundan farklıdır. Bu nedenle, Kıta Avrupası'ndaki “*münhasır yetki*” kavramının Amerikan hukukundaki karşılığı anılan kurumla benzer sonuçlar doğuran “*konu bakımından yetkiye*” ilişkin kurallar olarak kabul edilmektedir.

ALI İlkelerinin 201'inci maddesinde davalı üzerindeki kişisel yetki düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, davalının ilgili eyalette yerleşik olması halinde, ihlâl yerine bakılmaksızın davalı o yer mahkemesinde dava edilebilmektedir. 204'üncü maddeye göre ise, ihlâl davalarında, dava ayrıca ika yeri mahkemesinde de açılabilir.

²⁷² KONO/JURCYS, s. 43.

²⁷³ DE MIGUEL ASENSIO, s. 37.

²⁷⁴ DE MIGUEL ASENSIO, s. 37.

ALI İlkelerinin (II) nolu Bölümünün 2’nci kısmında yer alan “*Konu Bakımından Yetki*” başlıklı 211’inci maddede, her mahkemenin ileri sürülen her bir iddia bakımından hem kendi iç düzenlemeleri yönünden konu bakımından yetkiye hem de ALI İlkeleri m. 201-207’de düzenlenen kişisel yetkiye sahip olması gerektiği düzenlenmektedir. 211’inci maddenin ikinci fıkrasında ise, CLIP İlkelerindekine benzer bir kural getirilmiştir. Buna göre:

“Başka bir Eyaletin²⁷⁵ hukukuna göre bahşedilmiş olan tescilli hakların geçersizliğine dair bir karar, yalnızca taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü yönünden etkilidir.”

ALI İlkelerinde 212’nci maddenin dördüncü fıkrasında:

“Bir mahkeme, tescilli hakların geçersizliği konusundaki savunmaları dinlemeye yetkilidir. Bir Eyalet mahkemesinin başka bir Eyalette tescilli olan hakkın geçersizliğine karar verdiği uyuşmazlıklarda, karar yalnızca ilgili davadaki taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü için etkilidir” denilmiştir. Görüldüğü gibi, burada da hem *GAT v. LUK* kararından hem de Amerikan mahkemelerinin içtihadından farklı bir yaklaşım benimsenmiştir²⁷⁶.

ALI İlkeleri 213’üncü maddede ise, kural olarak, tescilli hakların geçersizliğine ilişkin tespit davalarının yalnızca hakkın tescil edildiği eyalette açılabilceği belirlenmiş; ancak eğer hak birden fazla ülkede tescilliyse, davalının yerleşim yerinin bulunduğu eyalette de dava açılabilceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte, anılan maddeye göre bu ikinci durumda, karar yalnızca taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü bakımından etkili olacaktır.

ALI İlkeleri’nde bu kurallar için yapılan açıklamalara bakıldığında, 211’inci maddenin şerhinde; İlkelerin bilinçli olarak bir yabancı ülkede tescilli hakların tesciline ilişkin davalarda şemsiye bir yasak getirmediği, çünkü tescile ve ihlâl ile ilişkin davaların birbirinden ayrı görülmesinin esasa ilişkin konularda da birbirinden farklı yaklaşımların gelişmesine sebep

²⁷⁵ Ya da “ülke”.

²⁷⁶ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm I.A ve I.B.2.

olacağı ifade edilmiştir²⁷⁷. Ayrıca, ihlâl ve tecavüze ilişkin davaların ayrılması, yargılama giderlerinin de artmasına sebep olacaktır.

Raportör Notlarında ALI İlkeleri'nde tescile ilişkin davalarda taraflar arası (*inter se*) bir hüküm kurulması yönündeki çözümün, Medeni ve Ticarî Meselelerde Milletlerarası Yetki ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Etkisi Üzerine Özel Komisyonu'na ABD temsilcisi olarak katılmış olan *Curtis Bradley* tarafından önerildiği açıklanmıştır²⁷⁸. Buna göre *Bradley*, hakların taraflar arasında (*inter se*) ve herkese karşı (*erga omnes*) etkisi birbirinden farklı olduğunu ifade etmiştir ve önerisine göre, bir hak sahibinin ileri sürdüğü bütün bir uyuşmazlığın, tescile ilişkin yönleri de dâhil olmak üzere, yalnızca taraflar arasında etkili olacak şekilde tek bir mahkemede görülmesi mümkün olacaktır²⁷⁹.

Bu yaklaşım, ilk bakışta, aynı konu hakkında çok sayıda yargılamanın görülebileceği izlenimini oluştursa da Raportör görüşüne göre, ticarî olarak saygın bir mahkemenin tescil hakkında taraflar arasında etkili bir karar vermesi akabinde tescilli hak sahibi kişi diğer üçüncü kişilere karşı da sınaî hakkı rahat bir şekilde kullanamayacaktır²⁸⁰.

Bunun yanı sıra, Raportör görüşünde ABAD'ın *GAT v. LUK* kararında, sınaî mülkiyet haklarının yeknesak uygulanması için tescile ilişkin davalarda, yalnızca tarafları etkileyecek kararların da tescil ülkesindeki mahkemeler tarafından görülmesi gerekliliği yönündeki uygulamasına da değinilmiştir. Ancak neticeten, Raportör görüşüne göre, gittikçe küreselleşen piyasada sınaî haklara ilişkin davaların tek bir mahkemede görülecek şekilde birleştirilebilmesi gittikçe önem kazanacaktır.

²⁷⁷ ALI İlkeleri, Chapter 2: Jurisdiction over the Subject Matter, s. 2.

²⁷⁸ ALI İlkeleri, Chapter 2: Jurisdiction over the Subject Matter, s. 3.

²⁷⁹ ALI İlkeleri, Chapter 2: Jurisdiction over the Subject Matter, s. 3.

²⁸⁰ ALI İlkeleri, Chapter 2: Jurisdiction over the Subject Matter, s. 3.

III. TÜRK MAHKEMELERİNİN SINAÎ MÜLKİYET HAKLARINA İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARDA MİLLETLERARASI YETKİSİ

A. Sınaî Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Milletlerarası Yetkiyi Haiz Mahkemeler

Yukarıda açıklandığı gibi, MÖHUK m. 40 hükmüne göre Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi “*iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları*” uyarınca belirlenecektir. Bu bakımdan, sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında milletlerarası yetkiyi haiz mahkemeler SMK m. 156’da belirlenen yetkili mahkemelerdir.

TÜRKPATENT bünyesindeki YIDK kararlarının iptaline ilişkin davalarda Ankara Fikrî ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemelerinin SMK m. 156 (2)’de öngörülen yetkisi kesin yetkidir. SMK m. 156 (3) ve (5)’te düzenlenen hükümsüzlük davaları ile sınaî mülkiyet hakkına tecavüze dayalı davalara ilişkin yetki kurallarının ise kesin yetki kuralı niteliği taşıyıp taşımadığına dair öğretilerdeki tartışmalara yukarıdaki bölümde değinmiştik²⁸¹.

Eğer SMK m. 156 (3) ve (5) hükümlerinde hükümsüzlük davaları ve tecavüz sebebine dayalı davalar bakımından getirilen özel yetki kurallarının iç hukuk bakımından kesin olmayan yetki kuralı niteliğinde olduğu kabul edilirse, bu davalar bakımından genel yetkili mahkemeler de MÖHUK m. 40 uyarınca yabancı unsurlu uyuşmazlıkları görmeye yetkili olacaktır²⁸².

B. Sınaî Mülkiyet Uyuşmazlıklarında Milletlerarası Yetki Kurallarının “*Münhasır*” Niteliği

Yukarıda açıklandığı gibi, Türk hukukunda hangi hallerde Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır yetki olduğunu düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır²⁸³. Bu nedenle,

²⁸¹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, V.

²⁸² Mülga Marka KHK’nın 63’üncü maddesinde marka sahibinin üçüncü kişiler aleyhine açacağı davalar bakımından getirilen yetki kuralının genel yetkiyi bertaraf ettiği, bu nedenle tecavüz iddiasına dayalı sınaî mülkiyet haklarına ilişkin yabancı unsurlu uyuşmazlıkların yalnızca davacının ikâmetgahı veya haksız fiilin işlendiği ya da tecavüz fiilinin etkilerinin görüldüğü yerde ikâme edilebileceği yönündeki görüş için bkz. SARGIN, s. 221.

²⁸³ Bkz. yuk. Birinci Bölüm, III.D.

bir mahkemenin yetkisinin münhasır olup olmadığının değerlendirilmesinde düzenlemenin getiriliş amacından hareket etmek gerekmektedir. MÖHUK m. 54'e göre, eğer bir konuda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi mevcutsa, o konuda yabancı mahkemelerin vermiş olduğu kararın Türkiye'de tenfizi mümkün olamamaktadır. Aynı şekilde MÖHUK m. 58 (1) hükmüne göre böyle kararların Türk hukuku bakımından tanınmasına olanak yoktur. Yine MÖHUK m. 47 hükmüne göre, bu tür uyuşmazlıklar hakkında yetki anlaşması yapılması da mümkün değildir.

Türk mahkemelerinin bir konuda münhasır yetkiyi haiz olduğunu söyleyebilmek için, kanun koyucunun ilgili uyuşmazlıkta uygulanacak yetki kuralını düzenlerken, konunun yalnızca Türk mahkemeleri tarafından yargılanmasını amaçlamış olduğunu anlamak gerekir²⁸⁴. Bu yönüyle, iç hukukta kamu düzeni kaygısıyla kesin yetki olarak belirlenen her kural, milletlerarası özel hukuk anlamında münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilemez²⁸⁵.

Sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında getirilen yetkiye ilişkin bütün kuralların kesin yetki kuralı olmasına bakılarak, bunların münhasır yetki belirlenmesi amacıyla getirildiğini söylemenin olanaklı olmadığı açıktır. Bununla birlikte, öğretide ağırlıklı görüş, Türkiye'de tescil edilmiş olan sinaî mülkiyet haklarına ilişkin olarak açılan iptal ve hükümsüzlük davalarında Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır olduğu yönündedir²⁸⁶.

ERDEM, “...*Fikrî ve sinaî mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin düzenlemelerde yetkisi öngörülen Türk mahkemeleri, idarî ve kamusal nitelikte işlemler hakkında karar vermektedir. Bu işlem ve kayıtlar kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir. Bunlar hakkında yabancı mahkemenin yetkisini kabul, bu işlem veya ilişkilerin mahiyetine uygun*

²⁸⁴ ÇELİKEL/ERDEM, s. 632; NOMER (2017), s. 522-523, dn. 263; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 535; EKŞİ (2013), s. 178.

²⁸⁵ NOMER (2017), s. 522-523, dn. 263; ÇELİKEL/ERDEM, s. 631; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 535; EKŞİ (2013), s. 178; ERTEN, s. 172; SÜZEN, s. 6.

²⁸⁶ ERDEM (2005), s. 697; ESEN, s. 202; EKŞİ (2013), s. 216; SÜZEN, s. 46; ÇELİKEL/ERDEM, s. 582; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 391-392; ÇOLAK, s. 1059.

değildir”²⁸⁷ diyerek; sınai mülkiyet haklarının tesciline ilişkin işlemleri etkileyecek nitelikte olan hükümsüzlük davalarına veya TÜRKPATENT tarafından yapılan işlemlerin iptali için açılan iptal davalarına ilişkin yetki kurallarının münhasır nitelikte olduğunu vurgulamıştır. Buna göre, Türkiye’de tescilli bir sınai mülkiyet hakkının geçerliliğine ilişkin olarak yabancı bir mahkemenin vermiş olduğu kararın Türkiye’de tenfizi mümkün olmayacaktır²⁸⁸.

Öğretide ağırlıklı görüş, ihlâlden doğan davalardaki yetki kurallarının münhasır yetki kuralı niteliğinde olmadığı yönündedir ²⁸⁹ . Bu konuda, ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, SMK yürürlüğe girmeden önceki döneme ait eserlerinde, diğer yazarlardan farklı olarak, ihlâlden doğan davalardan tazminat davasına ilişkin yetki kuralı dışındaki, tecavüzün önlenmesi veya tespiti ya da tecavüzün kaldırılması (tecavüz konusu mallara el konulması) taleplerini içeren davalardaki yetki kurallarının da münhasır nitelikte olduğunu belirtmişlerdir²⁹⁰. Ancak yazarlar, SMK yürürlüğe girdikten sonraki döneme ait eserlerinde “*Yukarıda zikredilen kanunlarda geçen yetkitazminat davaları dışında kalan; hususen marka, patent, tasarım veya coğrafi işaretlerin tescil, terkin, iptal veya tashihine ilişkin davalar bakımından, milletlerarası usul hukuku anlamında münhasır nitelik taşımaktadır*” demişlerdir ²⁹¹ . Bu yönüyle, ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE’nin de, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, yalnız resmî sicil kayıtlarını etkileyecek nitelikteki

²⁸⁷ ERDEM (2005), s. 697; Aynı doğrultuda: ESEN, s. 202.

²⁸⁸ ERDEM (2005), s. 697; ESEN, s. 202; EKŞİ (2013), s. 216; SÜZEN, s. 46; ÇELİKEL/ERDEM, s. 582; ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 391-392.

²⁸⁹ ERDEM (2005), s. 495; ESEN, s. 203; EKŞİ (2013), s. 216; SÜZEN, s. 47; ÇELİKEL/ERDEM, s. 581; ÇOLAK, s. 1058.

²⁹⁰ ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİĞANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2016, s. 380.

²⁹¹ ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 391-392. Bununla birlikte, ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE, “...fikrî ve sınai haklarla ilgili davalarda yetkili mahkemeleri gösteren Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 156. maddesindeki yetki kuralı, ya zayıf tarafı korumak veya herhalükarda yetkili bir mahkeme bulundurmak amacıyla sevk edilmiştir” diyerek, devamında bu hükümler ile MÖHUK m. 44-46’da yer alan hükümleri “zayıf tarafı koruma gayesiyle sınırlı bir münhasır yetki kuralı” olarak nitelendirmişlerdir. Öte yandan, yazarlar, sınai mülkiyet haklarının tescil, terkin, tashih veya iptaline dair davalardaki yetki kurallarının (zayıf tarafı korumakla sınırlı olmayan) münhasır nitelik taşımalarından ötürü, bu kapsama girmediklerini belirtmişlerdir (ŞANLI/ESEN/ATAMAN-FİĞANMEŞE (2018), s. 539).

“*tescil, terkin, iptal veya tashihine*” ilişkin davalarda münhasır nitelikte olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

SARGIN, mülga Marka KHK m. 63’te yer alan düzenlemelerin münhasır yetki kuralı niteliği taşıdığını belirtmektedir. Yazara göre, marka sahibi tarafından üçüncü kişilere karşı açılan davalarda davacının ikâmetgahının bulunduğu veya hukuka aykırı fiilin işlendiği veya etkilerinin görüldüğü yerdeki mahkemelerin, üçüncü kişilerin marka sahibine karşı açacağı davalarda davalının ikâmetgahının bulunduğu yerdeki mahkemelerin ve marka hakkı sahibinin ikâmetgahının Türkiye’de bulunmaması halinde vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki mahkemelerin ya da vekilin işyeri kaydı silinmişse Ankara mahkemelerinin yetkili kılınmasına ilişkin düzenlemeler, Türk markalarından doğan ihtilafların mutlaka bir Türk mahkemesince görülmesini amaçlamaktadır²⁹². Bu yönüyle yazara göre, ister sınaî mülkiyet hakkının geçersizliğine isterse bir tecavüz iddiasına dayalı olsun, Türkiye’de tescilli olan sınaî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıkların Türkiye’de görülmesi gerekecektir. Zira bu haklar da taşınmazlarda olduğu gibi “*devletin egemenlik hakkına dayalı erkinin ifası*” ile ilişkilidir²⁹³.

Hükümsüzlük ve iptal davaları sonucunda verilecek mahkeme kararları, TÜRKPATENT nezdinde tutulan sicil kayıtlarını etkileyecek nitelikte kararlar olduğundan; Türkiye’de tescil edilmiş sınaî mülkiyet haklarına ilişkin böyle uyuşmazlıklar yönünden Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır nitelikte olduğunu savunan görüşe katılıyoruz. Ancak, ihlâl ilişkili davalarda, talep sonucu ister ihlâlin veya ihlâlin mevcut olmadığının tespiti, ister tazminat, tecavüzün önlenmesi veya durdurulması ya da kaldırılması olsun, bizce bu davalarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisini kabul etmeyi gerektirecek bir durum bulunmamaktadır.

²⁹² SARGIN, s. 221-222.

²⁹³ SARGIN, s. 222.

Bizce her ne kadar sınaî mülkiyet haklarının korunması bir resmî sicilde tutulan kayıtlara, yani tescile dayanmaktaysa da²⁹⁴, bunlar hakkında tutulan resmî kayıtları etkilemeyecek nitelikteki uyuşmazlıkların devletin egemen olarak yapmış olduğu işlemlerle doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır. Örneğin X'e ait Türkiye'de tescilli bir sınaî hakkın Y tarafından Türkiye'de ihlâl edilmesi halinde, X'in kendi yerleşim yerinin bulunduğu ülkenin mahkemelerinin bu ihlâle ilişkin davada kendisini yetkili görüp uyuşmazlığı karara bağlaması, Türkiye'de tutulan resmî kayıtları hiçbir şekilde etkilemeyecektir. Söz konusu olan bir tazminat davası ise, Y tazminat ödemeye mahkum edilecek; tecavüzün önlenmesi, durdurulması veya kaldırılmasına ilişkin bir davada da verilen karar, X'in sınaî mülkiyet hakkının geçerliliği üzerinde bir etki yaratmaksızın, sınaî mülkiyet hakkını ihlâl eden ürünlerin imhası veya üretilmesinde kullanılan araçlara el konulması²⁹⁵ gibi bir sonuç yaratabilecektir. Böyle bir konuya ilişkin olarak Türk mahkemelerinin X'in Y hakkındaki talebini görmekte münhasır yetkiyi haiz olduğunu söylemek için bir sebep bulunmadığını düşünüyoruz.

Yukarıda açıklandığı gibi, Brüksel I Bis Tüzüğü'ndeki yaklaşım da bu şekildedir²⁹⁶. Öte yandan, bizce sınaî mülkiyet hakkı sahibinin Türkiye'de tescilli hakları hakkındaki ihlâl davalarında Türkiye'de dava açmasını zorunlu haline getirmek ve yabancı mahkeme tarafından bu davalarda verilen kararlara etki tanımamak, SMK'nın sınaî mülkiyet hakkı sahibinin Türk mahkemelerinin korumasından faydalanmasını kolaylaştırmak için getirdiği hükümlerin amacıyla da bağdaşmamaktadır.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 24.12.2015 tarih ve E. 2015/13461 K. 2015/13880 sayılı ilâmında, Düsseldorf mahkemesince bir patent hakkı ihlâline ilişkin davadaki masraflar hakkında verilen kararın Türkiye'de tenfizi isteminin, yabancı mahkeme kararının ülkesellik

²⁹⁴ Tescilin kurucu etkisi için bkz. TEKİNALP, s. 397, 595-596, 699.

²⁹⁵ Örneğin bkz. SMK m. 149 (1) (d).

²⁹⁶ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, I.B.1.

ilkesine aykırı olarak verilmiş ve bu nedenle kamu düzenine aykırı olması sebebiyle reddedilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Çoğunluk oyuyla alınan kararda şöyle denilmiştir: “...davalı vekili yargılamanın başından itibaren “(...) davaya dayanak patent ihlal iddiasına konu ticari faaliyetin müvekkillerince Almanya sınırları içerisinde gerçekleştirilmediğini savunarak, tenfiz koşullarının oluşmadığını” belirtmiştir. (...) mahkemece, dava konusu yabancı mahkeme masraf tespit kararının dayanağı olan asıl kararın MÖHUK'nun 54/c ve 551 sayılı KHK'de öngörülen ülkesellik prensibi gereği kamu düzenine açıkça aykırı olması nedeniyle tenfizi talep edilen masraf tespit kararları yönünden tenfiz koşullarının oluşmadığı nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, kararın davalılar yararına bozulması gerekmiştir”²⁹⁷. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin bu kararı, dolaylı da olsa, sınaî bir mülkiyet hakkının ihlâline ilişkin bir davanın tescil ülkesi dışında yargılama konusu edilmesinin ülkesellik prensibiyle bağdaşmadığı şeklindeki görüşünü ortaya koymaktadır²⁹⁸.

Fikrî mülkiyet hukukundaki ülkesellik ilkesi, bir devletin hak sahiplerine gayrî maddî nitelikteki fikrî ve sınaî mülkiyet hakları üzerinde tanıdığı inhisarî yetkilerin yahut imtiyazların yalnız o devletin sınırları içerisinde ve o devletin belirlediği kurallar çerçevesinde korunmasını ifade eder. Bu bakımdan, yukarıda da açıkladığımız üzere, kanaatimizce ülkesellik ilkesi mahkemelerin milletlerarası yetkisinin tayininde değil; kanunlar ihtilafı

²⁹⁷ Karar için bkz. <www.kazanci.com>, 31.3.2019.Tenfizi istenen hükmün davalı aleyhine hükmedilen masrafları konu alması yönünden, Yargıtay'ın hükmün tenfizinin Türk kamu düzenine aykırılık teşkil edeceği şeklindeki gerekçesinin milletlerarası özel hukukta tenfiz engeli olarak öngörülen “kamu düzenine aykırılık” kavramına uygun olmadığını düşünüyoruz.

²⁹⁸ Nitekim karşı oy yazısında şöyle denilmiştir: “Düsseldorf Yüksek Asliye Mahkemesi'nce 14.4.2010 tarihinde verilen karar ile dava kısmen kabul olunarak ilamın verildiği Almanya ülkesi ile sınırlı olacak şekilde davalı yanın, davacının patentine tecavüz niteliğinde bazı eylemlerde bulunması men edilmiştir. Mezkur kararda, yabancı mahkemenin Daire çoğunluğunun tenfize engel nitelikte gördüğü ülkesellik prensibini ihlal eder bir yaklaşımının söz konusu olmadığı, tersine kendi ülkesinde tescilli bir patente tecavüz niteliğinde gördüğü davalı yanın Almanya'da ika ettiği kimi eylemleri men etmiş olmakla, kararında, ülkesellik prensibine riayet etmiş bulunduğu, kendi ülkesinde tescilli patente dayalı olarak yine kendi ülkesinde bir koruma hükmü kurmuş olduğu açıktır.” Dolayısıyla, karşı oy yazısında da, kararın yalnız mahkemenin bulunduğu ülkedeki ihlâllere ilişkin olarak verilmiş olmasının, kararı ülkesellik ilkesine uygun kıldığı kabul edilmiştir. Bu çerçevede, karşı oy yazısına göre de, mahkemelerin milletlerarası yetkisiyle fikrî mülkiyet haklarının ülkeselliği ilkesi arasında bağlantı kurulduğu; fikrî hakların ülkeselliği ilkesi gereği tescil ülkesinden başka bir ülkedeki mahkemelerde yargılama konusu edilemeyeceğinin varsayıldığı anlaşılmaktadır.

kuralları belirlenirken “*koruma ülkesi hukukunun*” esas alınmasında etkili olmaktadır²⁹⁹. İhlâlden doğan davalarda tescil ülkesi dışındaki ülkelerdeki mahkemelerin milletlerarası yetkisinin yalnız ülkesellik ilkesine dayanılarak reddedilmesi şeklindeki bir görüş, birden fazla ülkede tescilli sınâî mülkiyet hakkı bulunan kişilerin ulusaşan sınâî mülkiyet uyumsuzluklarındaki *forum* olanaklarını ciddi ölçüde sınırlayabilir.

Diğer taraftan, Türkiye’de tescilli bir sınâî mülkiyet hakkının ihlâli ile ilgili olarak yabancı bir ülkede açılmış olan davada, davalının hükümsüzlük iddiasını yabancı mahkeme önünde ileri sürememesi veya sürebilecek olsa dahi hükümsüzlüğe ilişkin olarak verilmiş olan kararın Türkiye’de tenfizi kâbil bir karar olamaması da, taraflar için yargılama maliyetlerini arttıracaktır. Özellikle de birden fazla ülkede tescilli olan sınâî mülkiyet hakları yönünden, böyle bir senaryoda, hükümsüzlük davasını birden fazla yerde açmak gerekebilecektir. Bu da, yargılamanın tek bir mahkemede yapılması durumuna kıyasla, yargılama hem maliyetlerini hem de süresini uzatabilecektir.

Buna ilişkin CLIP ve ALI İlkeleri’nde getirilen çözüm, yukarıda açıklandığı gibi,³⁰⁰ yabancı mahkemenin, davalının hükümsüzlük iddiasına ilişkin olarak, yalnız tarafları bağlayacak şekilde (*inter se*) hüküm vermesi; ancak, bu hükmün herkesi etkileyecek (*erga omnes*) şekilde sicil kayıtlarında değişikliğe gidilmesine olanak tanınmamasıdır. Türk mahkemelerince de, yabancı mahkemelerin hükümsüzlük konusunda vermiş oldukları kararlara, bu kararlar bir ihlâl davasında ileri sürülen hükümsüzlük iddiasını, yalnız ihlâl davasını sonuçlandırmak için incelemişse; TÜRKPATENT nezdinde tutulan kayıtlara etki tanımayacak şekilde, taraflar arasında ihlâl hakkında verilen hükmün tanınması veya tenfizini sağlamak amacıyla sınırlı bir etki tanınması gibi bir yaklaşım geliştirilebilir. Böylece, yabancı mahkeme kararı, TÜRKPATENT nezdinde sicil kayıtlarını etkileyecek nitelikte bir hüküm

²⁹⁹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, III.

³⁰⁰ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm, II.B, II.C.

içeriyorsa; Türk mahkemeleri bu kararın tanınması veya tenfizi talebini MÖHUK m. 54 (1) (b), m. 56 ve m. 58 hükümleri uyarınca kısmen veya tamamen reddedebilecektir³⁰¹.

Nitekim örneğin Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 6.3.2014 tarih ve E. 2014/1376 K. 2014/4242 sayılı kararında:³⁰² *“Davacıların Türkiye’de tenfizini istedikleri Fransa/Bobigny Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından davalı aleyhine verilen kararın markaya tecavüzün tespiti, ortadan kaldırılması, verilen hükmün ilanı ve tazminat kısımlarından oluştuğu anlaşılmış olup, kararın markaya tecavüzün ortadan kaldırılması ve hükmün ilanına ilişkin kısımlarının niteliği gereği ancak kararı veren mahkemenin bulunduğu yabancı ülkede infaz edilebilecek olup, kararın söz konusu kısımları için Türkiye’de tenfiz kararı verilmesi yasal olarak mümkün değildir. (...) kararın Türkiye’de infaz edilmesi mümkün olan tazminat ve para cezası kısımlarına yönelik olduğunun kabulü ile bu kısımlara yönelik olarak yabancı mahkeme kararının tenfizine karar verilmesi gerekirken, bu hususlar göz önüne alınmadan Türkiye’de infazı mümkün olmayan ve davacıların istemleri dışında kalan kısımları da kapsar şekilde yabancı mahkeme kararının tenfizine karar verilmesi doğru olmadığından”* karar düzeltme isteminin kabulüne karar verilmiştir. Görüldüğü gibi Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin bu ilâmında, Fransa’da gerçekleştiği anlaşılan ihlâl ile ilgili olarak Fransız mahkemesinin vermiş olduğu kararın yalnız tazminat ve para cezasına ilişkin kısımları yönünden kısmî bir tenfiz kararı verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu çerçevede, benzer bir yaklaşımla, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine giren tescil ve geçerliliğe ilişkin iddiaları inceleyen bir mahkeme kararında, sınâî mülkiyet hakkının geçerliliğine ilişkin hükmün tanınması veya tenfizine olanak vermeksizin; yalnız tazminata ilişkin verilen hükmün veya bir menfî tespit hükmünün kısmen tenfiz edilmesine veya

³⁰¹ Yargıtay, yabancı mahkeme ilâmlarının kısmen tanınmasının imkân dahilinde olduğunu ifade etmektedir (Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 24.11.2015, E. 2015/9241, K. 2015/18734; 17.10.2018, E. 2016/22608 K. 2018/10127; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 10.7.2001, E. 2001/3841 K. 2001/10889. Kararlar için bkz. <www.kazanci.com>, 31.3.2019).

³⁰² Karar için bkz. <www.karararama.yargitay.gov.tr>, 31.3.2019. Ayrıca bkz. ÇOLAK, s. 1059.

tanınması imkân tanınabilir. Örneğin, ihlâlê dayalı bir tazminat davasında davalının Türk sınaî mülkiyet hakkının hükümsüz olduğuna ilişkin iddiasını inceleyerek hükme bağlayan ve hükümsüzlüğe ilişkin talebi reddederek, tazminat talebini kabul eden bir mahkeme kararının hükümsüzlük davasına ilişkin ret kararının Türk mahkemelerince tanınması ve tenfizi istemi reddedilerek; tazminata ilişkin hüküm tenfiz edilebilir. Böylece, kararın hükümsüzlük hakkında verilmiş olan ve Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girdiği değerlendirilen kısmı Türkiye’de kesin hüküm etkisi doğurmayacaktır. Öte yandan, yabancı mahkemenin hükümsüzlük iddiası hakkında verdiği karar yalnız taraflar arasında etkili olacak ve Türk mahkemelerinin Türkiye’de sınaî mülkiyet haklarına ilişkin tutulan resmî sicil kayıtlarının geçerliliği üzerindeki münhasır yetkisi etkilenmeyecektir.

SONUÇ

Bir konuda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelikte olup olmadığının değerlendirilebilmesi için, yetkiyi düzenleyen kuralın konuluş amacından hareket etmek gerekmektedir. Eğer kanun koyucu o konudaki uyuşmazlığın yalnız Türk mahkemelerinde çözüme kavuşturulmasını amaçladıysa, yani uyuşmazlığın niteliği gereği yalnız Türk mahkemelerinde yargılama konusu yapılabiliyor olması gerekiyorsa, o konudaki milletlerarası yetkinin münhasır nitelikte olduğu söylenebilir.

Sınaî mülkiyet haklarına ilişkin yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda mahkemelerin milletlerarası yetkisinin niteliğiyle ilgili olarak karşılaştırmalı hukuka bakıldığında; Amerikan hukukunda ve Avrupa Birliği hukukunda birbirinden farklı iki yaklaşım dikkat çekmektedir. Amerikan hukukunda, Kıta Avrupasındaki ‘*münhasır yetki*’ kavramının birebir karşılığı bulunmasa da, mahkemenin uyuşmazlık konusu şey üzerinde yargılama yetkisinin bulunup bulunmadığının araştırılması anlamına gelen ‘*konu bakımından yetki*’ kavramı nitelik ve etkisi bakımından ‘*münhasır yetki*’ kavramı ile benzerdir. Bu çerçevede içerisinde, Amerikan mahkemeleri, milletlerarası nezaket ilkesi (*comity*) ve *forum non conveniens* doktrini bakımından konuya yaklaşarak; yabancı bir ülkede tescilli olan bir sınaî mülkiyet hakkının ihlâli veya hükümsüzlüğüne ilişkin olarak Amerika’da açılan davayı yetki yönünden reddedebilmektedir.

Avrupa Birliği’nde ise, Brüksel I Bis Tüzüğü’nde sınaî mülkiyet haklarından doğan uyuşmazlıklarda yalnızca tescil veya geçersizliğe ilişkin davalardaki tescil ülkesi mahkemelerinin yetkisi münhasır nitelikte kabul edilmiş; ihlâle ilişkin davaların genel hükümlere tâbi olduğu belirlenmiştir. ABAD’ın yaklaşımı da aynı doğrultudadır. ABAD’ın *GAT v. LUK* davasında aldığı karara göre, sınaî mülkiyet hakkının geçersizliğine ilişkin talep bir ihlâl davasına karşı, bu dava içerisinde ileri sürülse dahi; tescil ülkesi mahkemelerinin

münhasır yetkisinin bulunması sebebiyle, diğer ülkelerde hakkın geçersizliğine ilişkin bir karar verilemeyecektir.

Konuya ilişkin olarak CLIP ve ALI İlkelerinde geliştirilen yaklaşımda ise, eğer hükümsüzlüğe ilişkin talep, bir ihlâl davasına karşı, bu dava içerisinde ileri sürülürse; tescil ülkesi mahkemeleri dışındaki mahkemenin, hükümsüzlüğe ilişkin talep hakkında yalnız tarafları bağlayıcı (*‘ex parte’*) olarak karar verebileceği öngörülmektedir. Böylece, tescil ülkesindeki ulusal kayıtların geçerliliği, yabancı bir mahkemenin kararıyla, herkesi etkileyecek şekilde (*‘erga omnes’*) olarak değiştirilemeyecek; fakat birden fazla ülkede tescilli olan hakların ihlâlüne ilişkin davanın tek bir mahkemede görülmesine de imkân tanınacaktır. Bu yaklaşım, birden fazla ülkede gerçekleştirilen ihlâllere ilişkin davalının yerleşim yerinde açılan davanın daha az maliyetle ve daha kısa sürede görülmesine olanak tanıyabilecektir.

Türk doktrinindeki ağırlıklı görüş, sınâî mülkiyet haklarına ilişkin TÜRKPATENT nezdinde tutulan tescil kayıtlarını etkileyebilecek nitelikte olan iptal davalarında Ankara mahkemelerinin ve hükümsüzlük davalarında iç hukukta yer bakımından yetkiyi haiz olan mahkemelerin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelikte olduğunu değerlendirmektedir. Bu görüşe göre, yabancı bir mahkemenin iptal veya hükümsüzlük taleplerine ilişkin olarak verdiği kararın Türkiye’de tanınması ve tenfizi mümkün olmayacaktır.

Bu yaklaşım esas alındığında, aynı kişi tarafından Türkiye de dâhil olmak üzere birden fazla ülkede gerçekleştirdiği sınâî mülkiyet hakkı ihlâlüne ilişkin olarak açılan bir davada, davalının hükümsüzlük iddiasıyla yabancı bir mahkemede karşı dava açması durumunda, hükümsüzlük konusunda verilen karar Türkiye’de tanınıp tenfiz edilemez. Burada, CLIP ve ALI İlkelerinde yer alan düzenlemelerin yol gösterici olabileceği değerlendirilebilir.

MÖHUK m. 56’ya göre, yabancı mahkemenin vermiş olduğu bir karar, kısmen veya tamamen tenfiz edilebilir. Yargıtay içtihadına göre, bir kararın kısmen tanınması da mümkündür. Bu çerçevede, yabancı mahkemenin hükümsüzlüğe ilişkin olarak verdiği karar,

Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi sebebiyle TÜRKPATENT nezdinde tutulan kayıtları etkileyecek şekilde tenfiz edilemeyecek olsa bile ihlâle ilişkin olarak verilen karar, diğ r tenfiz şartlarını taşıması halinde, kısmi olarak tanınarak veya tenfiz edilerek, CLIP ve ALI İlkelerinde öngörüldüğü şekilde, Türkiye’de sadece tarafları bağlayacak şekilde (*‘ex parte’*) hüküm ifade etmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA*

AKKAN, Mine: "3. Mahkemeler", Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt I, İstanbul: On İki Levha 2017.

ALTUĞ, Yılmaz: Devletler Özel Hukuku, İstanbul: Çağlayan Kitabevi 1995.

ATALI, Murat: "18. Çekişmesiz Yargı", Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt II, İstanbul: On İki Levha 2017.

AYGÜL, Musa: "Yabancı Mahkemeden Verilen Vesâyet Kararlarının Tanınması", Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınları 2012, s. 135-159.

BALO, Yusuf Solmaz: "Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 61, No. 3, s. 973-1015.

BAYRAKTAROĞLU-ÖZÇELİK, Gülüm: "Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, C. 63, S. 4, s. 833-878.

BEGLEY, Kerry J: "Multinational Patent Enforcement: What the Parochial United States Can Learn from Past and Present European Initiatives", Cornell International Law Journal, 2007, V. 40 , No. 2, s. 521-570.

BERKİ, Osman Fazıl: Türk Hukukunda Kanun İhtilâfları, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1971.

CHAO, Cedric C./NEUHOFF, Christine S: "Enforcement and Recognition of Foreign Judgments in United States Courts: A Practical Perspective", Pepperdine Law Review, 2001, V. 29, No. 1, s. 147-165.

* Bir yazarın birden fazla eserinden faydalanılmışsa, metin içerisinde kaynağa "YAZAR ADI (BASIM YILI)" şeklinde atıf yapılmıştır.

CUMALIOĞLU, Emre: "Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Bakımından Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 3, S. 2, s. 431-448.

ÇELİKEL, Aysel/ERDEM, B. Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Beta 2017.

ÇOLAK, Uğur: Türk Marka Hukuku, İstanbul: On İki Levha 2018.

DARDAĞAN, Esra G: Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklardan Doğan Kanunlar İhtilafı, Ankara: Betik Yayıncılık 2000.

DARDAĞAN, Esra G: Milletlerarası Usul Hukukunda "Aşkın Yetki" Kavramı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.

DE MIGUEL ASENSIO, Pedro A: "Recognition and Enforcement of Judgments in Intellectual Property Litigation: the CLIP Principles", Intellectual Property in the Global Arena – Jurisdiction, Applicable Law, and the Recognition of Judgments in Europe, Japan and the US (Ed. Basedow, J./Kono, T./Metzger, A.), Tübingen: Mohr Siebeck 2010, <<https://eprints.ucm.es/15214/1/Recognition-Tokyo-PDeMiguelf.pdf>>, 9.3.2019.

DEMİR GÖKYAYLA, Cemile: "Milletlerarası Özel Hukukta Vesâyet", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011, 1 (Prof. Dr. Ata Sakmar'a Armağan), s. 403-428.

DOĞAN, Vahit: Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara: Savaş Yayınevi 2017.

EKŞİ, Nuray: Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, İstanbul: Beta 1996.

EKŞİ, Nuray: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, İstanbul: Beta 2013.

ELÇİN, Doğa: "Vesâyet ve Kısıtlılık Kararlarının Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2018, C. 67, S. 2, s. 279-354.

ERDEM, B. Bahadır: "*Fikrî Haklara İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Niteliği*", 2005, 3 (Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi), s. 687-699.

ERDEM, B. Bahadır: Fikrî Hukukta Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, İstanbul: Beta 2003.

ERICHSON, Howard M: "*The Home-State Test for General Personal Jurisdiction*", Vanderbilt Law Review En Banc, 2013, V. 66, No. 81, s. 81-94.

ERKAN, Mustafa: "*Bir Tabu: Taşınmazın Aynına İlişkin Davalarda Münhasır Yetki*", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 20 S. 1, s. 11-51.

ERTEN, Rifat: Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, Ankara: Yetkin Yayınları 2017.

ESEN, Emre: "*Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı*", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2002, C. 22, S. 2 (Prof. Dr. Engin NOMER'e Armağan), s. 183-206.

EYÜPOĞLU, Samiye: "*551 Sayılı KHK ile Sınai Mülkiyet Kanununa Göre Karşılaştırmalı Olarak Tecavüzün Mevcut Olmadığı Hakkında Dava*", Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi, 2017, C. 18, S. 19 (26 Nisan Dünya Fikri Mülkiyet Günü Özel Sayısı), s. 33-47.

GÖĞER, Erdoğan: Devletler Hususî Hukuku (Kanunlar İhtilâfı), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1977.

GÜNEYSU GÜNGÖR, Gülin: Milletlerarası Özel Hukukta İflâs, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1997.

HUYSAL, Burak: “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 2012, C. 32, S. 2, s. 71-101, <<https://dergipark.org.tr/download/article-file/411344>>, 3.7.2019.

JURCYS, Paulius: "*Internation Jurisdiction in Intellectual Property Disputes CLIP, ALI Principles and other Legislative Proposals in Comparative Perspective*", JIPITEC, 2012, 3, s. 174-226.

KONO, Toshiyuki/JURCYS, Paulius: "General Report", Intellectual Property and Private International Law Comparative Perspectives (KONO, Toshiyuki (Ed.)), Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing 2012, s. 1-217.

KUR, Anette: “*CLIP Principles – Summary of the Project*”, The Quarterly Review of Corporation Law and Society, 2011, 12, s. 202-215.

KURU, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara: Yetkin 2017.

Legal Information Institute, Wex Legal Dictionary Encyclopedia: <www.law.cornell.edu/wex>, 10.3.2019.

NOMER, Ergin: Devletler Hususi Hukuku, İstanbul: Beta 2017.

NOMER, Ergin: “*Devletler Hususî Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu*” İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2011, C. 40 S. 1-4, s. 393-426.

ORTAN, Necip A: Avrupa Patent Sistemi, Ankara: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 1991.

ÖZDEMİR KOCASAKAL, Hatice: "*Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflâs Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi*", Dokuz Eylül

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2014, 16 (Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan), s. 2295-2318.

ÖZKAN, Işıl/SÜRAL, Ceyda: “*Avrupa Birliği Usul Hukuku*”, Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku (ed.: Işıl ÖZKAN/Ceyda SÜRAL/Uğur TÜTÜNBAŞI), Adalet Yayınları, 2016.

PASLI, Ali: Uluslararası Antlaşmaların Türk Marka Hukukunun Esasına İlişkin Etkileri, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2014.

PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara: Turhan Kitabevi 2017.

PEKCANITEZ, Hakan: "9. *Dava Hakkında Genel Bilgiler*", Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku Cilt II, İstanbul: On İki Levha 2017.

SARGIN, Fügen: İnternet Aracılığıyla Gerçekleşen Marka İhlalleri Hakkında Milletlerarası Yetkiyi Haiz Mahkemeler ve Uygulanacak Hukuk, Ankara: Yetkin Yayınları 2005.

SEVİĞ, Muammer R./SEVİĞ, Vedat R: Devletler Hususî Hukuku, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası 1962.

STRONG, Stacie I: "*Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in U.S. Courts: Problems and Possibilities*", *The Review of Litigation*, 2014, V. 33, No. 1, s. 45-142.

SULUK, Cahit: “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Getirdiği Yenilikler”, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2018, C. 4, S. 1, s. 91-109.

SULUK, Cahit: Tasarım Hukuku, Ankara: Seçkin 2003.

SULUK, Cahit/KARASU, Rauf/ NAL, Temel: Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara: Seçkin 2017.

SÜZEN, Begüm: Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi, İstanbul: On İki Levha 2016.

ŞANAL, Osman: İçtihatlı – Açıklamalı Markalarda Hükümsüzlük Davaları, Ankara: Adalet 2006.

ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİĞANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2016.

ŞANLI, Cemal/ESEN, Emre/ATAMAN-FİĞANMEŞE, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2018.

TANRIVER, Süha: Medenî Usûl Hukuku: Cilt I Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, Ankara: Yetkin 2016.

TEKİNALP, Ünal: Fikrî Mülkiyet Hukuku, İstanbul: Vedat Kitapçılık 2012.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin: "Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi" Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan, Ankara: Yetkin Yayınları 2012, s. 1141-1167.

TORREMANS, Paul: "Jurisdiction for Cross-Border Intellectual Property Infringement Cases in Europe", Common Market Law Review, 2016, C. 53, S. 6, s. 1625–1646.

UBERTAZZI, Benedetta: "Intellectual Property Rights and Exclusive (Subject Matter) Jurisdiction: Between Private and Public International Law", Marquette Intellectual Property Law Review, 2011, V. 15, No. 2, s. 358-448.

UBERTAZZI, Benedetta: "Infringement and Exclusive Jurisdiction in Intellectual Property: a Comparison for International Law Association", JIPITEC, 2012, 3, s. 227-262.

YASAMAN, Hamdi/ALTAY, S. Anlam/AYOĞLU, Tolga/YÜKSEL, Sinan: Marka Hukuku 566 Sayılı KHK Şerhi: Cilt 2, İstanbul: Vedat 2004.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt I, Ankara: Yetkin 2017.

ÖZET

Sınaî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır nitelik taşıyıp taşımadığı hususunun incelenmesi amacıyla, bu tez çalışmasında öncelikle yetki ve milletlerarası yetki kavramları tartışılmış, yetki kavramına ilişkin ayrımlar açıklanmıştır. Münhasır yetki kavramı ve doktrinde Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girdiği değerlendirilen haller değerlendirildikten sonra, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin Sınaî Mülkiyet Kanunu’nda yer verilen dava türleri incelenmiştir.

Tezin son bölümünde, sınaî mülkiyet haklarına ilişkin uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkinin münhasır yetki niteliği taşıyıp taşımadığı karşılaştırmalı hukuk ışığında tartışılmıştır. Bu amaçla, öncelikle Amerikan mahkemelerinin ve Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın (ABAD) hangi tür yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında tescil ülkesindeki mahkemelerin yetkisinin münhasır nitelik taşıdığına ilişkin değerlendirmelerine emsal kararlar ışığında yer verilmiştir.

Fikrî mülkiyet uyuşmazlıklarında milletlerarası yetkiye ilişkin düzenlemelerin de yer aldığı “*Fikrî mülkiyet Haklarında Kanunlar İhtilafı*” (CLIP) ve “*Amerikan Hukuku Enstitüsü*” (ALI) İlkelerinde, yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında mahkemelerin milletlerarası yetkisinin hangi hallerde “*münhasır yetki*” olarak değerlendirildiği tartışılmıştır. Son olarak, Türk mahkemelerinin sınaî mülkiyet haklarından doğan uyuşmazlıklardaki milletlerarası yetkisi tartışılmış ve hangi mahkemelerin ne tür uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkiyi haiz olduğu değerlendirildikten sonra, doktrinde hangi yabancı unsurlu sınaî mülkiyet uyuşmazlıklarında Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır nitelik taşıdığı konusundaki tartışmalar incelenerek; bu konudaki değerlendirmelerimiz sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Münhasır yetki, sınaî mülkiyet hakları, milletlerarası yetki.

ABSTRACT

In this thesis, in order to examine whether the provisions on the jurisdiction of Turkish courts brings an '*exclusive jurisdiction*' in the disputes concerning industrial property rights (e.g. registered intellectual property rights in terms of Turkish law), firstly the concepts of jurisdiction and international jurisdiction are discussed and the distinctions related to the concept of jurisdiction in Turkish law are explained. After the evaluation of the concept '*exclusive jurisdiction*', and of the disputes which are considered as the ones about which the jurisdiction of Turkish courts are exclusive in the Turkish doctrine; the categories of claims counted in the Act on Industrial Property are discussed.

In the last chapter of the thesis, it is discussed in the light of the comparative law whether international jurisdiction of the Turkish courts concerning disputes related to industrial property rights has an '*exclusive jurisdiction*' characteristics. To this end, first of all, the evaluations of the United States courts and the European Court of Justice regarding the question that in which categories of foreign-related intellectual property disputes the court in the country of registration has an exclusive jurisdiction are presented in the light of the mentioned Courts' precedents.

Further, the cases in which the courts' jurisdiction is considered '*exclusive jurisdiction*' in foreign-related intellectual property disputes in the Principles of CLIP and ALI are discussed. Finally, the international jurisdiction of the Turkish courts in disputes arising from industrial property rights is discussed and after discussing which courts have international jurisdiction in which kind of industrial property-related disputes in Turkish jurisprudence; the debates in Turkish doctrine related to the question of in which categories of foreign-related industrial property disputes the Turkish courts have exclusive jurisdiction and our evaluations in the subject are presented.

Keywords: Exclusive jurisdiction, intellectual property rights, international jurisdiction.